

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahvusvaheliste suhete instituut
Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Anneliis Rätsep

**PEHME VÕIM EUROOPA LIIDU NAABRUSPOLIITIKAS
ISLANDI, TÜRGI, GRUUSIA JA MAROKO NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja: Ivar Hendla

Tallinn 2015

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. PEHME VÕIM NEOLIBERALISTLIKUS TEOORIAS	8
1.1. Pehme võimu formuleerimine	8
1.2. Pehme võimu olemus	10
1.3. Pehme võimu ressursid	12
1.3.1. Kultuur	13
1.3.2. Poliitilised väärtused	14
2. EUROOPA LIIDU PEHME VÕIMU RESSURSID	16
2.1. Euroopa Liidu kultuuriline pehme jõu ressurs	17
2.2. Euroopa Liidu poliitilistel väärtustel toetuv pehme võimu ressurs	19
3. EUROOPA LIIDU NAABERRIIGID	21
3.1. Island	24
3.1.1. Sarnane kultuur	26
3.1.2. Sarnased väärtused	27
3.1.3. ELi poliitika tõhusus läbi kultuuri ja väärtuste	29
3.2. Türgi	31
3.2.1. Erinev kultuur	35
3.2.2. Sarnased väärtused	36
3.2.3. ELi poliitika tõhusus läbi kultuuri ja väärtuste	38
3.3. Gruusia	41
3.3.1. Sarnane kultuur	44
3.3.2. Erinevad väärtused	45
3.3.3. ELi poliitika tõhusus läbi kultuuri ja väärtuste	47
3.4. Maroko	51
3.4.1. Erinev kultuur	54
3.4.2. Erinevad väärtused	56
3.4.3. ELi poliitika tõhusus läbi kultuuri ja väärtuste	57
3.5. Järeldused	60

KOKKUVÕTE.....	67
SUMMARY.....	70
KASUTATUD KIRJANDUS	72

ABSTRAKT

Tänases rahvusvahelises ühiskonnas, kus võim on vähem materiaalne ja vähem jõuline arenenud demokraatiate vahel, on pehme jõu kasutamine viis, kuidas riigid saavad oma huvideest seista. Pehme võim on võime teisi panna tahtma samu tulemusi. See aitab riigil oma eesmärged saavutada läbi atraktiivsuse, meelitamise ja vabatahtlikkuse, mistõttu on tegemist võimu liigitamise positiivse poolega.

EL on pehme võimu kasutamisel üks parimaid näiteid. Rahvusvahelistes suhetes eelistab liit pigem pehme jõu ressurside kasutamist. Naabruspoliitikas kannab ühendus eesmärki luua Euroopast rahumeelne regioon. Seda tehakse demokraatia, õigusriigi, inimõiguste ja põhivabastuste levitamisega. EL seisab naabruspoliitikas nende väärtuste juurutamise eest. Sellise tegevusega muudetakse naaberriigid stabiilsemaks ning luuakse liidu ümber toetavate “sõprade ring”.

Pehme võimu kontekstis saab ELi naabrid liigitada nelja sektorisse kultuuri ja väärtuste alusel. See võimaldab hinnata ühenduse pehme jõu mõjusust erinevate riikide suhtes. Kultuur ja väärtused jaotavad naaberriigid järgmiselt: sarnased mõlemal juhul; erinevad kultuuri kuid sarnased väärtuste osas; sarnased kultuuri kuid erinevad väärtuste osas; erinevad mõlemal juhul. ELi naabrite seas esindavad jaotust järgmised riigid: Island on sarnane kultuuri ja väärtuste osas; Gruusia on sarnane kultuuri kuid erinev väärtuste poolest; Türgi on erinev kultuuriliselt kuid sarnane väärtuste koha pealt; Maroko on erinev mõlemas osas.

Tänu sarnasele kultuurile on pehme jõu kasutamine tõhusam Islandil ja Gruusias. Mõlemad riigid on ELi pehmele võimule vastuvõtlikud ning seda tänu kultuurist tulenevatele usulistele, poliitilistele ja esteetilistele väärtushinnangutele. Pehme jõu rakendamine on mõnevõrra keerulisem Türgi näitel, mis seisab sarnaste väärtuste eest rahvusvahelises suhtluses, kuid kultuuri osas erineb. Väärtused tagavad küll sarnase hoiaku, kuid kultuurist tulenev erinevus siiski pärsib ELi pehme võimu mõju. ELile vastandub riigis Marokos on pehme võimu kasutamine keerulisem ning siin on seda vajakombineerida majandusliku jõuga eesmärkide saavutamiseks.

Võtmesõnad: pehme võim, kultuur, väärtused, Euroopa Liit, naabruspoliitika, Island, Gruusia, Maroko, Türgi.

SISSEJUHATUS

21. sajandil on võimu kasutamine maailmas oluliselt muutunud. Täna on võim vähem materiaalne ja vähem jõuline arenenud demokraatiate vahel, kui kunagi varem. Seoses sellega on tekkinud vajadus leida võimu kasutamisele viis, mis aitab riikidel oma huve ellu viia liigset jõudu kasutamata. Selleks on Ameerika politoloog Joseph S. Nye Jr toonud rahvusvaheliste suhete selgitamiseks mõiste “pehme võim”.

Euroopa Liitu (edaspidi EL) peetakse maailmas üheks parimaks näiteks pehme jõu kasutajana. Selleks, et huvid saavutada, kasutab ühendus enam pehme võimu ressursse võrreldes teiste suurvõimudega. See omakorda tekitab küsimuse, kas selline tegevus aga on jätkusuutlik ning kas ühendus suudab oma huve ellu viia ka piirkondades, mis vastanduvad ühenduse väärtustele ja kultuurile. Antud töö eesmärk on vaadata, kas ELi pehmet jõudu saab rakendada vaid riikides mis on kultuuriliselt sarnased ja kannavad sarnaseid väärtusi (näiteks demokraatlikud riigid) või on pehme võimu kasutamine sama tõhus ka piirkondades, kus on ühendusele erinevad poliitilised väärtused ja kultuuriline päritolu. Seega on käesoleva töö eesmärk vaadelda, millistes piirkondades on ELi pehme võimu kasutamine tõhusaim ning seda teha Islandi, Maroko, Türgi ja Gruusia näitel.

Eelnevast tulenevalt on käesoleva magistritöö uurimisküsimused järgmised:

- Kuidas kultuur ja väärtused mõjutavad ELi pehme võimu kasutamist erinevas sektoris olevate naaberriikide suhtes?
- Kuidas ühised väärtused ja/või sarnane kultuuriline pärinemine loovad eelduse pehme jõu abil toetuse saavutamise rahvusvahelisel tasandil?

Töö raamistikus on ELi naabruspoliitika jagatud neljaks sektoriks, kus liigitatakse riigid kultuuri ja väärtuste alusel. Seda on tehtud selleks, et vastata uurimisküsimustele ning uurida erinevalt liigitatud riike ja selle põhjal teha järeldused, kuidas kultuuriline pärinemine ja põhilised väärtused mõjutavad ühendusepehme jõu tõhusust naabruspoliitikas. Riigid on

jaotatud vastavalt Tabelil 3¹ väljatoodule. ELile sarnaseima riigina on valitud Island, millel on sama kultuuriline taust kui ka poliitilised väärtused. ELile vastandub aga Maroko, mis on liigitatud mõlemal juhul erinevaks. Need kaks on aga äärmused ning sinna vahele mahuvad veel kaks sektorit, kus riigid on ühel juhul ELi sarnased, kuid teisel juhul erinevad. Esimene neist sektoritest käsitleb riike, millel on ELi suhtes erinev kultuur, kuid sellest olenemata poliitikas kannavad sarnaseid väärtusi nagu demokraatia, inimõigused, õigusriik jms. Siia sektorisse on töös arvatud Türgi. Teist sektorit esindavad riigid, millel on kultuuriline sarnasus ELiga, kuid poliitilised väärtused erinevad. Seda näidet esindab poliitiliselt arenev Gruusia, mistöötab riigi reformimisega, kuid tänaseni siiski ei saa liigitada ELiga sarnaseks väärtuste poolest. Kultuuri osas saab Gruusia paigutada pigem Euroopale sarnaseks, kui vaadata ajalooliselt kujunenud usulisi, esteetilisi ja poliitilisi väärtushinnanguid.

Magistritöö eesmärkide saavutamiseks on töö ülesehitatud kolmes peatükis. Esimene käsitleb pehme jõu formuleerumist, olemust ning ressursse ja loob uurimise teoreetilise raamistiku. Teine peatükk kirjeldab ELi pehme võimu olemust ning seda millised on ühenduse tugevaimad pehme võimu ressursid. Kolmas peatükk hõlmab magistritöö empiirilist osa ning analüüsib läbi loodud raamistiku ELi ja nelja valitud riigi suhteid. Iga riigi osas tutvustab töö esmalt ELi ja valitud riigi bilateraalseid suhteid, seejärel toob välja põhjendused, miks riigid käesoleva töö raamistikus selliselt on liigitatud (seda eraldi nii kultuuri kui väärtuste poolelt) ja misjärel analüüsib läbi konkreetsete poliitikate näidete (kultuur – kõrgkultuur, massikultuur, identiteet; väärtused – poliitilised väärtused, välispoliitika) ELi pehme jõu tõhusust naabruspoliitikas. Lõpetuseks toob autor eraldi välja järeldused läbi juhtumiuuringute võrdluse ning uurimusküsimustele vastused.

Intuiitiivselt võib arvata, et sarnasus on oluline kriteerium, mis määrab pehme jõu tulemuslikkuse. Sarnaselt mõtlevad riigid seisavad samade eesmärkide eest. Osaline sarnanemine (ainult kas kultuuriline või väärtuse põhine) loob samuti eelise, kuid see mõjutab pehme jõu tõhusust siiski vähem.

Selleks, et väljatoodud küsimustele vastuseid leida on magistritöö eesmärk vaadata, millised suhted on ELi ja nimetatud riikide vahel. Selleks analüüsitakse ELi naabruspoliitikat iga nimetatud riigi osas eraldi ning seda tehakse kultuuri ja väärtuste vaatenurgast. Magistritöö baseerub neljale juhtumiuuringule ning nende tulemusel viiakse läbi võrdlev analüüs. Tegemist on teoreetilise kvalitatiivse tööga, mille käigus analüüsitakse

¹Tabel 3 on leitav leheküljel 24

neoliberalistliku teooria alusel ELi naabruspoliitikat ning uuritakse, kuidas väärtused ja kultuur mõjutavad selles protsessis pehme võimu kasutamist ja piiranguid. Vaatluse all on ELi neli naaberriiki, mis erinevad teineteisest väärtuste ja kultuuri alusel.

1. PEHME VÕIM NEOLIBERALISTLIKUS TEOORIAS

Käesolev peatükk vaatab pehme võimu kujunemist rahvusvaheliste suhete selgitamisel ning toob välja pehme võimu olulisemad tunnused ning ressursid. Peatüki eesmärk on luua raamistik, mille abil on võimalik edasi liikuda ELi naabruspoliitika analüüsimiseni. Selleks on peatükk üles ehitatud järgmiselt: esmalt annab ülevaate, kuidas ja mis põhjustel pehme võim on formuleerunud, siis tutvustab pehme võimu olemust ning lõpetuseks annab ülevaate pehme võimu ressurssidest nagu kultuur ja väärtused.

1.1. Pehme võimu formuleerimine

Rahvusvaheliste suhete tekkimisel on võim olnud keskne riikide rollide määramisel. Selleks, et minna täpsemalt neoliberalistliku teooria käsitluse juurde on oluline esmalt välja tuua, mida võim rahvusvahelistes suhetes tähendab. “Võim on inimeste või ühiskondlike institutsioonide võime allutada inimesi, sotsiaalseid grupe või riike neile võõrale tahtele” (Varrak 2001, 17).

Rahvusvaheliste suhete uurimises pakuti võimule esmakordselt definitsioon realistide koolkonnas. Seda tehti toetudes riikide sõjalistele võimetele. Külma sõja tingimustes tekkis vajadus hakata võimu käsitlema selliselt, mis tagaks maailmas rahu (Berenskoetter, Williams 2007, 2; Harvey 2005, 2-3). Muutuva maailma peamine eesmärk oli säilitada riikidevaheline rahu ning tagada igale indiviidile ja riigile vabadus. Antud olukorras hakkas realistide karmile käsitlusele vastanduma neoliberalistide käsitus võimu defineerimisel. Neoliberalismi järgi toimib maailm hegemoonia leebemas vormis, kus rahvusvahelised organisatsioonid tagavad, et riikide vahelistes suhetes säiliks rahu.

Varasematel perioodidel oli ähvarduste ja stiimulite kasutamine paljuski lihtsam, kui tänases globaliseerunud maailmas (Nye 2004, 3). Machiavelli soovitas Itaalia valitsejatel olla pigem kardetud, kui armastatud, siis tänapäeval informatsiooni ajastul on aga oluline olla

mõlemat, et oma huvid saavutada (Machiavelli 2001, 126; Nye 2004, 1). Täna on jõu kasutamine huvide saavutamiseks pigem taunitud ning toob kaasa rahvusvahelise halvaksapanu. Neoliberalistliku teooria kohaselt on ühiskonnasrikkuse saavutamiseks peamine, vältida sõjalise konflikti tekkimist (Harvey 2005, 9-10; Valge 2009, 120-122). Teooria keskne küsimus on järgmine - kuidas rahvusvahelises süsteemis saavutada riikide vaheline koostöö selliselt, et tagada läbi vastastikuse sõltuvuse rahumeelneühiskond.

Külma sõja tingimustes tekkis rahvusvaheliste suhete selgitamisel vajadus leida lahendus küsimusele, kuidas tagada maailmas rahu. Sellest tulenevalt hakkas kujunema 1970-ndate aastate alguses liberalistliku teooria uus suund – neoliberalism. Kui liberalismi järgi toimivad riikide vahelised suhted demokraatliku rahu alusel, kus demokraatlikud riigid teineteist ei ründa, siis neoliberalism käsitleb rahu säilitamise konteksti laiemalt (Voskressenski 2003, 32-33). Neoliberalism näeb maailma mõnevõrra realistlikumalt, kui liberalism. Liberaalid teinekord väidavad, et globaliseerumine tähendabki juba rahu ja koostööd, siis nii lihtne see siiski ei ole (Nye, Welsh 2013, 261). Antud probleematikat tuleb vaadata laiemalt, nagu seda teeb neoliberalism. Uue teooria kohaselt toimib riikide vaheline suhtlus vastastikuse sõltuvuse ja piiratud anarhia tingimustes (Dunne, Kurki, Smith 2010, 119-120). Vastastikuse sõltuvuse kontsept aitab riikidel leida rahumeelset viisi anarhilises keskkonnas ühiste eesmärkide täitmiseks. Antud kontekstis on riikide ühine eesmärk saavutada rahu toimiv rahvusvaheline ühiskond. Selleks neoliberalistliku teooria kohaselt toimib rahvusvaheline süsteem hegemoonia leebemas vormis, kus rahvusvahelised organisatsioonid kontrollivad, et riigid täidaksid oma kohustusi ning austaksid rahu elamist (Schoenbaum 2006, 38-40). Alates 1970-ndatest on neoliberalistlik teooria saanud järjest suuremat toetust rahvusvaheliste suhete selgitamisel (Harvey 2005, 2). Seda seetõttu, et rahvusvaheline ühiskond soovib leida teoreetilist käsitlust, mis aitaks riikidel omavahelisi suhteid paremini koordineerida. Samas tekib siinkohal uus küsimus, kuidas antud süsteemis riigid oma huvid saavutavad ning võimupositsioone laiendavad.

Eelnevast tulenevalt on võimu laiendamise eesmärgil jõu kasutamine muutunud rahvusvaheliste suhete selgitamise üheks olulisemaks suunaks. Neoliberalism pakub siinkohal käsitlust, mis on kujunenud paralleelselt globaliseerunud infoühiskonnaga. Ameerika Ühendriikide politoloog Joseph S. Nye Jr tõi rahvusvaheliste suhete selgitamisesse mõiste “pehme võim”. Järgneva alapeatüki all selgitab käesolev töö täpsemalt pehme võimu olemust ja selle kasutamise võimalusi.

1.2. Pehme võimu olemus

Pehme võim on võime panna teisi tahtma samu tulemusi ning seda läbi kaasamise mitte sundimise (Nye 2004, 31).

Tabel 1 Käitumusliku võimu jaotus

	Kõva võim	Pehme võim
Saavutamise viis	sundimine – stiimul	motiveerimine – meelitamine – atraktiivsus
Ressursid	sõjaline jõud – sanktsioonid – tasustamine – pistis	väärtused – kultuur – ühised huvid

Allikas: (Nye 2004, 8)

Mõistele “pehme võim” pandi alus 1990ndate aastate alguses (Berenskoetter, Williams 2007, 162). Termin autoriks on Joseph S. Nye Jr, kes on jaganud käitumusliku võimu² kaheks – kõva ja pehme jõud (Keohane, Nye 1998, 86, 88). Esimene neist viib eesmärgi saavutamiseni kasutades sundi – kõva jõud on võime saada teisi tegema seda, mida nad muidu ei teeks, läbi ähvarduste või soodustuste. Kõva jõud toetub sõjalisele väele, sundivale diplomaatialle ja majanduslikele sanktsioonidele ja sõltub materiaalse võimu ressursidest nagu relvajõud ja majanduslikud vahendid (Wilson 2008, 114; Gallarotti 2011, 29). Pehme jõud seevastu on seotud vabatahtlikkusega – soovitud tulemus saavutatakse sealäbi, et teised tahavad seda teha. Tabel 1 siinkohal illustreerib, millised on saavutamise viisid ja ressursid, mille abil võimu tüüpe kirjeldada saab. Võrdluses on näha, et pehme võim toetub pigem riikide positiivsetele külgedele ning sõltub riigi heast mainest. Sellest tulenevalt on pehme, võrreldes kõva jõuga võimu kasutamise positiivsem pool. Demokraatia aina suurem levimine raskendab ja pidurdab oluliselt kõva võimu kasutamist (Gallarotti 2011, 40). Pehme jõu aluseks seevastu ei ole kõvale võimule omistatud võimukate tegevuste kasutamine, mistõttu pehme jõu tulemusel sõjalise konflikti tekkimine ei ole tõenäoline. Lisaks on pehme võimu kasutamine riigi jaoks majanduslikult soodsam, kuna ei nõua niivõrd palju rahalisi vahendeid. Samal ajal olles sama efektiivne tulemuste saavutamise osas.

²Nye ja Keohane jagavad võimu kasutamise kaheks – käitumuslik ja ressursidega seotud võim. Käitumuslik võim on võime mõjutada teiste käitumist. Ressursi võim on vahendite nt loodusvarude omamine, mis viib soovitud tulemusteni.

Tabel 2 Kolm võimu tüüpi

	Saavutamise viis	Elluviimine	Valitsuste poliitika
Sõjaline võim	sundimine tõkestamine kaitse	ähvardused jõud	jõu diplomaatia sõjaline tegevus liitlassuhted
Majanduslik võim	stiimul sundimine	rahalised maksed/abi sanktsioonid	abistamine pistis majanduslikud sanktsioonid
Pehme võim	külgetõmbejõud strateegia loomine	väärtused kultuur poliitika institutsioonid	diplomaatia bilateraalne ja multilateraalne diplomaatia kaasamine

Allikas: (Nye 2004, lk 31)

Pehme jõud on võimu saavutamise positiivsem pool – võime panna teisi tegema seda mida soovitakse, läbi selle, et teised tahavad seda teha (Keohane, Nye 2001, 220). See on oskus, saavutada eesmärged eeskätt läbi atraktiivsuse mitte sundimise. Pehme võim toimib veenmise kaudu, mille abil teised hakkavad järgima või nõustuvad normide või väärtustega, mis aitavad kaasa soovitud tulemusele (Keohane, Nye 1998, 86). Pehme jõud tuleneb peamiselt ühe väärtustest, kultuurist või võimest luua vastavad standardid, mis kujundavad teiste eelistused (Ibid). Kui riik suudab oma võimu teiste silmis legitiimsena paistma panna ning rahvusvahelisi organisatsioone veenda, et nad julgustaksid teisi samu huve ellu viima, siis pole riigil vaja pöörduda traditsiooniliste majanduslike ja sõjaliste vahendite poole. Viimased on tunduvalt kulukamad, mistõttu majanduslikust vaatenurgast on samuti pehme jõu kasutamine riigile kasulik. Samal ajal ei ole võimu liigitamine alati nii selge. Rahvusvahelistes suhetes on olukordi, kus teinekord võib pidada ka majandusliku jõu kasutamist pehme võimu meetodiks.

Tabel 2 järgi saab täpsustatult neoliberalistlikus teoorias jaotada võimu kolme rühma. Esimene on traditsiooniline kõva võim, mis on sõjaline jõud. Sõjaline jõud on alati kõva võimu väljendamine. Sama aga ei saa öelda majandusliku võimu osas. Tihti on mitme võimu tüübi kooslus see, mis aitab enam oma eesmärged saavutada. Pehme võim võib tihti toimida koos majandusliku võimuga, kuid samas võib viimane käia koos ka sõjalise jõuga. Seega majandusliku võimu kasutamist ei saa alati pidada üheks või teiseks – see võib olla nii diplomaatia alustala kui ka sõjalise jõu vahend.

Pehme ja kõva võimu koosmõju võib nimetada targaks võimuks (*smart power*)(Nye 2004, 32).Targa võimu idee kohaselt rahvusvaheline poliitika peaks toetuma mõlemale - nii kõvale kui ka pehmele võimule selleks, et saada parem tulemus teiste riikide üle, kes kasutavad vaid ühte või teist lähenemist (Gallarotti 2010, 2). Hästi toimiva koosmõju saavutamiseks on oluline vaadata konteksti ning riigi huve ja seejärel analüüsida, milliseid tegevusi on tulemistele saavutamiseks vaja. Üldjoontes kõva võimu kasutamine rahu tingimuses on oluline heidutamise eesmärgil ning pehme võim teiste mõjutamise eesmärgil. Majanduslike või sõjaliste meetodite poole pöördumine ei ole parim lahendus riigi huvide ellu viimiseks, kuna niiviisi ei ole võimalik säilitada rahumeelset ühiskonda. Esmalt on huvide saavutamiseks mõistlik pöörduda pehme võimu poole, mis on majanduslikult tunduvalt soodsam ning rahvusvahelisel tasandil ei mõjuta riigi mainet negatiivselt.

1.3. Pehme võimu ressursid

Pehme võim tuleneb põhiliselt kahest ressursist: kultuurist ja poliitilistest väärtustest (kui need on teiste jaoks atraktiivsed) shvälispoliitikast (kui see on vastavuses rahvusvaheliste standarditega ja teiste riikide suhtes tolerantne) (Nye 2004, 11).

Riigi potentsiaalne pehme võim tuleneb selle ressursidest. Pehme jõud on seda tõhusam, mida tuntum on riigi kultuur ning mida tugevamalt seistakse hinnatud poliitiliste väärtuste eest. Lisaks ressurssidele on oluline ka see, kuidas riik neid võimalusi kasutab. Välispoliitikas on oluline mõjusalt kasutada üheaegselt võimu instrumente: diplomaatia, sõjavägi, majandus ja propaganda (Chong 2007, 53). Selleks on vajalik läbimõeldud tegutsemine, mis võib ühelt poolt riigi mainele kaasa aidata, teiselt poolt selle mainet ka kahjustada (Ibid).Teisisõnu pehme võimu kasutamisel on oluline läbimõeldud tegutsemine ning tuleb mõista, milline lähenemine millisele riigile sobib. Tõhus tegevus, mis toimib ühes kultuurilises ühiskonnas, ei pruugi tingimata toimida mõnes teises ühiskonnas (Kounalakis, Simonyi 2011, 31). Samuti ei pruugi toimida ühe riigi näitel hästi toimiv tegevus teise riigi kasutuses sarnaselt. Tuleb leida konkreetse näite tugevustele toetuv lähenemine.

Eelnevast tulenevalt tuleb pehme võimu osas alati meeles pidada järgmist - riik peab teadma oma tugevusi (pehme võimu ressursse) ning neid läbimõeldult kasutama (st tundma oma sihtmärki, kelle suhtes pehmet võimu rakendatakse). Pehme jõu ulatus võib olla

äärmiselt suur, kui see on riigi läbimõeldud tegevuse tulemus. Järgnevalt vaatab peatükk, millistest ressursidest riigi pehme jõud tuleneb.

1.3.1. Kultuur

Kultuuril on palju tähendusi. Peamiselt seostatakse seda kõrgkultuuriga, mille alla kuulub kunst, kirjandus, muusika, rahvalooming, haridus ja kasvatus või popkultuur, mis on kultuuri tänapäevasem ilming. Laiemalt on kultuur ajaloo vältel ja samas sotsiaalses ümbruses kujunenud usuliste, poliitiliste ja esteetiliste väärtushinnangute kogum (Kahn 2013, 29-31). Kultuur on ühe kindla sotsiaalse grupi identiteet (Lane, Ersson 2005, 3). Teisisõnu annab kultuur grupile identiteedi ning aitab eristada ühte rühma teisest (Ibid).

Pehme võimu kontekstis jaotatakse need sarnaselt eeltoodule kaheks: esiteks kõrgkultuur nagu kirjandus, kunst ja haridus ning teiseks popkultuur, mis keskendub masside meelelahutusele (Kounalakis, Simonyi 2011, 11). Kui riigi kultuur on osa maailmapärandist ning riigi poliitika propageerib selle levikut, siis see tõstab võimalust rahvusvahelisel tasandil riigil oma eesmärged saavutada. Kultuur otseselt küll ei saa toota pehmet võimu, kuid see loob riigile võimalused pehme võimu kasutamiseks (Fels, Kremer, Kronenberg 2012, 45-46). Seda läbi atraktiivsuse, mida kultuur on aidanud riigil rahvusvahelisel tasandil saavutada. Samas aga tuleb välja tuua, et sellisele populaarsuse saavutamise viisile aitavad kaasa vaid sellised väärtused ja kultuur, mis on tuntud ja tunnustatud rahvusvahelisel tasandil. Suure osa pehme võimu ressursist võib riigile tuua popkultuur (teisisõnu massikultuur), millel on äärmiselt suur leviala. See võib oluliselt riigi mainet parandada või tuntust tõsta. Samas aga kultuuri kasutamine pehme jõu saavutamisel võib olla küllaltki keeruline ning sõltub kontekstist. Sellepärast tuleb antud ressursi kasutamisel olla äärmiselt ettenägelik, kuna erinevatele gruppidele võib mõju olla vastupidine – mis ühele grupile mõjub positiivselt võib teise grupi muuta riigi vastaseks (Chong 2007, 53).

Kultuurilised üritused, vahetusprogrammid, raadiosaated, keele õpetamine, kultuuri õppekavade arendamine jne on pehme võimu saavutamise vahendid. Ometi need tegevused otseselt ei tooda riigile pehmet võimu. Pigem need edendavad mõistmist, kasvatavad head mainet ja loovad nn müüte, mis aitavad riigil oma positiivset kuvandit kujundada (Vuving 2009, 13). Sellise tegevusega kindlustab riik endale esimese sammu lähemale pehme võimu loomisel. Müüdid on väga mõjuvõimsad vahendid teiste arvamuste kujundamisel. Näiteks

erinevad kultuurilised edulood saab üle kanda müütidesse, mis aitavad riigil luua rahvusvahelisel tasandil head mainet ning mis omakorda lõpptulemusena loovad pehmet võimu (Nye 2003, 10).

Kultuur on midagi, mis liidab ühes regioonis elavad inimesed kokku. Andes ühtekuuluvustunde aluse. Pehme võimu kontekstis on kultuur vahend, mille abil oma eesmärged saavutada või luua keskkond, mis aitab kaasa teiste mõjutamisele oma huvides. Kultuuri roll maine kujundamisel võib olla suur ning selle läbimõeldud kasutamine rahvusvaheliselt pehme jõu mõju saavutamiseks on oluline.

1.3.2. Poliitilised väärtused

Teine potentsiaalne pehme võimu saavutamise vahend on poliitilised väärtused, kuid seda vaid juhul, kui riik neid austab nii sise- kui ka välispoliitikas (Nye 2004, 11). Väärtused ei saa olla abstraktsed ideed, vaid peavad olema midagi konkreetset, millest riik oma tegevustes lähtub (Slaughter 2007). Lisaks üldtuntud väärtustele nagu vabadus, demokraatia, õigusriik ja võrdsus tuleb neile lisada ka tolerantus, inimlikkus ja usk (Ibid). Vaid selliselt on võimalik tagada väärtuspõhine välispoliitika, mis aitab tagada rahumeelse rahvusvahelise ühiskonna.

Sarnaselt kultuurile riikide poliitilised nägemused võivad kas tugevdada või nõrgestada potentsiaalset pehmet võimu. Sise- või välispoliitika, mis paistab olevat silmakirjalik, jultunud, ükskõikne teiste suhtes või vaid sisemisi huve toetav, pärsib pehme jõu kasutamist. Riigi liigne kõva jõu kasutamine teiste riikide suhtes on esmane tegevus, mis nõrgestab eelpool välja toodud vahendite mõju. Sama olukorra tekitab ka see, kui riigi liigne pehme võimu kasutamine hakkab muutma teise riigi olemust või rahvast. Riikide poliitilised väärtused mängivad suurt rolli rahvusvahelisel tasandil populaarsuse saavutamisel. Antud ressursse kasutades tuleb keskenduda tegevuskavadele ning mõelda läbi, kuidas need riigile kasu toovad. Valitsuste väärtused nii kodus (näiteks demokraatia hoidmine), rahvusvahelistes organisatsioonides (koostöö tegemine teistega) ja välispoliitikas (rahu ja inimõiguste hoidmine, rahvusvahelise õiguse järgimine) mõjutavad teiste toetust (Nye 2004, 14). Valitsuse eeskuju võib meelitada kui ka eemale tõugata teisi. Pehme jõu seisukohalt on oluline, et riigid arvestaksid teistega, oleksid oma poliitikas avatud ning aitaksid kaasa rahvusvaheliste

organisatsioonide tegevustele. Juhul kui riik paistab teistele kohusetundlik ja abivalmis on huvide saavutamine kergem.

Väärtuspõhine välispoliitika on vahend, mille abil saab luua head mainet. Hea maine on pehme jõu aluseks. Sel põhjusel on see oluline tegevus, mille abil rahvusvaheliseltnäidata, milliseid väärtuseid riigi poliitika toetab. Välispoliitika on vahend, mille läbi saab demonstreerida, et siiralt seistakse demokraatia, õigusriigi, vabaduse, võrdsuse, tolerantsuse ja inimlikkuse eest (Slaughter 2007). Välispoliitikat saab pidada riigi pehme võimu ressursiks vaid juhul, kui see on seaduspärane ning omab moraalset autoriteeti (*moral authority*) (Fels, Kremer, Kronenberg 2012, 44). Riigid, mis toimivad legitiimselt ning millel on rahvusvahelisel tasandil moraalne autoriteet, tõenäolisemalt saavad pehmet võimu ka rakendada (Ibid, lk 52). Riigi legitiimne toimimine on arusaadav kontsept. Täna maailmas, kus laialt levib demokraatia, ei ole legitiimse toimimise mõiste võõras – see kujutab endast riiki, mis nii sisemiselt kui ka välispoliitikas käitub seadusjärgselt. Keerulisem on aga selgitada moraalset autoriteedi mõistet. Antud kontekstis on selle all mõeldud seda kui lugupeetud on riik ülejäänud rahvusvahelise kogukonna ees. Need kaks omadust on pehme võimu keskmeks ning vastastikuselt seotud (Held, Koenig-Archibugi 2004, 167-180). Selleks, et sellist lugupidamist rahvusvahelisel tasandil saavutada, on vaja olla seadusekuulekas – sh on oluline rahvusvahelise õiguse järgimine. Rahvusvahelise õiguse järgimine on äärmiselt vajalik hea maine saavutamise poole pealt. Rahvusvahelist õigust peetakse nn kõige nõrgemaks õiguse tüübiks, kuna sellel puudub konkreetne ja efektiivne sunnimehhanism, kuid antud juhul annab see riigile eelise oma eesmärkide saavutamiseks (Värk 2005, 16). Rahvusvahelise õiguse austamine on riigi jaoks vahend, mille abil saab pehmet võimu suurendada. Õigusest ja normidest kinnipidamine on üks osa poliitilistest väärtustest ning pehme jõu saavutamise poolest võimalus seda eriti hästi demonstreerida.

Poliitilised väärtused on vahend ning välispoliitika protsess, mille käigus pehmet võimu saavutada. Need kaks poolt täiendavad teineteist ning aitavad rahvusvahelise ühiskonna poolehoidu võita. Juhul kui pehme võimu kasutaja neid oskuslikult ja läbimõeldult kasutab on võimalik nendele toetudes saavutada toetus. Sellise toetuse abil võib pehme võimu kasutaja olla kindel, et rahvusvahelisel tasandil suudetakse oma huve kaitsta ning eesmärkide elluviimine on lihtsustatud.

2. EUROOPA LIIDU PEHME VÕIMU RESSURSID

Pehme võimu temaatikas kirjutatakse EList palju. Ühendust tuuakse välja kui positiivset näidet pehme võimu kasutamise poolelt (Nye 2004; Cooper 2003).³Liitu võrreldakse enamasti Ameerika Ühendriikidega, kuid viimast tuuakse enamasti välja kõva võimu näitena. Olenemata, et potentsiaalse pehme võimu osas peetakse Ameerikat maailmas esimeseks ning ELi nähakse teisena (Nye 2004, 75).

ELi võib nimetada parimaks näiteks pehme võimu kasutamise poolelt. Seda peamiselt tänu liidu positiivsele kuvandile, mida ühendus oskuslikult kasutab. Euroopa kuvand on tekkinud pika perioodi jooksul. 1648.aastal sõlmitud Vestfaali rahu oli esimene leping, mis pani aluse rahu toomisele Euroopasse (Langenhove 2011, 9). Alates Vestfaali rahust oli Euroopa korraldamise kontseptsiooniks jõudude tasakaal (*balance of power*) (Cooper 2003, 4-5). Teiste sõnadega Euroopa riigid tegutsevad omamoodi tasakaalus, et vältida ühe domineerimist regioonis (Ibid). See kontseptsioon kestis aastani 1989 ehk Külma sõja lõpuni (Ibid lk 16). Külma sõja lõpp tõi Euroopasse uue riikide korraldamise kontseptsiooni – modernse maailma. Moderne kord kujutab endast Euroopa näitel ühiste eesmärkide poole liikuvaid riike, kes enam ei konkureeri teineteisega, vaid on ühtne tervik. Selles tulenevalt on Euroopa arenemise lugu eeskujuks terves maailmas.

ELile eelnenud organisatsioon Euroopa Majandusühendus loodi II Maailmasõja järel, kui liideti sajandeid sõdinud riigid demokraatlikuks ühenduseks. Enne seda oli Euroopa verine regioon, tänaseks on sellest saanud aga rahu etalon (Eriksen, Joerges, Rödl 2008, 2-3).Loodud on stabiilne riikide ühendus ning see on saavutatud läbi vastastikuseltuvuse. Liidust on kujunenud normatiivne jõud, mis pöördub eelistatult diplomaatia poole. Külma sõja järgselt on EL üha enam rõhutanud, et suhted teiste riikidega on tugevalt mõjutatud nende riikide normatiivsetest põhimõtetest nagu rahu, vabadus, demokraatia, inimõigused, õigusnorm, võrdsus, sotsiaalne solidaarsus, jätkusuutlik areng ja hea valitsemistava (Laidi 2008, 23).

³Mõlemad autorid on oma teostes rõhutanud, et ELi puhul on tegemist parima näitega pehme võimu kasutamisel.

Nimetatud põhimõtted on kõrgelt hinnatud ning EL on võtnud need oma välispoliitika kesksteks väärtusteks. Sellise väärtuspõhise välispoliitika tulemusel on ühendus saavutanud rahvusvahelise lugupidamise, mis teisisõnu on moraalne autoriteet. See on ELi oluline ressurss, mis tagab pehmet jõudu.

Poliitiline tegevus, kus on suurepäraselt näha ELi pehme jõu tugevust, on laienemisprotsess. Liit on muutunud juhtivaks valitsustevaheliseks organisatsiooniks, mis suudab liikmeid meelitada vaid sellega, et pakub otsustuslaua ääres liitunud riigile koha (Held, Koenig-Archibugi 2004, 179-180). Selline atraktiivsus kindlustab ELi positsiooni globaalsel tasandil, mis omakorda on kasulik ühendusele terviklikult kui ka liikmesriikidele eraldi. Nimelt ei suudaks ükski liikmesriik üksi globaalselt nii tugevat rolli saavutada, kui seda tehakse ühiselt.

Liidul on üks suurim potentsiaalne pehme võim maailmas (Nye 2004, 75). ELi pehme jõud tuleneb nii kultuurilisest (ühenduse liikmete tugevad kultuurid kokku) kui ka väärtustel (tugev demokraatlik liit ning hästi toimiva ühenduse näide) toetuvatest ressurssidest. Euroopa maine ja teised pehme jõu ressursid on need, mis on ühenduse muutnud üheks paremini toimivaks piirkonnaks maailmas (Hartmann, Heuser 2001, 7-8). Sellest tulenevalt on liit oma naaberriikidele eeskujuks ning muutnud naabersuhted ELi jaoks lihtsamaks. Käesoleva töö keskseks temaks on ELi naabuspoliitika ning ühenduse pehme võim regionaalsel tasandil naaberriikide suhtes. Selleks, et edasi liikuda naaberriikidega suhete analüüsimise juurde on esmalt vajalik anda ülevaade ELi pehme võimu ressurssidest. Seda teeb käesolev peatükk - esiteks vaadates kultuurist tulenevaid ressursse ja seejärel väärtustest, sh välispoliitikast, tulenevaid ressursse.

2.1. Euroopa Liidu kultuuriline pehme jõu ressurss

ELi kultuuriline (sh kõrgkultuur ja massikultuur) pehme jõu ressurss on üks tugevamaid maailmas. Tervikuna võttes on ühendusel jõud konkureerida pehme võimu küsimuses nii Ameerika Ühendriikidega kui ka Hiinaga, mis on suuruselt ja tuntuselt esikohal maailmas (Nye 2004, 77). Kultuurilise pärimuse poolest on ELi liikmesriikidel ühiselt maailmas tunduvalt suurem jõud kui neil individuaalselt olla võiks. Mitmetel liikmetel on ka üksikult suur kultuuriline atraktiivsus, kuid sellegipoolest saavutatakse ühiselt tunduvalt tugevam positsioon.

Euroopa kunst, haridus, kirjandus, muusika, kõrgmood ja toit on ühed tuntumad maailmas ning aitavad oluliselt kaasa ühenduse maine kujundamisele. Lisaks sellele on Euroopa riikide keeled ühed räägitumad maailmas – hispaania, inglise, prantsuse ja saksa keeled. Euroopa riikides pakutavat haridust hinnatakse ülemaailmselt ning tänu erinevatele rahvusvahelistele programmidele tuleb iga aasta Euroopasse õppima äärmiselt palju välistudengeid. See kõik on osa ELi kõrgkultuurist ning aitab kaasa suhetele naaberriikidega. Pehme võimu osas on mainekujundamine ning hea maine, sh atraktiivsus, esmatähtis ning kultuuri tunnus on pehme jõu ressurssidest üks peamisi. See aitab ELi rollile rahvusvahelistes suhetes oluliselt kaasa.

Massikultuur nagu popmuusika, filmitööstus ning sport aitavad aga jõuda veelgi suurema raadiusega piirkondadesse. Massikultuuri leviala on ääretult suur tänu infoühiskonnale ning informatsiooni liikumisele läbi interneti. Hetkega on võimalik ELi propageerivatel filmidel liikuda üle maailma ning mida tuntumad on näitlejad seda suurem inimhulk tunneb antud filmide vastu ka huvi. Seega, kasutades ära oma võimalusi, on ELil võimalik jõuda lihtsalt kaugete piirkondadeni.

ELi ühist kultuuri saab kirjeldada järgmiselt – *esprit de corps*⁴, identiteet, pärimus, sümbolism ja eesmärgitunnetus grupina (Wilga, Karolewski 2014, 112-113). Need omadused on kogukonna ühised jooned, mis defineerivad ELi kultuuriruumi. Jagatud kultuur, ajalugu, religioon ja kultuuriline pärand on need, mis on Euroopa identiteedi aluseks (Eriksen, Joerges, Rödl 2008, 8). See identiteet on muutnud Euroopa ühtsemaks ning loonud kuuluvustunde, millest regioonid olevad riigid soovivad osa olla (Ibid). See on see midagi, mis meelitab riike ELiga liituma ning naabuspoliitikas paremaid suhteid hoidma. Seega, kultuur ja pehme võim on ELi näitel tugevalt seotud.

Ühtse kogukonna üheks peamiseks aluseks peetakse ühist kultuuri, mistõttu ei tohi selle olulisust alahinnata ka rahvusvahelises suhtluses. ELi näitel saab öelda, et see tagab riikide vahel teineteise mõistmise ja lihtsustab sarnaste huvide tekkimist. Samuti aitavad nende huvide tekkimisele kaasa ka õpilaste/üliõpilaste vahetusprogrammid, kirjandus (mis aitab paremini mõista ELi eesmärke) jms. EL kasutab oskuslikult ühist kultuuri oma maine kujundamisel nii regionaalsel kui ka globaalsel tasandil.

⁴*Esprit de corps* avaldub tundenähtena, et ollakse klubi liige, mille liikmete vahel on empaatia.

2.2. Euroopa Liidu poliitilistel väärtustel toetuv pehme võimu ressurss

ELi poliitilised väärtused lühidalt hõlmavad endas inimväärikust, vabadust, demokraatiat, võrdsust, õiguse järgimist ja inimõiguste asutamist (Elgström, Smith, 2006, 49). ELi tegevus nii sisemiselt kui ka rahvusvahelisel areenil juhitud juhul just neist väärtustest. See on ka ELi poliitika tugevus pehme jõu saavutamise poolelt.

EL loodi 1951. aastal Sõe- ja Teraseühenduse tulemusel 6 riigi poolt eesmärgiga saavutada rahumeelsem regioon ning integreerida II Maailmasõja kaotanud Saksamaa Euroopasse. Tänapäevaks on liikmesriike 28 (sh 500 miljonit kodanikku) ning esialgne eesmärk on saavutatud. EL on rahumeelne ühendus, kus riigid on teineteisest vastastikku sõltuvad ning järgivad üldjoontes sarnaseid poliitilisi väärtuseid ja norme. See on ka ELi peamine väärtus rahvusvahelisel tasandil - ühenduse enda kuvand (Nye 2004, 77). Vaadates ajaloos tagasi, siis oli Euroopa üks sõdade rohkemaid regioone maailmas. Peale ELi loomist on suhted riikide vahel ümber pööratud. Loodud on liit, kus sõjalise konflikti tekkimine on äärmiselt ebatõenäoline. ELi peetakse maailmas üheks paremini toimivaks liiduks ning see on ühenduse jaoks tähtsamaid pehme jõu ressursse (Ibid). Antud ressurss annab liidule olulise eelise rahvusvaheliste suhetes ning aitab kaasa pehme jõu kasutamisele.

ELi poliitilisteks väärtusteks on rahu hoidmine, vabaduse austamine, demokraatia, inimõigused, õigusnorm, põhiõigused, võrdsus, sotsiaalne solidaarsus, jätkusuutlik areng, hea valitsemistava, säästevareng jm (Melissen 2005, lk 134; Laidi 2008, 23). EL on võtnud endale eesmärgiks neid väärtuseid teiste riikidega suheldes edendada ning need on igasuguse partnerluse juures esmatähtsad sh naabruspoliitikas ja eeskätt laienemispoliitikas (Euroopa Komisjon 1996, 6). Liit on pühendunud seesuguse ühiskonna arendamisele, kus kõigil on vastutus ühise arengu ees (Ibid). Nimetatud poliitilised väärtused on olulisemad tunnused, mis on rahvusvahelisel tasandil hinnatud ning peamine, mis aitab kaasa ühenduse mainekujundamisele. Nende väärtuste järgimine on taganud selle, et ELi peetakse rahvusvaheliselt stabiilseks, usaldusväärseks partneriks ning tänu sellele on koostöö teiste riikidega lihtsustatud.

Lisaks positiivsele kuvandile ja väärtuste levitamisele, on siinkohal oluline välja tuua ka ELi välispoliitiline tegevus. EL on vägagi pühendunud rahvusvahelise õiguse austamisele. Ühendus pöördub sõjalise jõu poole viimase abinõuna ning kui seda tehakse siis vaid rahvusvahelisi norme järgides (Berenskoetter, Williams 2007, 182). Selline käitumine

rahvusvahelistes suhetes on toonud ELile maine kujundamise osas eelise. Pehme jõu saavutamisel on rahvusvahelise õiguse järgimine esmatähtis, kuna see näitab austust teiste riikide suhtes ning annab kindlustunde, et eesmärkide saavutamisel ollakse valmis läbirääkimisteks.

Rahvusvahelise õiguse kõrval on tarvilik rõhutada ka välispoliitika, sh diplomaatia, roll ELi poliitiliste väärtuste osas. Välispoliitika on pehme võimu saavutamise alustala. Kui võrrelda ELi Ameerika Ühendriikide poliitikatega, siis EL toetub rohkem diplomaatialle ning rahu säilitamisele rahvusvahelistes suhetes (Nye 2004, 82; Berenskoetter, Williams 2007, 181-182). Seega kasutab liit oma potentsiaalset pehmet võimu enam maailmas ning sellest tulenevalt peetakse ELi pehme võimu temaatikas parimaks näiteks (Nye 2004, 75-83). Kokkuvõtlikult on ELi eesmärk rahu hoidmine ning diplomaatiat kasutamine huvide saavutamiseks ja see tagab ühendusele piisava pehme jõu reservi, et rahvusvaheliselt oma huvid eest seista.

3. EUROOPA LIIDU NAABERRIIGID

Neoliberalistliku teooria kohaselt on riikide eesmärk hoida rahu ja seda tehakse läbi koostöö, vastastikuse sõltuvuse ning eesmärgiga saavutada rikkus. Sellises maailmakorralduses on võimu väljendamine ja saavutamine keeruline. Siinkohal teooriaspakub lahenduse pehme võimu käsitlus. See omakorda aga tõstatab küsimuse, kui tõhus selline võimu kasutus rahvusvahelistes suhetes tegelikkuses on. Antud küsimusele vastamiseks uurib käesolev magistritöö ELi naabruspoliitika näitel pehme võimu tõhusust. Selleks viiakse läbi juhtumiuuringud, mille käigus nelja erineva näite alusel analüüsitakse ELi pehmet võimu.

Ühenduse eesmärk on hoida head suhted kõigi naabritega. Selleks tehakse piirnevate riikidega koostööd väga paljudes valdkondades. Naabersuhete aluseks on ühiste väärtuste austamine. ELi ümbritsevad riigid põhja, lõuna ja ida poolt. ELi naaberalad võib laialt jagada järgmiselt: põhjanaabrid, idanaabrid, lõunanaabrid ja ida-lõuna naabrid (Cameron 2004, 157). Ilmakaared on peamine, mille abil naaberriike eristatakse ning mis alusel neid liigitatakse erinevatesse ELi naabersuhteid reguleerivatesse programmidesse. EL on kujundanud mitmeid erinevaid regionaalseid poliitikaid selleks, et toetada koostööd ELi ja selle liikmesriikide vahel. Sellisteks on näiteks: Musta mere sünergia (*Black Sea Synergy*); Kesk-Aasia Strateegia (*Central Asia Strategy*); ELi Arktika-poliitika (*EU Arctic Policy*); Euroopa-Vahemere piirkonna partnerlus (*Euro-Mediterranean Partnership - EURO-MED*); Euroopa Majandusühendus (*European Economic Area - EEA*); Euroopa Naabruspoliitika (*European Neighbourhood Policy - ENP*), mis jaguneb omakorda kaheks: Idapartnerlus (*Eastern Partnership*) ja Partnerlus Vahemere lõunapiirkonnaga demokraatia ja ühise heaolu nimel (*Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*); Põhjariikide Dimensioon (*Northern Dimension*). Järgnevalt vaatab töö neist täpsemalt ühte - Euroopa Naabruspoliitikat (edaspidi ENP). Seda seetõttu, et ENP kaudu väljendub ELi pehme võimu kasutamine enam ning käesoleva töö eesmärgi saavutamiseks on vajalik anda ülevaade, kuidas EL oma pehmet võimu kasutab kõige selgema näite alusel. ENP on 2004.

aastal vastu võetud ELi poliitika, mille eesmärgiks on luua ELi ümber olevate riikidega sõbralikud suhted. Selle raames reguleeritakse suhteid ELi ja 16 partnerriigi⁵ vahel (Euroopa Komisjon 2014a, 2).

ENPraames EL arendab suhteid oma lõuna- ja idanaabritega, et saavutada võimalikult tihedad poliitilised sidemed ja parim võimalik majanduslik integratsioon. See eesmärk põhineb ühistel huvidel ja väärtustel nagu demokraatia, õigusriik, inimõiguste austamine ja sotsiaalne ühtekuuluvus. Partnerriigid sõlmivad ELigategevuskava (või assotsiatsioonilepingu), mis demonstreerib nende pühendumist demokraatiale, inimõigustele, õigusriigile, heale valitsemistavale, turumajanduse põhimõtetele ja säästvatele arengule. ELi jaoks on need seisukohad keskse väärtusega ning ootab oma partneritelt nende hoidmist. Tegevuskavades (või assotsiatsioonilepingutes) on sätestatud partnerriigi reglemendid poliitiliste ja majanduslike reformide jaoks ning lühi- ja keskmiseajalised prioriteedid (kolmeks kuni viieks aastaks). Lisaks peegeldab see partnerriigi vajadusi, suutlikkust ja mõlema poole huve. ENP põhineb individuaalsel partnerlusel iga naaberriigiga, mis rajaneb ühtsel poliitikal, mis omakorda baseerub vastastikusel usaldusel ja pühendumisel samadele väärtustele. ENPI on kaks piirkondliku dimensiooni: esiteks idapartnerlus ning teiseks partnerlus Vahemere lõunapiirkonnaga demokraatia ja ühise heaolu nimel (Euroopa Komisjon 2013a, 14). Naabrite eesmärk on edendada piirkondlikku koostööd ja arendada piirkondlikku sünergia ja vastutada ühiselt nii geograafiliste, majanduslike kui ka sotsiaalsete probleemide eest igas piirkonnas (Ibid). Läbirääkimised tegevuskavade (sh assotsiatsioonilepingute) allkirjastamiseks ning ellu viimiseks on aga tihti aeganõudvad ja keerulised mõlema poole jaoks. EL seisab tugevalt ettekirjutatud väärtuste arendamise eest ning siinkohal ei tehta läbirääkimistel järeleandmisi. Sellest tulenevalt aga on naaberriikidel keerulisem ning tegevuskavade vastuvõtmise eesmärgil teha raskeid otsuseid. Euroopa Komisjoni andmetel on ENP raames tänaseks paljuski tehtud edusamme tõelise ja jätkusuutliku demokraatia suunas, kuid siiski on ka mõned probleemsemad piirkonnad (2013a, 6). Kuna naaberriikide seas on edusammude osas olulised erinevused, siis ENP oma tegevuses toetub “rohke eest rohkem” printsiibile, mis omakorda motiveerib naaberriike tugevamalt pingutama. ENP 2013 aasta tulemused (nii positiivsed kui ka negatiivsed) aga näitavad, et edu saavutamine on otseselt seotud valitsuste suutlikkuse kui ka tahtega

⁵ ENP hõlmab suhteid järgmiste riikidega : Alžeeria, Armeenia, Aserbaidžaan, Valgevene, Egiptus, Gruusia, Iisrael, Jordaania, Liibanon, Liibüa, Maroko, Moldova, Palestiina, Süüria, Tuneesia ja Ukraina.

reformide ellu viimise ja ELiga suhete tugevdamise osas (Euroopa Komisjon 2014a, 2). Samuti on tegevuskavadele rahva toetuse saamine valitsuste tegevuse tulemus (Euroopa Komisjon 2014a, 2). ENP kaudu väljendub ELi eestvedamine oluliste väärtuste osas ning see demonstreerib selgelt ühenduse pehme jõu kasutamist.

Käesolev magistr töö jaotab ELi naaberriigid nelja sektorisse vastavalt Tabelil 3 välja toodule. Selline jaotus tehakse omaduste alusel nagu kultuur ja väärtused, mis on pehme võimu olulisemad ressursid. Esmalt on riigid, millel on ELiga võrreldes sarnased väärtused ning sarnane kultuuriline pärimine. Teise sektorisse võib lugeda riigid, millel on ELiga sarnased väärtused, kuid erinevad kultuurilise pärimuse poole pealt. Kolmas sektor hõlmab ELi idanaabreid, kellega on üldjoontes küll sarnane kultuuriline pärimine, kuid sellest olemata erineb nende poliitika väärtuste poolelt. Neljandas sektoris on ELi lõunanaabrid, kellega erineb nii kultuuriline pärimine kui ka väärtuste pool. Selline riikide jaotus on vajalik selleks, et viia läbi analüüs, milliste riikide suhtes on ELil tõenäolisem pehmet jõudu rakendada ning vastata küsimusele, kas ühised väärtused ja sarnane kultuur loovad aluse, et pehmet jõudu oma eesmärkide saavutamiseks kasutada. Selleks vaatab käesolev töö esmalt, millised on ELi kahepoolsed suhted igast sektorist ühe riigiga ning järgmises peatükis analüüsib, kas siinkohal on näha selgeid erinevusi koostöö ja suhete osas.

Tabel 3 ELi naaberriikide jaotus kultuuri ja väärtuste põhjal

	Sarnased väärtused	Erinevad väärtused
Sarnane kultuur	Island	Gruusia
Erinev kultuur	Türgi	Maroko

Tabel 3 visualiseerib, millised riigid käesoleva töö raames on valitud ning milliselt on need uurimisraamistikus jaotatud. Esimene sektor on ELiga sarnased riigid nii kultuuri kui ka väärtuste osas. Siia alla kuuluvad järgmised riigid: Island, Norra, Šveits. Nende riikidega suhted on reguleeritud Euroopa Majandusühenduse raames, mis annab neile suhteliselt samad privileegid, mis on liikmesriikidel. Autor on valinud analüüsi läbi viimiseks Islandi, mis ei ole ELi liikmesriik, kuid on liikmelisuse kandidaatriik. Island võiks tänaseks olla ka ELi

liikmesriik, kuid pole seda omal valikul. Sarnasuse osas ei ole siinkohal küsimusi, kuna tegemist on demokraatliku riigiga, mis on ajaloo vältel saanud samad usulised, poliitilised ja esteetilised väärtushinnangud nagu iga teine ELi liikmesriik. Teise sektori alla võib lugeda riigid, kelle on ELi suhtes erinev kultuur, kuid väärtuste osas sarnanevad. Siia alla kuuluvad riigid, mis kõik on kas ELi kandidaatriigid või potentsiaalsed kandidaatriigid: Makedoonia, Türgi, Serbia, Montenegro, Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina ning Kosovo. Seega sarnasus väärtuste osas annab riigile võimaluse ühendusega liitumiseks. Siia alla on käesolevas töös valitud Türgi, mis on olnud ELi kandidaatriik juba alates 1993. Selle pika kandidatuuri jooksul on tehtud kahepoolset koostööd ühiste väärtuste väljatöötamiseks ning tänaseks võib Türgit pidada selles osas sarnaseks. Kultuuriruum on aga kahel poolel erinev, seda peamiselt usulise pärimuse tõttu. Kolmanda sektori alla saab lugeda riigid, mis on kultuurilt sarnased, kuid erinevad väärtuste osas. Siia alla võib lugeda Idapartnerluse alla liigitatud riigid, nagu Armeenia, Aserbaidžani, Gruusia, Moldova, Ukraina ja Valgevene. Nendest on autor valinud käesoleva töö analüüsi Gruusia. Viimase neljanda sektori alla kuuluvad ELile vastanduvad riigid (nagu näiteks lõunanaabrid Põhja-Aafrika riigid), mis erinevad nii kultuuri kui ka väärtuste poolest. Selle sektori alla on analüüsi läbi viimiseks valitud Maroko. Seda seepärast, et kuningriik on lõunanaabrite seas kõige tugevam ja stabiilsem partner ning ainuke riik regioonis, mille puhul on liikmelisusest räägitud. See omakorda võimaldab viia läbi analüüsi pehme võimu osas, kuna riikide vahel on stabiilsed bilateraalsed suhted.

Need neli riiki on ELiga naabersuhtes erinevate regionaalsete programmide alusel. EL on sätestanud naabersuhted paljudes valdkondades. Selleks vaatab käesolev töö edasi täpsemalt, milliselt on ELi ja iga valitud riigi vahel suhted reguleeritud ning kuidas on need kujunenud. Seejärel on eesmärgiga riigi alapeatüki all põhjendada valik, miks need riigid on magistr töö raames selliselt liigitatud läbi kultuuri ja väärtuste (sarnasteks või erinevateks) ning analüüsida kindlate näidete abil, kuidas kultuur ja väärtused mõjutavad ELi pehme võimu kasutamist toetuse saavutamiseks erinevas sektoris olevate naaberriikide suhtes.

3.1. Island

Islandi saab liigitada ELi põhjanaabrite alla, kellega ühendusel on nii sarnane kultuur kui ka seistakse samade väärtuste eest globaliseerunud maailmas. Mõlema poole jaoks on oluline seista vabaduse, demokraatia, inimõiguste ja muude läänemaailma poolt õigeteks,

headeks ja soovitatavateks kuulutatud ideede eest. Sellest olenemata ei ole riik liitunud ühendusega ning selle küsimusega seoses on Islandi ühiskonnas tekkinud tugevad lahkkelid. Selleks, et mõista nende lahkkelide põhjuseid ja vaadata, milliselt tänaseks on suhted arenenud, annab käesolev alapeatükk ülevaate, milliselt on Islandi ja ELi suhted peale II Maailmasõda arenenud ning otsib vastust küsimusele, kuidas kultuur ja väärtused on neid kahepoolseid suhteid mõjutanud.

Islandi liitumisest ELiga on räägitud juba ühenduse tekkimise aegadest alates. Juba 1957-59 toimusid esimesed arutelud, kas Island peaks osalema Euroopa majanduslikus ja poliitilises integratsioonis (Thorhallsson 2004, 21). Islandi ametnikud kaalusid tugevalt, millist kasu tugevamad suhted Euroopaga neile tuua võiksid. Arutlus sel teemal tekitas sügava lõhe Islandi ühiskonnas ning sellest olenevalt otsustati suhete süvendamisega oodata. Sarnased arutelud järgnesid ka perioodidel 1961-63 ja 1967-72 (Ibid). Alles 1960ndate lõpus otsustas Islandi valitsus osaleda Euroopa integratsioonis ning seda vabakaubanduse piirkonnaga liitumise eesmärgil. 1970. aastal liituti Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooniga (edaspidi *EFTA*) ja 1972 sõlmiti kahepoolne Vabakaubandusleping Euroopa Majandusühendusega. 1980ndatel algasid tulised vaidlused, kas Island peaks liituma ka Euroopa Majanduspiirkonnaga (edaspidi *EMP*). Seegi teema tekitas nii parlamendis kui ka meedias arutlused ning ühiskonnas eriarvamused küsimuses. Arutelu lõpuks siiski toimus liitumine 1994. aastal ning seda peamiselt Islandi huvile saada osa “neljast vabadusest”⁶. Samal perioodil, kui toimusid läbirääkimised liitumise osas, toimusid aga ka Euroopas olulised muutused. Raudse eesriide langemise järel otsustasid enamus *EFTA* liikmeid ELi täisliikmeks kandideerida. Islandi eesmärk sel perioodil kindlasti ei olnud sarnaselt teistele liikmelisus. Selle asemel hakkas Island tegema ettevalmistusi Schengeni alaga liitumiseks, mis sai teoks 2001. aastal. Peale Schengeni alaga liitumist saavutas Island paljuski samad õigused, mis on enamusel liikmesriikidel (Thorhallsson 2004, 57). Mõnes mõttes isegi parema positsiooni, kuid sellest olenemata otsustas Island 2009. aastal esitada taotluse ELiga liitumiseks. 2010. aastal avati läbirääkimised, mille käigus töötatakse läbi kõik ühised poliitikasuunad.

Island on tänaseni ELi liikmelisuse kandidaatriik. Seda peamiselt riigisiseste vaidluste tõttu, mis on saatnud iga sammu, mis Island ELiga integreerumisel on teinud. Vaadates ELi viimaste aastate raporteid liitumisprotsesside osas on neis kõigis Islandi osas kirjas lühidalt, et

⁶Kaupade, teenuste, kapitali ja inimeste vaba liikumine Euroopa majanduspiirkonnas.

riik ei tee liitumises osas enne otsust, kui on läbi viidud referendum (Euroopa Komisjon 2013b, 2). Peale uue valitsuse võimule saamist on ELiga liitumiskõnelused pandud Islandi poolt seisma ning seda alates 2013. aasta maist. Kuna liitumine tekitab ühiskonnas niivõrd tulised vaidlused, siis saab liitumise osas teha otsuse vaid nii, kui sellel on rahva toetus. Sarnaselt Šveitsile ja Norrale on Island tsiviliseeritud, rahumeelne, demokraatlik Euroopa riik. Need 3 riiki esindavad suunda, mis on kirjeldatav kui “unustatud laienemine” (Wallis 2004, 6). Nende ühinemise protsess on läinud sarnast rada pidi. Šveits esitas taotluse liitumise osas 1992. aastal, kuid rahvas hääletas selle maha (Cameron 2004, 112). Norra on esitanud taotluse kaks korda - aastatel 1972 ja 1994, kuid rahvas on selle vastu hääletanud (Ibid). Islandi puhul tundub asjade käik minevat sarnaselt. Island on väikeriik ning liitudes kardab kaotada oma sõna tugevust. Hirm, et teised kollektiivselt saavad otsustada tema seadusandluse üle, tekitab rahvas vastuseisu. Sellest olenemata on ELi ja Islandi suhted tugevad ning kannavad regioonis ühiseid eesmärke.

EL kasutab pehmet võimu oma naaberpoliitikas (kõigi naabritega mitte vaid ENP raames). Islandi puhul on toimunud väga pika perioodi jooksul teadlikkuse tõstmine ELi tegevuse osas, et islandlased hakkaksid toetama Euroopa integratsiooni ja liitumisprotsessi tagaks edu. Islandil on avatud ELi delegatsioon, mille ülesanne on olla ELi silmadeks, kõrvadeks ja häälekandjaks Islandi ametiasutuste ja elanikega. Samuti trükib EL igal aastal raamatuid ja brošüüre, et aidata kaasa igas naaberriigis sh Islandil info kättesaamisele ja laienemisele ning teeb palju muid tegevusi. Poolehoiu võitmine naaberriikides on ELi oluline eesmärk ning edasi vaatab käesolev töö, kuidas seda läbi kultuuri ja väärtuste tehakse Islandil.

3.1.1. Sarnane kultuur

Euroopa kultuuriruum on mitmekülgne ning rikas. Üheltpoolt võib siia alla lugeda ELi liikmesriike, kuid samas on ka ühendust ümbritsevad sarnase pärimisega riigid. Euroopa kultuuriruumile on keeruline panna ümber kindlat raami ning selgelt öelda, kus see lõpeb. Seda paljuski just seetõttu, et tegemist on niivõrd rikka ja mitmekülgse regiooniga, kuhu alla võib lugeda väga suurt piirkonda ja rahvahulka. Selleks, et põhjendada Islandi lahterdamist ELi sarnasena kultuuriliselt, vaatab käesolev peatükk täpsemalt Euroopa kultuuripiirkonda ja Islandi kuulumist siia alla.

Islandi puhul ei ole kahtlust, et riik on kindel osa Euroopa kultuuriruumist. Seda nii geograafilise paiknemise tõttu kui ka väärtushoiakute poolest. Minnes tagasi selle juurde, mida kultuur endas hõlmab, siis tänapäeval on selleks kõrgkultuur ja massikultuur. Kultuuripiirkond aga tekib väga pika perioodi jooksul ning kujuneb usuliste, poliitiliste ja esteetiliste väärtushinnangute tulemusel (Kahn 2013, 29-31). Seda võib teisisõnu ka nimetada ühesuguseks sotsiaalseks ümbruseks, kus riigid eksisteerivad. Islandi juurde tagasi tulles, siis on tegemist põhjamaaga, mille asustasid esmalt viikingid. Riigi arengut on mõjutanud Islandile kõige lähedasemad riigid – Madalmaad ja Põhjamaad. Usulise poole pealt on riigis ajalooliselt levinud kristlus, mis on ka ülejäänud Euroopa kultuuriruumi oluliseks tunnuseks. Kristlust peetakse Euroopat ühendavaks printsiibiks (Troitino 2013, 2). Tänapäevaks on Islandil peamiseks usuliseks suunaks luteri usk, kuid selle kõrval eksisteerivad ka katoliiklased, Jehoova tunnistajad, mormoonid, moslemid jm. Sarnaselt ülejäänud Euroopale, kus täna erinevad usulised suunad on harjunud teineteise kõrval eksisteerima. Teine oluline sarnasus, mis nii kultuuri kui ka väärtuste osas Islandi ELiga sarnaseks teeb on, väärtushinnangud. Poliitilised väärtushinnangud on Islandil väga sarnased teistele liberaalsetele demokraatlikele Euroopa riikidele. Lisaks on siinkohal olulised ka muud sotsiaalsed väärtushinnangud – nagu näiteks naiste roll ühiskonnas, võrdsed õigused kõigile jms. Selline sarnane nägemus maailmast on väga oluline, et tekiks ühesugune sotsiaalne ümbrus, mida saab nimetada ka kultuuriruumiks.

Kultuurile toetumine pehme võimu loomisel on teooria keskseks. Antud näite puhul selline kultuuriline sarnane pärinemine muudab ELi ja Islandi suhted stabiilseks ja kindlaks. Samuti muudab riigi ELi kindlaks partneriks globaliseerivas maailmas, kus seistakse sarnaste väärtushinnangute eest. Sellest tulenevalt võib ühendus kindel olla, et isegi kui enamik islandlastest pole nõus liitu astumisega, siis üldjoontes on naaberriikide seas Islandi näitel tegemist ühe kindlana partneriga. Seda saab väita just seetõttu, et pärinetakse samast kultuuriruumist, kus on kujunenud rahva ja riigijuhtide sotsiaalsed väärtushinnangud.

3.1.2. Sarnased väärtused

Väärtused on ideed, mis on ühiskonna seisukohalt head, õiged ja soovitatavad. Neoliberalistliku teooria kohaselt on need sellised ideed, mis aitavad riikidel hoida rahu ja seeläbi majanduslikku heaolu saavutada. Sama eesmärki kannab ka EL oma poliitikates – eriti

regionaalses poliitikas, mis puudutab suhteid naabritega. Selleks on EL võtnud endale eesmärgiks väärtuste (nt demokraatia, vabaduse, õigusriik, inimõigused jm) edendamise ning need on igasuguse partnerluse juures esmatähtsad sh laienemispoliitikas (Euroopa Komisjon 1996, 6). Islandi näitel on tegemist liikmelisuse kandidaatriigiga ning siin ollakse väga kindlal positsioonil. Teisisõnu, kui islandlased annavad liitumisele toetuse, siis riik võetakse ühendusse kahtlemata ka vastu. Selline kindel positsioon on võimalik just tänu sarnasele väärtustele. Edasi annab käesolev alapeatükk põhjenduse, miks on magistritöös ELiga Island sarnaseks lahterdatud väärtuste osas.

Ühiste väärtushinnangute tekkimisele on aidanud kaasa sarnane kultuuriline pärimine, mille raames on sarnane sotsiaalne ühiskond tekkinud. Oluline mõjutaja siin on olnud usk, mis on aluse pannud nii Islandil kui ka ELi liikmesriikides üldiselt, tänaseks omaksvõetud tavade ja väärtuste kujunemise. Tänaseks on ühenduse kesksed väärtused (demokraatia, inimõigused, võrdsus, õigusriik jm) välja toodud pea kõigis välissuhtlust reguleerivates poliitikates. Need väärtused on igasuguse partnerluse aluseks ning nende levitamine on ühenduse jaoks äärmiselt oluline. Seda seetõttu, et läbi nende asutamise on võimalik tagada rahumeelne ja stabiilne ühiskond, kus kõigil on võimalus ilma tagakiusamata ennast teostada. Euroopa Komisjon tuli 2005 aastal välja uurimisega, mille raames vaadati, millised sotsiaalseid väärtuseid ELi liikmesriikides ja naaberriikides hinnatakse. Selle uuringu tulemusel saab väita, et Island seisab samade väärtuste eest (Euroopa Komisjon 2005, 35). Lisaks demokraatia austamisele hindavad islandlased sarnaselt EL25 riikidele kõrgelt tolerantsust ja vabadust kõigile, soolist võrdõiguslikkust, kaasärääkimise õigust, sõna- ja informatsiooni leviku vabadust (Ibid, 27, 60, 68). Samuti on Island võtnud üle väga suure osa ELi õigusest, mis tagab ka sellel poolel sarnasuse. Need on olulised alustalad ühiskonnale, mille eest nii Island kui ka ühendus seisavad. ELi jaoks on nende väärtuste levitamine oluline selleks, et luua enda ümber “sõprade ring”. Teisisõnu ümbritseda end stabiilsetest ja rahumeelsetest riikidest, kes kannavad rahvusvahelisel tasandil sarnaseid väärtuseid. Selle nimel töötab EL oma naabuspoliitikas. Antud temaatikas on Island ELile sarnane ning sellest tulenevalt ka stabiilne ja kindel partner.

Eelnevast tulenevalt on pehme võimu kontekstis ühendusel väga tugev positsioon. Sarnaste väärtuste levitamise nimel ei tule töötada, vaid võib sellele pehme võimu ressursile toetuda kahepoolsetes suhetes. Kuna kahe ühiskonna aluspõhimõtted kattuvad, siis ei ole kahtlust, et üldistes rahvusvahelistes küsimustes toetab Island ELi. Seega on ühendusel

Islandi näol tegemist kindla partneriga, keda pole vaja mitte mingil juhul kõvale võimule omistatud vahenditega mõjutada.

3.1.3. ELi poliitika tõhusus läbi kultuuri ja väärtuste

EL on pehme võimu kasutamisel parim näide. Pehme võim tuleneb kahes peamisest ressursist: kultuurist ja väärtustest. Käesoleva töö keskmeks on läbi kultuuri ja väärtuste uurida, kui tõhus ELi pehme jõud on naaberriikide suhtes. Island siin temaatikas esindab riike, mis on sarnased ELile nii kultuuri kui ka väärtuste osas. Käesolev alapeatükk vaatab konkreetsete näidete alusel, kuidas sarnane kultuur ja ühised väärtused loovad eelduse pehme jõu kasutamiseks. Selleks esmalt pöördub töö kultuuri poole, kus käsitletakse kõrgkultuuri, massikultuuri ja identiteeti. Seejärel väärtuste poolele, kus EL kasutab nelja ühendusele keskset väärtust – demokraatia, õigusriik, inimõigused ja vabadus.

Kultuuriline pehme võimu ressurss loob atraktiivsust. Kultuuril on väga palju ilminguid. Antud kontekstis saab seda eristada kahel moel - esiteks kõrgkultuur nagu kirjandus, kunst ja haridus, mis peamiselt avaldub eliidile ning teiseks popkultuur, mille keskmeks on masside meelelahutus (Nye 2004, 11). ELi näitel lisandub siia ka identiteet, mis on tekkinud sotsialiseerumisprotsessi käigus ning on ühenduse üks olulisemaid pehme jõu vahendeid meelitamiseks riiki liitumise poole. Kõrgkultuuriline pehme võimu ressurss on ELil ühtsena äärmiselt tugev. See väljendub liikmesriikidest pärineva kunsti, arhitektuuri, hariduse, kirjanduse, muusika, kõrgmoe ja toidu kaudu. Kõrgkultuuri all kasutab EL kõige tõhusamalt haridust. Pehme võimu osas on haridus seepärast nii oluline, et sellega on võimalik jõuda riigi eliidini, kuna haritud inimesed jõuavad suurema tõenäosusega lähedale riiki juhtivatele või poliitika kujundavatele positsioonidele. Meelitades oma keskkonda teise riigi kodanike õppima on tõhus võimalus nende seisukohtade ja toetuse kujundamisel. Kuna erinevates liikmesriikides pakutava kõrghariduse kvaliteet on maailmas hinnatud, siis see meelitab paljusid välistudengeid siia õppima. EL omalt poolt on teinud hariduse kättesaadavuse välistudengitele niivõrd lihtsaks kui võimalik. Island on võtnud osa ELi haridusega seotud programmide alates 1990-ndadest. Islandi näitel koostöö hariduse (sh kõrgharidus) osas eelmisel perioodil oli reguleeritud läbi programmide nagu Erasmus Mundus, Euroopa Noored ja Elukestev õpe, mis tänaseks jätkuvad läbi uuenenud Erasmus+ programmi (Euroopa Komisjon 2012, 36-37; Euroopa Komisjon 2013b, 4). Seega noortele islandlastele on ELi

hariduse kättesaadavus küllaltki lihtne. Vaadates edasi massikultuuri, siis siinkohal on konkreetseid poliitilisi tegevusi keerulisem leida, mis on loetletud pehme jõu teooria osas. Kuid infolevitamise poolelt on üks olulisemaid ELi tegevusi kindlasti riikides delegatsioonide avamised. 2012 aasta jaanuaris avas EL Reykjavikis Informatsiooni Keskuse, mille peamine eesmärk on info jagamine nii EL poliitikate kui ka institutsioonide kohta (Euroopa Komisjon 2012, 5). Lisaks trükitab EL iga-aasta infomaterjale, brošüüre ning avaldab erinevatel ELi veebiallikatel artikleid, raporteid jm, mis muudavad igasuguse info leidmise Islandi ja ELi suhete kui ka ühenduse poliitikate osas lihtsaks. Kultuuri all üks mõjusaid pehme jõu vahendeid on ka identiteet. See mõjutab enam kandidaatriike nagu Island. Seetõttu, olenemata riigis valitsevast lõhest liitumisküsimuse osas, on islandlased alati pidanud end Euroopa rahvaks ning on väärtustanud oma Euroopa pärimust ja kultuuri (Thorhallsson 2004, 140). Teisisõnu, Euroopa identiteeti peetakse Islandil oluliseks oma rahvusliku pärimuse kõrval sarnaselt nagu ELi liikmesriikides. Selline positiivne kuuluvustunne nagu identiteet (mille osa tahavad naaberriigid olla) loob eelduse pehme jõu kasutamiseks ning tagab, et ollakse kindlad partnerid. Kokkuvõtvalt sarnane pärinemine kindlustab sarnaselt mõtlemise ning selle tulemusel soovitakse saavutada sarnast rahvusvahelist ühiskonda. Tõhusaimad poliitilised tegevused läbi kultuurion haridus, ELi toetava informatsiooni kättesaadavus ning identiteet. Nende näidete varal saab öelda, et Islandi puhul luuakse eeldus, mis aitab pehme jõu abil eesmärke täita.

ELi poliitilisteks väärtusteks on rahu hoidmine, vabaduse austamine, demokraatia, inimõigused, õigusnormid, põhiõigused, võrdsus, sotsiaalne solidaarsus, jätkusuutlik areng, hea valitsemistava ja säästevareng. Ühenduse jaoks on need väärtused pehme võimu saavutamise vahend ning seda tänu sellele, et neid siiralt austatakse nii sise- kui ka välispoliitikas. ELi jaoks on väärtused tugevus, mis loovad pehmet jõudu. Seda seetõttu, et liit on eestvedajaks nende levitamisel oma naabrite seas. Islandi näitel aitavad väärtused kaasa ELi hea maine kujundamisele ning annab kindlustunde, et ühenduse näol on tegemist stabiilse partneriga, kelle aususes poliitikas võib kindel olla. Poliitiline tegevus väärtuste osas, mida EL antud juhul praktiseerib on ka see, et Islandi näitel aidatakse riigi õigusruumi üle kanda ELi õigust (*acquis*). See on laienemispoliitika osa, et läbirääkimiste perioodil aegamööda võetakse läbi 35 peatükki, mis hõlmavad erinevaid ELi norme, tavasid ja regulatsioone, mille kandidaatriik enne liitumist peab üle võtma. Pehme võimu kontekstis on see tõhus tegevus, kuna selle tulemusel kandidaatriik muutub ELile veelgi sarnasemaks. Teine tähtis pool

väärtuste osas on rahvusvahelise õiguse austamise. Siin on samuti EL eeskujuna ning nii saavutatakse rahvusvaheliselt moraalse autoriteedi staatus. See kehtib Islandi näite puhul. Nimetatud staatuse saavutamisel on oma osa ka sarnaste väärtuste austamisel. See, et mõlemad pooled seisavad samade väärtuste eest, tagab rahvusvaheliselt vastastikuse lugupidamise, mis teisisõnu on moraalne autoriteet. Seega Islandi näite puhul joonistub väga selgelt välja, et ühised väärtused tõstavad ühenduse pehme jõu kasutamise võimalust.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et sarnane kultuuriline pärimine ja ühised väärtused loovad eelduse, et EL saab Islandiga suhetes toetuda pehmele jõule. Antud suhetes kõva jõu kasutamine pole vajalik. Olenemata sellest, et liitumise osas on läbirääkimised pikalt kestnud ning on võimalus, et neid lõpuni ei viidagi, on Island siiski ELi kindel partner. Sarnane kultuuriline pärimine tagab, et mõlemal pool on sarnane nägemus rahvusvahelisest ühiskonnast. Sarnaste väärtuste omamine tagab, et seistakse ühiste eesmärkide eest. Seega ELi poliitikates on naaberriikide muutmine enda sarnaseks oluline. Sellisel juhul saavutatakse vastastikune kindlustunne, tagatakse rahumeelne ning stabiilne regioon. Sellises keskkonnas on pehme jõu kasutamine võimalik ning sellega saavutatakse vabatahtlikkusele toetudes poliitilised eesmärgid.

3.2. Türgi

ELi naabrite osas saab liigitada Türgi ida-lõuna naabriks, kes üldjoontes seisab ühendusega samade väärtuste eest, kuid kultuuriliselt pärineb teistsugusest ühiskonnast. Türgi on regionaalses poliitikas suurriik nii populatsiooni kui ka territooriumi poolest ning on olnud piirkonnas juhtival positsioonil juba riikide arenemisest alates. Tegemist on võimuka ja natsionalistliku riigiga, mistõttu ELi integratsioon on olnud riigis keeruline, kuid samas on Türgi valitsus siiski olnud avatud Euroopa ideedele. ELil on tänase modernse Türgi kujunemisel olnud suur roll. Käesolev töö vaatabki esmalt, kuidas kahepoolsed suhted on kujunenud ning seejärel uurib kultuuri ja väärtuste alusel ELi pehme võimu kasutamise võimalusi.

Nazim Hikmet, Türgi enam armastatud poeet, ütles, et Türgi on nagu hobune, mille keha on Aasias ning mille pea on Euroopas (Lake 2005, 15). See kirjeldab riigipositsiooni kõige piltlikumalt. Türgi pärineb tugevast islami kultuurist ning samastub islami maailmaga, kuid samas on olnud Euroopa integratsiooni mõjus juba Ottomani impeeriumist alates. 19.

sajandil hakkas osa Euroopa riikide kultuurist ja arengutest mõjutama impeeriumi ning sinna ülekanduma. Juba sellest perioodist on Türgi poliitikuid mõjutanud Euroopast ja läänest levivad ideed. Peale Türgi Vabariigi tekkimist 1920. aastal oli selle peamine eesmärk areneda rahumeelselt ning kasutada oma varasid selleks, et parandada oma rahva olusid. Türgi arengu aluseks olid Atatürk'i reformid, mille keskseks motoks oli "rahu kodus, rahu terves maailmas" (Ibid, 18). Sellest tulenevalt nägi välispoliitika ette järgmiste printsiipide austamist: mittekallaletung, mittesekkumine, kollektiivne tegutsemine rahvusvahelise korra kaitseks (Ibid). 1950ndateks aastateks oli Türgi kujunenud lääne ideede meelevaldas – sealt oli ülekantud majanduslik planeerimine ja parlamentaarne demokraatia (võimud on lahus ning täidesaatvat võimu kontrollitakse ja hoitakse tasakaalus). Kui 1952. aastal liitus Türgi NATOga, hakkas lääne mõju kanduma ka kaitsepoliitikasse. 1959. aastal alustas Türgi võimaluste otsimisega koostöö tegemiseks Euroopa Majandusühendusega ning selle tulemusel integreerus riik veelgi Euroopasse.

Eelneva tulemusel algas kahepoolsetes suhetes uus periood, kus hakati otsima võimalusi, kuidas poolte vahel suhteid süvendada. Suhete arengus pandi esimene nurgakivi 1963. aastal, kui Euroopa Majandusühendusega allkirjastati Ankaras assotsiatsioonileping. Ankaras sõlmitud leping jaotas suhete arengu kolme etappi: esiteks ettevalmistav etapp, mille pikkuseks planeeriti 5 aastat ning mille käigus Türgi ühenduse abiga tugevdab oma majandust, et ta saaks täita oma kohustusi, mis tulevad järgmises kahes etapis; teiseks ülemineku etapi pikkuseks planeeriti mitte rohkem kui 12 aastat ning eesmärgialuua tolliliit ja parandada majandussuhteid selleks, et täita ühiseid eesmärgi; kolmandaks viimase etapi käigus keskenduda tolliliidu paremini toimimisele ja tugevdada majandussuhteid veelgi. Järgmine oluline areng toimus 1987. aastal, kui Türgi esitas taotluse ühendusega liitumiseks. Sellega näitas Türgi üles avatust Euroopa suunal. Taotluse tulemusel koheselt liitumise osas läbirääkimisi ei alustatud. Ühendus selgitas seda nii majanduslike kui ka poliitiliste põhjendustega. Vastuses oli väljatoodud Kreeka ja Türgi vaheline vaidlus ning fraas "olukord Küprosel" (Euroopa Komisjon 1998, 5). Rõhutatud oli samas ka seda, et ühendus soovib jätkata koostööd ning eesmärk on süvendada suhteid ja aidata kaasa riigi poliitilisele ja majanduslikule moderniseerimisele (Euroopa Komisjon 1998, 5). 1995. aastal liikus Türgi Ankara lepingus planeeritud kolmandasse etappi ning 1. jaanuaril 1996 hakkas tolliliit kehtima. Samal ajal hakkasid süvenema ka probleemid ümber Egeuse meres oleva kahe saare ning Kreeka ja Türgi suhted muutusid pingeliseks. See omakorda mõjutas ka ELi ja Türgi

vahelisi suhteid. Euroopa Parlament kutsus Komisjoni blokeerima kõiki projekte, mis Türgiga hetkel töös olid. Järgnevad aastad olid suhetes keerulised ning EL pani Türgile kohustuseks regionaalsed probleemid nii Kreeka kui ka Küprosega lahendada. Antud küsimused olid ka 1997. ja 1998. aastatel Euroopa Ülemkogul oluline teema, mis puudutas Türgiga suhete osas edasi liikumist. 1997. aastal Euroopa Ülemkogul kinnitati kõige kõrgemal tasemel Türgi sobilikkust ELiga ühinemisel, juhul kui regionaalsed probleemid lahendatakse. 1998. aasta Euroopa Ülemkogul võeti vastu strateegia, millega hakati Türgit ühinemiseks ette valmistama. 1999. aasta detsembris Helsingis Euroopa Ülemkogu tippkohtumisel otsustati anda Türgile uus staatus ning Türgist sai ELi kandidaatriik. Sellest olenemata on Türgi süüdistanud ELi tunduvalt karmimate tingimuste esitamise eest võrreldes teiste kandidaatriikidega. Kuid siiski, uue staatuse andmisega, algas uus periood kahe poole suhetes.

Türgi liitumist ELiga on oodatud kaua. Helsingis vastuvõetud otsus oli oluline verstapost Türgi ja ELi suhetes. See sütitas usu mõlemas pooles, et Türgi on potentsiaalne riik liitumiseks. Kuni selle hetkeni oli sobilikkus siiski veel lahtine. Edasi hakati kahepoolseid suhteid reguleerima ühinemiseelse strateegia raames, mille eesmärk on stimuleerida ja toetada reformide elluviimist. Türgil on kohustus võtta üle ELi *acquis*ning enne ühinemist tuleb riigil saavutada “stabiilsed institutsioonid, mis tagavad demokraatia, õigusriigi, inimõiguste austamise ja vähemuste kaitse” (Euroopa Komisjon 2000, 10). Selleks hetkeks oli Türgis saavutatud demokraatia, kuid siiski mitte nii hästitoimiv kui Kopenhaageni kriteeriumites liitumiseks on ette nähtud (Ibid). Lisaks oli tõsiseid puuduseid seoses inimõiguste ja vähemuste kaitsega (Ibid). Järgnevatel aastatel määrati ära tee viit, milliselt Türgi peaks liikuma ühinemise suunas. 2004. aastal otsustati alustada kõnelustega liitumise osas. 2005. aastal alustati ametlike liitumisläbirääkimistega. Läbirääkimiste aluseks on 35 peatükki, mis tuleb läbi töötada. 2006. aastal avati esimene 25. peatükk, mis puudutab teadust ja uurimist ning see peatükk ka koheselt suleti. Samal aastal aga tõusis päevakorda uuesti Küprose ja Türgi vaheline konflikt. EL nõudis Türgilt 10 uue liikmesriigi lisamist Ankara lepingu juurde sh Küprose, kuid Türgi keeldus viimase lisamisest (Euroopa Komisjon 2006, 24). Seda ei ole tehtud tänaseni, mistõttu ei ole ka liitumiskõnelustes erilisi edusamme tehtud. Läbirääkimised on avatud 14 peatüki osas. Siiani on vaid üks neist suletud – 25. peatükk teadus ja uurimine. 2006. aastal võeti läbirääkimiste osas Euroopa Komisjoni poolt vastu otsus, et asjasse

puutuvat⁸ peatükki⁷ ei ole võimalik avada ja mitte ühtegi sulgeda enne, kui Türgi võtab vastu Lisaprotokolliga Ankara lepingu juurde, mis puudutab uute liikmesriikide lisamist lepingu poolte hulka – sh Küpros (Euroopa Komisjon 2014c, 4). See on peamine väljakutse liitumiskõneluste pidamisel ning põhjus, miks ei ole toimunud siinkohal edusamme alates 2006 aastast. Sellest olenemata ei ole EL seisukohal, et liitumiskõnelused ei vii edasi ning võimalikult paljudes teemades tehakse koostööd. Näites osaleb Türgi järgmistes EL programmides: Seitsmes Teadusuuringute raamprogramm, Toll, *Fiscalis*, konkurentsivõime ja uuendustegevuse raamprogramm, kultuuri, elukestva õppe ja Euroopa Noored programmid (Ibid, 5). Türgi on hiljuti sõlminud, või on sõlmimas, uusi lepinguid veel mitmete programmidega, sealhulgas: Horisont 2020, Erasmus+, Loov Euroopa ja tööhõive ning Sotsiaalne Innovatsioon (Ibid). Lisaks sellele tehakse pidevat koostööd sellistes valdkondades nagu demokraatia, inimõigused, õigusriik ja vähemuste kaitse. Nendel teemadel aitab EL Türgil igaljuhul areneda. Siiski loodetakse ka, et Türgil ja ELil on ühine tulevik ning riiki soovitakse näha tulevikus ühena ELi liikmeriikidest (Füle 2012, 1-2).

Türgi näitel on tegemist riigiga, mis erineb kultuuriliselt, kuid läbi laienemispoliitika on muutunud aina sarnasemaks ELile väärtuste poolelt. Euroopa integratsioon on mõjutanud Türgi arengut juba 19. sajandist alates, mistõttu Türgi tulevik on suure tõenäosusega ELiga seotud. Pehme võimu kontekstis aga tekib küsimus, mis osas ja kas üldse on täna ELil võimalik pehmeid vahendeid kasutades Türgi poolehoidu võita. Türgi ja ELi suhted on olnud pikad ja keerulised. Mitmed rahvusvahelised küsimused (sh olulisemad Küpros, Kreeka) mõjutavad kahepoolsete suhete arenguid negatiivselt ning pidurdavad ELi laienemist Türgi osas. Edasi vaatab käesolev peatükk, mis põhjustel on riik magistritöös lahterdatud kultuuri osas erinevaks ning väärtuste osas sarnaseks. Seejärel analüüsib töö kindlate näidete varal, millisel määral ja kuidas erinev kultuuriline pärinemine ja sarnased väärtused koosmõjus võimaldavad ELil mõjusalt kasutada pehmet võimu Türgi näitel.

⁷Need on need 8 peatükki, mis vastuvõtmata lisaprotokolliga otseselt puudutavad: kaupade vaba liikumine, asutamisvabadus ja teenuste osutamise vabadus, finantsteenused, põllumajanduse ja maaelu arendamine, kalandus, transpordi poliitika, tolliliit, ja rahvusvahelised suhted.

3.2.1. Erinev kultuur

Kultuur on kasvatus, mis seisneb võimes järgida kehtivaid ühiselu vorme ja tavasid. Euroopa kultuuriline kontseptsioon sai alguse tugeva identiteedi tekkimisega peale Rooma riigi langemist ja keskaja algusega, kui kristlus oli Euroopa põhiline osa (Troitino 2013, 230). Türgis seevastu, olles samuti väga pika ajalooga riik, kujunesid traditsioonid, tavad ja normid islamiusu mõjupiirkonnas. Vaadates ELi kultuuriruumi, siis Türgit on sellega väga keeruline samastada. Paljuski seetõttu, et ajalooliselt on ELi piirkond ja Türgi pidevalt olnud vastased. Edasi vaatab käesolev peatükk täpsemalt, kuidas on kujunenud kõrvuti nii erinevad kultuuripiirkonnad.

Türgi erineb kultuuri osas EList mitmetel põhjustel ning selle alapeatüki all käsitletakse neist peamisi – ajalooline pidev vastaseis, religiooni mõju ning identiteet (teisiseõnu kuuluvustunne). Vaadates esmalt ajaloos tagasi, siis traditsiooniliselt on peetud Türgit Euroopa vaenlaseks varajastest aegadest alates, kui Ottomani väed okupeerisid Kreeka, Balkani regiooni ja jõudsid isegi Viinini välja (Ibid, 238). Sajandeid kestis pidev sõda Euroopa suurriikide ja türklaste vahel nende piirkondade tagasivõitmise eest (Ibid). See on üks oluline osa, mistõttu tänaseni peetakse eurooplaste poolt Türgit pigem vastaseks. Seesugune vastandumine on esimene põhjus, mille alusel saab liigitada riigi Euroopast pigem erinevaks kultuuri osas. Teine põhjus on religioon. Usk on oluline mõjutaja, mille alusel on võimalik Euroopat ja Türgit eristada kultuurilises mõttes. Seda seetõttu, et kristlust on alates keskajast peetud alusprintsipiiks, mis Euroopa kultuuriruumi kirjeldab. Türgi pärineb aga islami maailmast. Usuline erinevus on pannud aluse paljudele sotsiaalsetele tunnustele, mis ka tänases maailmas on olulised ning kahe poole vahel erinevad. Religioon on seotud kaidentiteediga. Kultuuri abil on kergem luua sellist ühtekuuluvustunnet nagu identiteet nende gruppide vahel, keda seovad mitmed kultuurilised aspektid, kui nendega kes kuuluvad erineva kultuurilise grupi alla (Ibid, 239). Trügi näide on väga keeruline just seetõttu, et tegemist on väga natsionalistliku riigiga, kellel on Euroopa identiteediga kultuuri tõttu suhteliselt vähe ühist. Seega identiteet on kolmas põhjus, mille alusel saab nimetada Türgit kultuuri osas EList erinevaks. Riik toetub oma tugevale natsionalistlikule identiteedile ning keeruline on siinkohal siduda riiki ELi identiteediga. Islandi näitel on käesolev töö seisukohal, et laienemispoliitikas on ELi pehmest jõus suur osa identiteet. Seda seetõttu, et islandlased tunnevad end osana eurooplastest. Türgi näitel on tegemist riigiga, mille kodanikud peavad

end esmajärjekorras türklasteks, seejärel moslemiteks ning Euroopaga ei ole ajalooliselt nii tugevat seost tekkinud, mis tekitaks inimestes vajadust Euroopa identiteedi järele.

Eelnevast tulenevalt saab tuua välja kolm peamist põhjust, mille alusel saab Türgi liigitada ELi erinevaks ning need on ajalooline vastaseis, religioon ning identiteet. Kõik kolm poolt on omavahel seotud ning aitavad kirjeldada, millest tingituna on Türgi pigem erineva kultuurilise grupi alla kuuluv ning mistõttu pole võimalik riiki lisada Euroopa kultuuriruumi osaks. ELi integratsioon riigis on olnud pikk ja kandidaatriigi staatust omatakse kaua. Siiski on Türgi puhul tegemist esimese islamiriigiga, mis on saavutatud ELi kandidaatriigi staatuse ning seda tänu oma sarnastele väärtustele ühendusega. Edasi vaatab käesolev töö, millistel põhjustel on magistritöös Türgi liigitatud väärtuste osas sarnaseks riigiks.

3.2.2. Sarnased väärtused

EL ja Türgi on teinud väga pikka aega koostööd selleks, etviimane jõuaks lähemale väärtustele nagu demokraatia, õigusriik, võrdsus ja inimõigused. ELi integratsiooni tulemusel on riigi valitsemise põhimõtteid uuendatud, kuid sellegipoolest on siinkohal oluline rõhutada, et koostöö nende väärtuste täieliku ülevõtmise osas veel käib. Olenemata sellest võib tänaseks öelda, et Türgi kannab ELiga ühiseid väärtuseid. Selleks, et seda väidet tõestada on käesoleva alapeatüki eesmärk välja tuua põhjused, mille alusel on võimalik Türgit liigitada ELiga sarnaseks väärtuste osas.

Laienemine on üks ELi võimsamaid poliitika vahendeid ning selle tähtsaks osaks on ühendusele oluliste väärtuste levitamine. Türgi näitel on EL inspireerinud ülitahtsate reformide elluviimist. Selle tegevuse tulemusel on aidatud riiki lähemale demokraatiale, õigusriigile, võrdsetele tingimustele ja inimõigustele. Need on neli peamist väärtust, millest käesolevas peatükis juttu tuleb ning mis iseloomustavad ühenduse ja riigi vahelist sarnasust antud temaatikas. Esiteks võttes demokraatia, siis tänaseks on Türgi demokraatlik riik, kus riigikorraks on parlamentaarne vabariik. Demokraatia on valitsemisvorm, mille tunnuseks on kodanikkonna osalemine poliitikas, võimude lahusus ja tasakaalustatus, seaduse ülimuslikkus ning inim- ja kodanikuõiguste austamine. Pole kahtlust, et jätkusuutlik demokraatia on riigis saavutatud ning see on loodud ELi eeskujul ja abil (Lake 2005, 49). Türgis on olnud pigem ebastabiilne demokraatia, kus on toimunud muutuseid regulatsioonides, riigipöördeid, kriise

ja lisaks sellele vastuvõetud uus põhiseadus. See kõik on hästi teada, kuid siiski valimisipeetakse lõppkokkuvõttes hästi toimivaks ja vastavaks modernsele ühiskonnale (Ibid). Sellegipoolest on tegemist demokraatiaga ning see on kahepoolsetes suhetes äärmiselt oluline sarnasus. Islamiriikide seas on Türgi erakordne näide. Õigusriigi juurutamisel on samuti EL olnud tugev mõjutaja Türgi näitel. Laienemispoliitika aluseks on, et riik võtaks enne liitumist üle kogu ELi *acquis*'e, Selle tulemusel muudetakse riigis õigussüsteem ja regulatsioonid ühenduse sarnaseks. Olulisemate valdkondade osas on EL toetanud riigis muudatuste ellu viimist (Türgi on laienemispoliitika raames kõige suurem abi ja toetuste saaja) ning sellest tulenevalt saab samuti riigi õigusriigi osas liigitada sarnaseks. Võrdsete tingimuste ja inimõiguste küsimused on väärtusi puudutavas temaatikas kõige nõrgemal positsioonil. Olenemata, et nende küsimuste osas tehakse palju koostööd ja selle arendamine on ELi jaoks kindel prioriteet. Tehtud on küll suuri edusamme, mis puudutab regulatsioone. Sellegipoolest tekitab muret näiteks kurdide olukord riigis ning naiste ja laste õigused. Kahepoolsete suhete eesmärgiks on liikuda lähemale Kopenhaageni poliitiliste kriteeriumite täitmisele. Need nõuavad Türgilt, kui ELi liikmeks saavalt riigilt, stabiilseid institutsioone, mis suudavad tagada demokraatia, õigusriigi, inimõigused ja vähemuste kaitse ning austamise. Seega peamised seadused (nt põhiseaduses) on inimõiguste ja võrdse kohtlemise osas vastuvõetud, kuid siiski Euroopa standardite juurde jõudmiseni läheb veel aega. Sellegipoolest, on tegemist pigem sarnase riigiga väärtuste osas, kui erinevaga. Türgi on näidanud üles enneolematut motivatsiooni väärtuste arendamise poolel võrreldes teiste islamiriikidega. Tulenevalt erinevast kultuurilisest taustast on ühtsete väärtuste arendamine võtnud aega, kuid siiski on riik avatud Euroopa ideedele ja tavadele.

Laienemispoliitika raames EL tegeleb äärmiselt tugevalt ühenduses hinnatavate väärtuste levitamisega. Seda tehakse rahumeelse ja ühtse liidu saavutamise nimel. Selleks, et Türgist tulevikus saaks liikmesriik, tuleb teha suurt tööd, et riigis võetaks vastu kõik Euroopa standardid. Kultuuriline erinevus on peamine, mis seda protsessi pärsib. Siiski on oluline rõhutada, et Türgi on esimene islamiriik, mis on jõudnud tänu sarnastele väärtustele ELi kandidaatriigiks.

3.2.3. ELi poliitika tõhusus läbi kultuuri ja väärtuste

Türgi näitel on tegemist riigiga, millel on erinev kultuuripärand, kuid sellegipoolest on liigutud lähedale Euroopa väärtustele. Käesolevas töös on liigitatud Türgi erinevaks kultuuri osas ning selle põhjuseks on ajalooline vastandumine, religioon ning identiteedi küsimus. Väärtuste osas on oldud pikalt avatud ELi ideele ja tavadele. ELi eeskuju ja abiga on riigis tänaseks loodud tugev demokraatia, ELile sarnane õigusriik ning liigutakse aina lähemale ka standarditele, mis puudutavad inimõiguseid ja võrdseid õiguseid. Kultuur ja väärtused on pehme võimu osas kõige olulisemad ressursid. Antud magistr töö eesmärk on leida vastus küsimusele, kuidas mõjutavad erinev kultuur ja sarnased väärtused kooslusena ELi pehme võimu kasutamist Türgi näitel. Selleks vaatab alapeatükk ELi poliitika kindlate näidete alusel ning analüüsib, kuidas need Türgi puhul toimivad. Esmalt käsitleb töö kultuurilisi võimalusi (kõrgkultuur, massikultuur ja identiteet) ning seejärel väärtuseid (poliitilised väärtused ja välispoliitika).

Pehme võimu temaatikas on kultuur oluline instrument. EL näitel on tegemist tugeva kultuurilise pärimisega regiooniga. Siiski tekib küsimus, kas sellist tugevust saab kasutada ka riigi näitel, millel endal on väga tugev identiteet ning tuleneb erinevast (meile paljuski mõistmatust) kultuuriruumist. Vaadates esmalt kõrgkultuuri, siis siia alla kuuluvad näiteks sellised kultuurilised magnetid nagu kunst, kirjandus, haridus, mood, toit. Nendest kõige selgemalt kasutab ühendus ka praeguse näite puhul haridust. Türgiga tehakse koostööd mitmete haridusalaste programmide raames. Neist kõige tuntum on Erasmus+ programm. Lihtsustatud ligipääs ELis pakutavale haridusele kasvatab põlvkonda, mis peab lugu EL kultuurist ja aitab liidu maine kujundamisele kaasa. Haridus on väga võimas pehme võimu vahend. ELis on maailma ühed tuntuimad ja suuremad ülikoolid, mis tõmbavad ligi just eliiti välisriikidest. Seega mida avatum olla oma hariduslikes programmides, seda suuremat kasu võib see ühendusele tuua. Haritumad inimesed saavad suurema tõenäosusega ametikohad, kus neil on võime mõjutada poliitilisi otsuseid. Kui sellistel positsioonidel on inimesed, kes on saanud hariduse mõnes ELi liikmesriigis, siis need inimesed tõenäoliselt toetavad ka ELi juhitud poliitika. Teiste kõrgkultuuriliste vahendite kasutamist ehk ei ole nii selgelt võimalik ELi poliitilises tegevuses näha, kuid sellest olenemata on need siiski toetavad tegurid. Türklased reisivad äärmiselt palju ELi riikidesse ning võimaldades tolliliidu abil inimestel liikuda, aitab see ka muude kõrgkultuuriliste vahendite kasutamisele kaudselt kaasa.

Massikultuur on teine kultuuri kasutamise pool pehme võimu käsitluses. ELi tegevus siin on peamiselt seotud infolevitamise ja edendamisega. EL annab välja igal aastal progressi raporti Türgi osas ning trükitab brošüüre, et teadlikust tõsta ELiga laienemise kohta. Lisaks sellele kasutatakse ära interneti allikaid, muutes ELi puudutava info kättesaamise äärmiselt lihtsaks. Kultuuri osas on sellest olenemata ELil raske saavutada reaalseid tulemusi, kui Türgi valitsus sellele vastu töötab. Nimelt võib arvata, et Türgi valitsusel on uus suund, mille eesmärk ei ole läheneda ELile vaid edendatakse poliitikat, mis on suunatud uuele Ottomani impeeriumi mõjule islamiriikides (Troitino 2013, lk 239). Selline poliitika aga on vastutöötamine sellele, mis on tänaseks saavutatud läbirääkimistega laienemise osas. Kui see uus suund on tõene, siis antud olukorras tekib lõhe kahe poole vahel ning võib viib Türgi EList kaugemale. Siinkohal on jällegi asjakohane välja tuua, et ELi pehme võim on siiski oluliselt seotud sellega, millisel viisil riigi valitsus liidu osas meelestatud. Juhul kui riigi valitsus on positiivselt meelestatud ELi osas, siis on ka kergem saavutada ühiskonnas ELile poolehoidu. Aga kui riigi valitsus töötab ühenduse tegevusele vastu, siis see tekitab ka ühiskonnas vastuseisu. Selleks, et EL saaks pehmet võimu paremini rakendada on vaja leida Türgi valitsusega kindel kokkulepe, et liitumine on mõlema poole reaalne huvi ning selle nimel töötatakse. Kolmas oluline mõjutamise vahend kultuurilise pehme jõu osas on identiteet, mis sai ka Islandi näitel välja toodud, kui positiivne pehme võimu kasutamise vahend. Siinkohal on identiteedi kasutamine mõjusa vahendina ebatõenäolisem. Türgi juhtum on väga keeruline, kuna tegemist on väga natsionalistliku riigiga ning kultuurilises osas on tugevad erinevused. Türklastel on palju keerulisem leppida ja vastu võtta Euroopa identiteeti. Ka EL liikmesriigid on natsionalistlikud, kuid siiski võrreldes Türgiga väiksemal määral ning tänapäeval liikmetel on kindlasti lihtsam olnud end siduda Euroopa identiteediga. Türgi puhul on see keerulisem erineva kultuurilise pärimuse tõttu.

Minnes edasi väärtuste poolele, siis siin osas on tõenäolisem saavutada tulemusi pehmet jõudu kasutades, kuna Türgi on olnud avatud Euroopa ideele ning võtnud omaks enamiku Euroopa standardeid. Siiski on tegemist keerulisema juhtumiga, kui Island, kuna Türgi pärineb ühiskonnast, kus traditsiooniliselt ei usutud tänapäevastele modernsetele ideedele. Lisaks sellele on tegemist väga natsionalistliku ja suure riigiga. Sellest tulenevalt on ka muutused ja arengud võtnud kaua aega. Tehtud on küll edusamme riigi reformimisel, kuid õigusruumis on veel palju puudusi. Samuti on protsessi tulemusi negatiivselt mõjutanud ELi initsiatiivi vähesus (mis tuleneb osade EL liikmesriikide hirmust laienemise osas) ning

regionaalsed konfliktid, mis muudavad koostöö aina raskemaks. Vaadates ELi poliitikaid väärtuste osas, siis siin on näha ühenduse suurim tugevus. Oskuslikult on laienemispoliitika raames riigis levitatud väärtuseid nagu demokraatia, õigusriik, inimõigused ja võrdsed võimalused kõigile. Antud näite puhul saab öelda, et laienemispoliitika on üks tugevamaid poliitikaid ning töötab pehme võimu instrumentide loomisele kaasa. Väärtuste levitamisega pannakse alustala ühiskonnale, mis loob pehme võimu kasutamiseks eelduse. Sellise tegevusega aitab EL tugevdada kogu Euroopa regiooni. Liit loob hoolikalt läbimõeldud ja juhitud laienemisprotsessi, mis levitab rahu, stabiilsust, heaolu, demokraatiat, inimõiguseid ja õigusriigi põhimõtteid. Siinkohal on Türgi kindlasti ELi pehme võimu tugevuse osas hea näide, kuna saavutatud tulemused on tegelikkuses väga suured. Muidugi on selle edu taga ka riigi motivatsioon muutumisel, kuid siin on see paljuski tekkinud tänu ELi tugevale pehmele võimule. Seda tänu sellele, et EL on piirkonnas moraalne autoriteet, mis on eeskujuks ja abiks riikide reformimisel. Türgi küll seisab teelahkmel, kus on vaja valida, kas liikuda Euroopa suunas või minna Islamiriike juhtivale positsioonile (Troitino 2013, 239). Antud juhul suhetes ELiga on Türgi võtnud seisukoha, et tema koht tulevikus on siiski liikmelisus Euroopas. Riigi motivatsioon reformide ellu viimisel ja ELi juhiste arvesse võtmine on märgid, et riik seob end ühendusega. Türgi on olnud ELi kandidaatriik 15 aastat ning selle perioodi jooksul on tehtud palju uuendusi ning liigutud lähemale Euroopa väärtushinnangutele. Samas Kreeka ja Küprose küsimused on tänaseni õhus ning enne nende reaalselt lahendamist ei ole võimalik Türgil tõenäoliselt edasiliikuda liitumisega seotud läbirääkimistes.

ELi pehme võim Türgi suhtes on mõneti tõhus, kuid samas erinev kultuuriline pärinemine pärsib seda oluliselt. ELi ühte suuremat tugevust, identiteeti, on antud suhetes keeruline kasutada. Seda Türgi natsionalistliku ja oma kultuurilise identiteedi tugevuse tõttu. Kõrgkultuuri kasutamine on kultuuri osas tõhusaim pehme võimu ressurss Türgi suunal, kuna siia alla kuulub haridus. Massikultuuri osas on Türgi avatud ELi propageerivatele kanalitele, kuid siinkohal on küsimus türklaste vastuvõtlikkuses. Noorempõlvkond on avatud ELile, kuid tugevatest traditsioonidest tingitult on vanem generatsioon ja mõningates piirkondades elavad kodanikud selles osas raskesti mõjutatavad. Väärtuste osas on saavutatud tänaseks väga tugev positsioon, kus kaks poolt seisavad samade ideede eest. Türgi on vastuvõtlik ELi normidele ja tavadele. ELi üldine maine ja tegevus regioonis meelitavad riiki liitumisele. Isegi kui Türgist siiski ei saa ELi liikmesriik, siis kindlasti pakub EL Türgile lahenduse, mis seob kaks poolt nii majanduslikult kui ka poliitiliselt. Sellise tegevuse tulemusel luuakse liit, mis kindlustab

mõlemale poolele, et tegemist on partneritega, kes seisavad rahvusvahelises ühiskonnas ühiste eesmärkide eest.

3.3. Gruusia

ELi naabruspoliitikas on Gruusia puhul tegemist idanaabri näitega, kellega soovitakse suhteid arendada, kuid mida pärsib Venemaa mõju riigile. EL teeb koostööd Gruusiaga ENP alla kuuluva Idapartnerluse programmi raames. ELi peamine eesmärk kahepoolsetes suhetes on Gruusia toomine Euroopale lähemale. Antud töö liigitab Gruusia kultuuriliselt ELi sarnaseks ning väärtuse osas erinevaks. Seda seetõttu, et riik on kujunenud sarnases kultuuriruumis, nagu paljud ELi liikmesriigid, kuid siiski on väärtuste poolest väga kaugel ELi normidest. Selleks, et teha pehme võimu osas analüüsi vaatab käesolev peatükk esmalt, milliseks on suhted tänaseks kahe poole vahel kujunenud ning seejärel uurib kultuuri ja väärtuste alusel ELi pehme võimu kasutamise võimalusi riigis.

EL ja Gruusia suhted said alguse alles 1992. aastal, kui Gruusia Nõukogude Liidu alt vabanedes Euroopa Komisjon tunnustas Gruusiat riigina 23. märts 1992. Peale iseseisvumist olid Gruusia välissuhted keerulised nii riigis toimuvate konfliktide pärast Abhaasias ja Lõuna-Osseetias kui ka halva majandusliku seisuga tõttu (Troitino 2013, 252). Esimesel kümnendilähvardas Gruusiat nurjunud riigiks tunnistamine. Olukord oli keeruline, kuid siiski suudeti sõlmida ELiga koostööleping. Kahepoolsete suhete aluseks sai 1999. aastal sõlmitud Partnerlus- ja koostööleping, mis hõlmab valdkondi nagu poliitiline dialoog, kaubandus, majanduslik koostöö, õigusaktide ühtlustamine, kultuur ja teadus (Peters, Bittner 2006, 18). ELi ja Gruusia suhted said tugevamaks alles peale Rooside revolutsiooni, kui uus valitsus võttis kindla suuna hakata liikuma lähemale lääne ideedele ja ELile. 2003. aasta oli riigi jaoks pöördepunkt, kus võeti vastu otsus hakata üles ehitama suhteid läänega ning lahti võidelda end Venemaa mõjusfäärist. Alates samast aastast hakkasid EL ja Gruusia tegema koostööd väga ambitsioonikate reformide ellu viimiseks. 2004. aastal lisas EL Gruusia ENP riikide hulka, mille raames töötab EL oma ida- ja lõunanaabritega, et saavutada tihedad poliitilised suhted ja võimalikult suur majanduslik integratsioon. Uuest staatusest hoolimata ei olnud see Gruusia valitsusele see, mida sooviti saavutada. Gruusia jaoks on olnud eesmärk saada liikmelisus nii ELis kui ka NATOs. Selleks töötas valitsus nii produktiivselt kui võimalik riigi reformimisega. Rooside revolutsioonile järgnevatel aastatel olid Gruusia valitsuse

edusammud liberaalsete reformide juurutamisel rahvusvaheliselt üldtunnustatud (Elling, Kaas, Liik 2008, 2). Näiteks nimetas Maailmapank 2006. aastal Gruusia kõige edukamaks reformiriigiks maailmas, 2007. aastaks tõusis Gruusia majandusreformide teostamise pingereas viiendale kohale ning ülemaailmses ärikeskkonna atraktiivsust iseloomustavas pingereas tõusis Gruusia kahe aastaga 112. kohalt 18. kohale (Ibid). Gruusia areng oli kiire, liikudes lähemale ELi väärtustel, kuid siiski oli riigi tee ELi poole pikem kui varem liitunud Ida- ja Kesk-Euroopa riikidel. Riigi olukorra tegi keerulisemaks geograafiline asukoht ning Venemaa tugevam vastuseis. Lisaks oli Gruusia nõrgem ning reformide osas oli hoopis rohkem ära teha (Asmus 2010, 25). Gruusia oli asunud innukalt reforme läbi viima ning liikus selge suunaga ELi ja NATO laienemise poole. Sellise tegevuse tulemusel oleks võinud saada Gruusiast esimene elujõuline demokraatia Kaukaasias ning see oleks lahvatanud ehk laine ka teiste riikide muutumiseks. Selline muutus aga tekitas Moskvas tugeva reaktsiooni ning Venemaa võttis eesmärgiks Gruusia valitsuse kukutamise ja läände liikumise peatada (Ibid). Vene-Gruusia kriis sai alguse juba 1990ndandel, kuid 2007. aastal see sai uue mõõtme. 2008. aasta suvel lahvataski Venemaa ja Gruusia vahel 5-päevane sõda, mis oli ka esimene sõjaline tegevus Euroopas peale Külma sõja järel tekkinud julgeolekusüsteemi. 2008. aasta sõda andis Gruusiale tugeva hoobi ning suhted, mis lääneriikidega oli loodud, olid oluliselt halvenenud (Ibid). Lahvatanud kriis kahjustas rängalt eduka reformiriigi mainet välismaailma silmis (Elling, Kaas, Liik 2008, 1). Sõjalise tegevuse alustamine ja Venemaa provokatsioonidele alla andmine olid lääne poolt halvaks panu saanud. See kriis aga raputas ka läänt. Euroopa oli elanud usus, et sõjad olid jäänud minevikku, mistõttu eirati märke konflikti tõsisuse osas Moskva ja Thbilisi vahel (Asmus 2010, 241). ELi eesmärk riigis oli ENP raames väljatöötatud väärtuste nagu demokraatia, õigusriigi, inimõiguste ja sotsiaalse ühtekuuluvuse kandmine riiki. See on Euroopa kesksete väärtuse levitamine, et enda ümber ehitada “sõprade ringi”, kes mõtleksid ELiga ühte moodi ja aitaksid tagada rahumeelse regiooni. Vene-Gruusia sõjaga aga tabas ka ELi tagasilöökk ning mõisteti, et Venemaa on läänele selja keeranud ning ei soovi osa võtta regioonis lääneideede levitamisest (Ibid, 249-250). Venemaa jaoks oli keeruline leppida, et kõik endised Nõukogude Liidu riigid avaldavad soovi osa saada ELi laienemispoliitikast. ELi ja NATO laienemine on Venemaa jaoks oht ning Gruusia ja Ukraina olid senini veel riigid, mis olid Venemaa mõjusfääris. Venemaa ähvardas pidevalt Gruusia valitsust ning andis selgelt mõista, et läänemeelsete reformide jätkamisel on tõsine tagajärg (Ibid). Selleks kasutas Venemaa ära Lõuna-Osseetia ja Abhaasia konflikte Gruusia valitsusega ning saatis riiki sisse

oma väed. Seega sissetung ei olnud mitte ainult Gruusia vastane vaid selle eesmärgiks oli ka ELile ja Ameerikale sõnum saata ning peatada NATO ja ELi laienemine Kaukaasiasse. Siinkohal on oluline välja tuua, et Moskval ei ole õigust sekkuda oma naabrite siseasjadesse, üritada kukutada nende valitsust või keelata neile nende välispoliitilisi püüdlusi (Asmus 2010, 259). Euroopa pole olnud kunagi nii rahumeelne kui täna ning see stabiilsus kontinendil on saavutatud osaliselt tänu demokraatlikule rahule. Seega seda tegevust tuleb jätkata ning ELi ainuke õige suund on jätkata Gruusia abistamist liberaalse demokraatia arengul (Ibid, 260). Lisaks toetab EL Gruusia püüdlusi ületada sisekonfliktid Gruusia separatistlikes piirkondades Abhaasias ja Lõuna-Osseetias. Selleks teeb EL koostööd Gruusiaga järgmistes tegevustes: ELi poolt 2008 aastal loodud 401 liikmeline vaatlusmissioon, mida juhib Toivo Klaar; ELi eriesindaja Lõuna-Kaukaasias ning Gruusia kriisi alal, kelleks on Saksamaa diplomaat Herbert Salber (määrati ametisse juuni 2014); lisaks rahastab EL konflikti lahendamise jõupingutusi. Tänapäevaks on ELi ja Gruusia vahel sõlmitud assotsiatsioonileping (allkirjastati juuni 2014), mis hõlmab endaspõhjaliku ja laiaulatusliku vabakaubanduspiirkonna (*Deep and Comprehensive Free Trade Area*) loomist. Lepingu sõlmimine süvendab oluliselt Gruusia ja ELi vahelisi majanduslikke ja poliitilisi suhteid. Leping asendas 2006. aastal vastu võetud tegevuskava ning selles on paika pandud kahepoolsete suhete prioriteedid 2014-2016 aastateks. Lepinguga tunnustab Gruusia, et rakendab ja edendab EL ühiseid väärtuseid, milleks on demokraatia, õigusriik, inimõiguste ja põhiõiguste asutamine. Seega on tänaseni peamiseks eesmärgiks kahepoolsetes suhetes see, et Gruusia liiguks lähemalt demokraatiale ning riik saavutaks liberaalsete reformide tulemusel stabiilsuse. EL pakub Gruusiale reformide ellu viimiseks nii teadmisi kui rahalist abi. Enamik ELi abist suunatakse Gruusiale läbi iga-aastase tegevusprogrammi, mis tuleneb Euroopa Naabrusinstrumendist (edaspidi ENI). ENI kaudu rahastatakse naabruspoliitikat aastatel 2014-2020. Üldine plaan perioodiks 2014-2017 ELi poolt Gruusia abistamiseks on aga määratud Üksikus abiprogrammis (*Single Support Framework*), kus on sätestatud strateegiline raamistik, võtme tähtsusega tulemused ja soovitud finantside eraldamiseks. Antud programmis on välja toodud kolm peamist suunda, milleks on haldusreform, põllumajandus ja maaelu areng ja kohtusüsteemi reform.

Seega on Gruusia jätkuvalt liikumas lääne ideede poole. Venemaa mõju on aga seda protsessi aeglustanud. ELi huvides on, et ühendust ümbritseksid stabiilsed, sõbralikud ja demokraatlikud riigid. Sellisel juhul on võimalik tagada kogu piirkonnas rahu ning EL võib rahvusvahelisel tasandil olla kindel, et naabrid toetavad ELi poliitikaid ja eesmärke, mida

soovitakse globaalselt ellu viia. ENP on ELi üks paremaid pehme võimu kasutamise näiteid, kuna see on üks poliitika suund, kus väärtuste levitamine on tegevuse keskmeks. Riike muudetakse enda sarnaseks läbi selle, et nad soovivad seda. See soov on tekkinud vaid tänu sellele, mida ühendus sümboliseerib. Edasi vaatab käesolev töö täpsemalt ELi pehme võimu kasutamise võimalusi läbi kultuuri ja seejärel väärtuste. Selleks esmalt tuuakse välja põhjendused, miks on riik magistrیتöös lahterdatud sarnaseks kultuuri osas ja erinevaks väärtuste poolest. Seejärel analüüsib töö kindlate näidete varal, millisel määral ja kuidas kultuuriline sarnasus ja erinevad väärtused koosmõjus võimaldavad ELil kasutada pehmet võimu Gruusia näitel.

3.3.1. Sarnane kultuur

Gruusia kuulumine Euroopa kultuuriruumi alla võib tõstatada kahtluseid. Sellegipoolest on võtnud magistrیتöö eesmärgiks selgitada, mille lähenemisel saab riigi liigitada pigem Euroopa sarnaseks kultuurilise pärimuse poolest ning kuidas see mõjutab ELi integratsiooni positiivselt riigis. Ajaloo vältel on riiki mõjutanud nii Euroopa, Ottomani impeerium kui ka Vene impeerium. Euroopast lahutab riiki Mustmeri, mistõttu geograafiliselt Euroopa kultuuripiirkonnast jääb riik kaugele. Samas on Euroopa kultuuriruumile keeruline panna selget raami ning käesoleva peatüki eesmärk on tõendada läbi erinevate näidete, mis alustel temaatikas saab riigi siiski ühenduse sarnaseks liigitada.

Käesolev peatükk toob välja põhjendused, mille alusel on Gruusia liigitatud kultuuriliselt ELi sarnaseks. Kultuur kuulub sotsiaalse maailma juurde ning määrab ära, kuidas inimrühmad oma elu struktureerivad (Hofstede, Pedersen, Hofstede 2004, 71). Teisisõnu on siin seosed seeläbi, millisel rahvad ennast määratlevad. Kui Türgi näitel oli religioon see, mis ajalooliselt on Türgi liigitanud Euroopa kultuurist erinevaks, siis siin näitel võib ajalooliselt liigitada selles osas Gruusia pigem Euroopaga sarnaseks. 1st sajandist alates on Gruusias olnud juhtivaks religiooniks kristlus. Tänapäevaks on riigis enam levinud usuliseks suunaks õigeusk, mis on ajalooliselt alguse saanud Kreekast (kujunenud ka peamiseks usuliseks suunaks Venemaal), kus kristlus jagunes kaheks - Rooma katoliiklus ja Kreeka õigeusk. Usk on olnud oluline mõjutaja riigi rahvusliku identiteedi kujunemisel. Seega võttes aluseks, et Euroopa kultuuriruumi kujunemisel on olnud kristlus kesksel kohal, siis siinkohal on sarnasus, mis mõjutab oluliselt riikide sotsiaalset kujunemist. Sarnaselt teistele Nõukogude

Liidu mõjus olnud riikidele on ka Gruusia näitel riigil mitmeid ajaloolisi sidemeid Euroopaga (Troitino 2013, 250). Esiteks Vana-Kreeka (eriti tänu Mustamere liinidele) ja Rooma impeeriumi mõjule. Sellele lisandub veel etniline kuuluvustunne ning eelpool välja toodud kristlus. Geograafiline piir Aasia ja Euroopa vahel Kaukaasia osas on ähmane (Ibid). Gruusia on piiripealne ala ning võib pidada nii siia kui ka teisele poole kuuluvaks. Gruusia ise aga liigitab end siiski Euroopa poolseks ning riigi poliitilised pingutused on selge tõend sellest, et riik soovib liikuda ühisel suunal läänega. Lisaks sellele on asjakohane välja tuua see, et riik kuulub ENP programmi alla ning laienemise osas on reaalne võimalus, et tulevikus riik saab liikmelisuse. Kultuurilise pärimise poolest ei erine Gruusia palju teistest Ida- ja Kesk-Euroopa riikidest, mis juba on ühenduse liikmed. Kaukaasias on Gruusia kindlasti kõige sarnasem riik Euroopale kultuuri poolest (Ibid, 252). Tuginedes peamiselt ajaloolistele suhetele Kreeka tsivilisatsiooniga ja integratsioonile Vene impeeriumiga ning seejärel Nõukogude Liiduga. Nii mõneski ulatuses võib öelda, et Vahemere mõju Gruusiale liigitab riigi kultuuriliselt pigem Vahemere põhjaranniku riikidega (Ibid).

Eelnevast tulenevalt on käesoleva töö raamistikus põhjendatud Gruusia kuulumine Euroopaga sarnaseks. Kristlik ortodoksne religioon on peamine, mille tulemusel saab liigitada riigi kultuurilises osas Euroopa Vahemere riikide hulka. Lisaks aitavad kaasa sotsiaalsed tunnused, mis religioonist tulenevalt on kujunenud sarnaselt Euroopaga. Seda tõendavad riigis üldtunnustatud poliitilised vaated ning riigi liikumine läänemaailmale lähemale.

3.3.2. Erinevad väärtused

Euroopa integratsioon Gruusias on tunduvalt keerulisem, kui teistes ELiga juba liitunud Ida- ja Kesk-Euroopa riikides. Seda seetõttu, et ükski liitunud riik ei ole olnud nii kehvas seisus kui seda oli Gruusia. Kümme aastat peale taasiseseisvumist oli riik olukorras, kus seda ohustas nurjunud riigiks tunnistamine. Peale 2003. aasta Rooside revolutsiooni toimus riigis aga kannapööre ning alustati tormilise reformide protsessiga. Siiski sellest olenemata on riik endiselt keerulises olukorras, kus lääne poolt ühed olulisemad väärtused endiselt ei ole täielikult üle toodud. Seda paljuski Vene mõjutuste tõttu, mis aeglustab riigis edukalt alustatud reformimise protsessi. Käesolev alapeatükk uurib täpsemalt, mis seisus on Gruusia väärtuste poolelt nagu demokraatia, inimõiguste asutamine, põhivabadused ja õigusriik, mis on ELi jaoks kesksed väärtused.

Gruusia ei ole veel kohas, kus saaks nimetada teda väärtuste osas ELiga sarnaseks, kuid riik on avatud ja teeb pidevalt tööd nende väärtuste üle võtmise osas. Selleks, et tänaseni rõhutada väärtuste rolli kahepoolsetes suhetes, siis on need määratud ka 2014. aastal allkirjastatud assotsiatsioonilepingu keskseks. Lepingu allkirjastamisega on Gruusia veel enam lubanud pühendada järgmiste väärtuste süvendamisele – põhiõiguste austamine, inimõiguste austamine (sh vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste kaitse), demokraatia põhimõtete süvendamine, õigusriigi ja hea valitsemistava tagamine. Tõelise demokraatia ja inimõiguste austamise osas on Gruusia teinud kõige suuremad edusammud võrreldes teiste välja toodud väärtustega (Euroopa Komisjon 2014d, 3). Need on esmased ja olulisemad valdkonnad, millele EL enam tähelepanu pöörab. Tõelisele demokraatiale lähenemise tõestus on ehtsad valimised, mis toimusid 2013. aastal (Ibid, 5). Need on paremini toimunud valimised, mis riigis siiani on korraldatud. Seda tehti tänu seaduste muudatustele, mis puutuvad erakondade rahastamist, erakondade pluralismi tavasid, suurendades erakondade arvu, kellel on õigus riigirahastusele ning lubades uuesti juriidilistel isikutel erakondadele annetusi teha (Ibid). Presidendi valimisi ei saatnud pinged nagu see oli olnud eelnevatel kordadel. Inimõiguste arendamise osas on EL andnud märkimisväärse panuse suunates Gruusia valitsusele nõu andma Rootsi diplomaadi ja inimõiguse asjatundja Thomas Hammarbergi. 2014. aasta oli ELi ja Gruusia suhetes inimõiguse osas oluline aasta, kuna võeti vastu 2014-2020 riiklik inimõiguste strateegia. Sellega seotud tegevuskava on suur samm edasi inimõiguste kaitse tugevdamisele. Samuti toetab EL jätkuvalt ombudsmani tegevust läbi “rohkema eest rohkem” programmi, kus tegeletakse “Inimõigused Kõigile” algatustega. Lisaks toetab demokraatia ja inimõiguste arengut riigis ka Euroopa Demokraatia ja Inimõiguste Instrument (*European Instrument for Democracy and Human Rights*) ning seda alates 1998. aastast. Õigusriigi arendamine on võetud ELi järgmise rahastusperioodi 2014-2017 keskseks. Eesmärgiks on riigis viia läbi haldusreform ja kohtusüsteemi reform. Selle tegevusega rakendab Gruusia olulise osa ELi õigusest ning riik tuuakse veelgi lähemale ELi tavadele. Väärtuste osas on tänaseks EL palju ära teinud ning koostöö aina jätkub. Riigi vastuvõtlikkus on kõikumatu, olenemata Venemaa survest ning ähvardustest, lääne poole liikumisel. Seega võib loota, et olenemata Venemaa vastupidistest pingutustest suudab Gruusia viia läbi reforme, mille tulemusel ollakse tulevikus ELiga sarnaste väärtustega riik. Sellisel juhul liitumiskõneluste alustamine ei pruugi olla enam nii ebatõenäoline, kui see oli 10 aastat tagasi.

Kaukaasia riikide seas on Gruusia liidriollis, kuna ollakse pidevas muutumises ning liigutakse kindlal suunal lähemale Euroopa väärtustele. Gruusia olukord peale iseseisvumist ning 2008. aastal toimunud 5-päevast sõda Venemaaga on pannud riigi keerulisemasse olukorda. Sellest tulenevalt on võtnud muutused ja riigi reformimine kauem aega. Sellegipoolest tuleb Gruusia edusamme tunnustada, kuna tegemist on väga sihikindla näitega, kus tõsiselt ja usutavalt viiakse ellu uuendusi. Riik liigub lähemale Euroopa väärtustele ning seda tõestab riigi huvi ELi ettekirjutuste täitmisel ja abi vastuvõtmisel.

3.3.3. ELi poliitika tõhusus läbi kultuuri ja väärtuste

Gruusial on ELiga kultuuripärand pigem sarnane, kuid väärtuste osas erinetakse. Käesolevas töös liigitatakse Gruusia sarnaseks kultuuri osas religioonile ja ajaloolistele sündmustele toetudes. Väärtuste osas aga erinevaks, kuna riik ei ole veel jõudnud tõelise demokraatia rakendamisele ning õigusriigi, inimõiguste ja võrdsete õiguste juurutamisel on vaja teha tööd. ELi eeskujul ja abiga aga liigutakse samm-sammult lähemale nende väärtuste ülevõtmisele. Kultuur ja väärtused on pehme võimu osas kõige olulisemad ressursid. Antud magistr töö eesmärk on leida vastus küsimusele, kuidas mõjutavad sarnane kultuur ja erinevad väärtused kooslusena ELi pehme võimu kasutamist Gruusia näitel. Selleks vaatab käesolev alapeatükk ELi poliitikaid sarnaselt eelnevatele näidetele ning analüüsib, kuidas need Gruusia puhul toimivad. Esmalt käsitleb töö kultuurilisi võimalusi (kõrgkultuur, massikultuur ja identiteet) ning seejärel väärtuseid (poliitilised väärtused ja välispoliitika).

Kultuuriliselt liigitab käesolev magistr töö Gruusia ELi sarnaseks. Seda sellest tulenevalt, et ajaloo vältel kujunenud pigem sarnased usulised, poliitilised ja esteetilised väärtushinnang. Islandi juhtumiuuringu näitel saab väita, et pehme võimu kontekstis peaks selline sarnasus kaasa aitama ELi pehme jõu ressursside tõhususele. Gruusia osas tuleb aga rõhutada, et siin ei ole tegemist niivõrd tugeva sarnasusega nagu on Islandi ja ELi vahel. Gruusia asub geograafiliselt Euroopa ja Aasia piiril. Asukohast tulenevalt on riiki mõjutanud nii kristlus kui ka islamiusk. Lisaks sellele on olnud see piirkond nii Aasia, Euroopa kui ka Venemaa mõjus, mistõttu kultuurilise kuulumise osas saavad siin tekkida kahtlused. Sellegipoolest Gruusia püüdluste tulemusel saab öelda, et riik ise liigitaks end meelsamini Euroopa sarnaseks. Vaadates aga edasi ELi pehme võimu mõjusust läbi kultuuri, siis selle ressursi kasutamine on kindlasti lihtsam kui Türgi näitel. Seda just tänu riigi avatusele ja

huvile liikuda lähemale Euroopale ning end ühendusega siduda. Sarnaselt eelnevale töö struktuurile vaatab käesolev töö esmalt kõrgkultuuri näiteid seejärel massikultuuri ning lõpetuseks identiteedi kasutamise võimalusi pehme jõu rakendamisel. Kõrgkultuuri alla kuulub kunst, kirjandus, haridus, mood, disain jms. See kõik on Gruusiale kättesaadav, kuid selle levitamine riiki pole olnud ELi planeeritud tegevus. Gruusias on noor läänemeelne demokraatlikult mõtlev põlvkond, kes on otsustanud läändemineku kasuks, hoolimata riigi ebakindlast väljavaatest liikmelisuse osas (Asmus 2010, 31). See soov tekkis varem, kui EL ja USA hakkasid teadlikult ellu viima poliitikat riigi abistamisel nende väärtuste poole. See tekkis riigis tänu informatsioonile, mis hõlmas ELi laienemist teistesse Kesk- ja Ida-Euroopa riikides, mis pole Gruusiast sugugi nii erinevad (Ibid). Seega ühenduse enda positiivne kuvand on olnud see, mis on antud näite puhul aidanud kaasa ELi väärtuste levitamisele. Euroopa on naabrite seas ideaal, mis inspireerib inimesi ennast sisemiselt muutma (Leonard 2005, 97). Vaadates Gruusia valitsust, siis alates Rooside revolutsioonist on riiki juhtinud läänemeelsed inimesed, kes on hariduse saanud üldjuhul Ameerikas või Euroopas. Gruusia endine president Mihhail Saakašvili (kes sai võimule Rooside revolutsiooni järel) on olnud riigis läänemeelsete ideede silmapaistvaim toetaja. Ta on omandanud õigusteaduste kraadi Ameerika Ühendriikides Columbia ja George Washingtoni ülikoolides (Asmus 2010, 73). Seega on Gruusia valitsus hea näide, kuidas haridus on pehme võimu üks tugevamaid ressursse. See on küll pigem Ühendriikide pehme võimu näide, kuid sellest olemata sobib näide antud konteksti. Väärtused, mida Saakašvili õpingute jooksul USAs austama hakkas, on samad, mille eest seisab ka EL. Gruusia demokraatlikus nägemuses on võtmeroll USA-l. Saakašvilist sai USA austaja. Tema silmis mängis edu saavutamisel tähtsat rolli Ameerika mõjujõud, põhimõttekindlus ja diplomaatia (Ibid). Tema meeskonnaga ühines terve hulk välismaal õppinud või kodanikuühiskonna institutsioonides töötanud grusiine (Ibid, 74). See oli meeskond, kelle juhtimisel sai alguse Rooside revolutsioon ning seejärel Gruusia reformimine. Seega on siin näide, kus välismaal saadud haridus on loonud juhi väärtushinnangud. See on ELi jaoks teinud Gruusiaga suhtlemise tunduvalt lihtsamaks. Gruusia on avatud väärtustele, mida EL kannab ning riigi valitsusel on suur huvi suunduda ühendusega aina tihedamaid suhteid looma. Seega on Ameerika tekitatud pehme võimu ressurss kandunud edasi ka ELile ning muutnud liidu jaoks naabersuhteid sujuvamaks. Minnes edasi massikultuuri juurde, siis siinkohal on samad näited ELi tegevuses nagu Türgi ja Islandi puhul. Massikultuuri all saab välja tuua ELi tõhusa tegevuse selles osas, et

igasuguse info kättesaadavus ELi kohta on äärmiselt lihtsalt leitav interneti teel⁸ ning lisaks paneb liit suurt rõhku ka brošüüride ja progressi raportite koostamisele. Tõhus tegevus on ka delegatsiooni avamine Gruusias 2005. aastal. Seda seetõttu, et delegatsiooni üks ülesanne ELi esindamise kõrval on riigis avalikkuse teavitamine ELi tegevuste osas ning lisaks selgitada ja kaitsta ELi poliitilisi seisukohti. Seega on kohapeal asutus, mis kannab hoolt, et info liikumine riigis oleks pidev. EL paneb tugevat rõhku oma ideede ja poliitikate tutvustamisele eriti ENP raames. Meedial on oluline roll avaliku arvamuse kujundamise üle, seega on ELi jaoks äärmiselt oluline partnerriikides meedia kasutamine oma sõnumite edastamisel. Gruusia näitel on meedia kasutamine paljuski lihtsam võrreldes nt Türgi näitega, kuna nii valitsus kui ka rahvas on ELi ideedele avatud. Kolmas oluline pehme võimu vahend ELi näitel on identiteet. Identiteet on sarnase kultuurilise pärimisega riikide seas ühenduse üks tugevamaid pehme võimu ressursse. ELi identiteet on seotud sellega, mida ühendus sümboliseerib. EL on Ida-Euroopa riikide jaoks peamiselt midagi turvalist ning miski, mis aitab hoida iseseisvust. See sümbol on tekkinud ELi kujunemisest alates, kui hakati otsima viisi, kuidas II Maailmasõjas kaotanud Saksamaa uuesti siduda teiste Euroopa riikidega. Sellest ajast alates on ühenduse peamine eesmärk olnud rahu ning julgeoleku tagamine regioonis. Vastavalt neoliberalistlikule teooriale tuleb selleks riigi omavahel majanduslikult siduda ja seeläbi tekitada riikide vahel vastastikune sõltuvus. ELi näitel on siin sellist mustrit näha. Alates ühenduse tekkest hakati looma liikmesriikide vahel tugevaid majanduslike sidemeid. Samuti peab paika demokraatliku rahu kontsept, kus demokraatlikud riigid teineteist ei ründa. Seetõttu on demokraatia levitamine regioonis oluline. Selle tulemusel on loodud heaolu ühiskond, kus riigid teineteisega ei sõdi ning ühiselt töötatakse pidevalt parema majandusliku arengu nimel. See kõik on osa ELi identiteedist ning meelitab naaberriike ühendusele lähemale ning pürgima liitumise suunas. Gruusia peamine eesmärk on tulevikus saada ELi liikmesriigiks. Sellest tulenevalt on ka Gruusia niivõrd vastuvõtlik ELi välja pakutud reformidele ning motiveeritud ELi õigust riigis rakendama. Seega tänu identiteedile on ELil tunduvalt lihtsam Gruusiat lähemale tuua ELi väärtustele ning võib olla kindel, et Gruusia on lääne ideede toetaja ka rahvusvahelistes küsimustes.

Väärtuste poolelt on ELi mõjus poliitiline tegevus seotud demokraatia, õigusriigi, inimõiguste ja põhivabaduste seotud põhimõtete levitamisega. Tänu riigi toetavale suhtumisele Euroopa väärtuste suhtes on (olenemata erinevatest väärtustest) vastuvõtlikkus

⁸Näiteks on kättesaadav veebileht http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/index_en.htm, mis tagab kogu ELi ja Gruusia suhteid puudutava info kättesaadavuse äärmiselt kiiresti kogu maailmale.

nende suhtes soosiv. Sellele aitab kaasa sarnane kultuuriline pärimine, mis on loonud aluse, et soovitakse end siduda Euroopa identiteediga. ENP on pehme võimu osas ELi kõige tõhusam poliitiline tegevus, kuna selle keskseks on pehmet jõudu tekitavate väärtuste ja põhimõtete levitamine. Pehme võimu osas on mõjus muuta teised endale sarnaseks ning seda teha vabatahtlikkuse printsiibile toetudes. Teisisõnu tuleb tekitada olukord, kus teised tahavad olla sinu sarnased. Seda saab teha läbi atraktiivsuse ja meeldimise. ENP raames on seda põhimõtet väga tõhusalt kasutatud. EL on muutunud regioonis ideaaliks, mille sarnased tahavad idanaabrid olla. See on saavutatud turvatunde ja majandusliku heaolu etaloniks olemise tulemusel. Gruusia väljendab oma soovi selgelt, et näeb end tulevikus seotuna ELiga. Selle tõestuseks toimub riigis pidev reformimine, mille tulemusel liigutakse lähemale Euroopa väärtustele. Nende muutuste keskmes on ELi soovitused ja ettekirjutused, mida sihikindlalt järgitakse. Gruusia on pidevas muutumises ning mida tugevamalt riiki ankurdatakse ELiga seda tugevam on ELi pehme võim riigis. Tänapäev valitsus hindab ELi väärtuseid kõrgelt, mistõttu on ühendusel lihtne pehme võimu ressursse kasutada. Seega olenemata erinevatest väärtustest on liidu maine riigis hea ning on selge, et ühenduse moodi soovitakse olla. See atraktiivsus ongi ELi tugev pehme võim Gruusias. Saavutatud on olukord, kus riik vabatahtlikult liigub samas suunas, kus ühendus ning teeb omalt poolt kõik, et seda jätkuvalt süvendada. Teine pool väärtuste osas on välispoliitika kasutamine pehme jõu tekitamiseks. Välispoliitikas on EL alati seisnud diplomaatia ja rahumeelselt konfliktide lahendamise eest. Pehme võimu temaatikas on see riikide iseseisvuse ja õiguste asutamise kõrval tugev ressurss, mis aitab jällegi luua positiivset kuvandit. Riigid, mis tunnevad muret oma iseseisvuse pärast, toetavad sellise poliitika eestvedajaid. Seega antud lähenemine ELi välispoliitikas on väärtus, mis aitab võita poolehoidu Gruusia sarnastes riikides. Ühendus on eeskujuks rahvusvahelise õiguse austamise osas, mistõttu pehme võimu kontekstis on moraalne autoriteet. Gruusia-Vene sõjas EL ei pakkunud Gruusiale sõjalist abi. Enne sõtta minekut Gruusia teadis, et EL ega USA teda selles tegevuses ei toeta (Asmus 2010, 256). Olenemata Venemaa agressioonist soovitas EL Gruusial jääda rahumeelseks. Venemaa oli liikunud oma sõjavarustuse ja armeega riiki sisse, mistõttu Gruusia ei saanud jääda ootama järgmisi samme, vaid otsuse oma riiki kaitsta (Asmus 2010, 256). Sellele järgnes 5-päevane sõda, milles ei olnud võitjaid. Lõuna-Osseetia ja Abhaasia on siiani Gruusia keerulised piirkonna. EL toetab ja aitab Gruusia valitsusel neid piirkondi ülesehitada ning stabiilsemaks muuta. Sellist poliitikat on ELile palju etteheidetud ja peetud nõrkuseks, kuid pehme võimu

seisukohalt on see jällegi tugevus. Kui EL suudab jääda kindlaks oma seisukohtadele ning ka agressoriga suheldes jätkata diplomaatia kasutamist, siis antud teorias on see ääretult suur tugevus. Sellise tegevusega süvendatakse ELi mainet diplomaatia vankumatu kasutaja ja rahumeelse konfliktide lahendaja rollis. See sõda andis õpetuse, et tuleb olla ettenägelikum ning ei tohi muutuda liiga enesekindlaks Euroopa julgeolekusüsteemis (Ibid). Rahu säilitamise ja kindlustamise nimel tuleb edasi töötada demokraatliku rahu edendamise ja riikidel peab olema vabadus teha otsuseid, millistesse liitudesse nad soovivad kuuluda. Riikide sundimine liitudesse toob vältimatult kaasa ebastabiilsuse ja konfliktid, mistõttu ELi tegevus on ainuõige, et endale liitlaseid saada.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et Gruusia näitel (sarnaselt Islandiga) on ELil võimalik kasutada tõhusalt pehmet jõudu. Seda tänu sarnasele kultuurilisele pärimisele. Lisaks tänu ELi moraalse autoriteedi mainele piirkonnas ning riigi tahte liikuda lähemale ELi väärtustele. Viimane on kõige olulisem, mis laseb ELil pehmet jõudu riigi suhtes kasutada – valitsuse avatus ja selge tahe sarnaneda. Soov sarnaneda on tekkinud eelneva tulemusel – esiteks ELi kuvandile ning teiseks väärtustele. ENP on pehme jõu saavutamiseks tõhus poliitiline tegevus. Kokkuvõtvalt levitatakse ideid, mis muudavad naaberriigid ELi sarnaseks ning sellise sarnasuse tulemusel (nt demokraatia, õigusriik, inimõiguste asutamine) tagatakse majanduslik heaolu ning rahumeelne piirkond.

3.4. Maroko

Viimasena vaatab käesolev töö ELi ja Maroko suhteid. EL reguleerib suhteid Marokoga samuti ENP raames, kuid selle teise dimensiooni kaudu -Partnerlus Vahemere lõunapiirkonnaga demokraatia ja ühise heaolu nimel . Maroko puhul on tegemist Araabia riigiga, mis erineb EList nii kultuuri kui ka väärtuste poolest. Samas on kuningriik Vahemere piirkonna riikidest kõige läänemeelsem, mistõttu on Maroko valitud käesoleva magistratöö neljandaks riigiks. Avatus lääneideedele võimaldab vaadata, kas ELil on riigis võimalik kasutada pehmet jõudu. Selleks annab esmalt käesolev alapeatükk ülevaate kahepoolsetest suhete arengust. Seejärel selgitab, milliste kriteeriumite tulemusel on riik liigitatud magistratöö raamistikus nii kultuuri kui ka väärtuste poolest erinevaks. Lõpetuseks analüüsib konkreetsete poliitiliste tegevuste alusel ELi pehme võimu tõhusust.

ELi ja Maroko koostöö ulatub tagasi aastasse 1969, kui sõlmiti Euroopa Majandusühendusega (edaspidi EMÜ) kaubandussuhteid reguleeriv leping, mis määras suhted viieks aastaks (Knio 2013, 45). Selle raames vabastati tööstuskaubad tollimaksust, kuid põllumajanduse toodete osas EMÜ määras karmid reeglid, et vältida konkurentsi kaupade sisenemist oma turule. Järgmine samm kahepoolsetes suhetes oli 1976. aastal, kui ELi ja Maroko vahel sõlmiti järgmine koostööleping (Ibid, 46). Selle lepingu ulatus oli juba mõnevõrra suurem, kui vaid kaubanduslik koostöö ning pakkus ka majanduslikku ja finantsilist abi. Lepingus määratud abi eesmärk oli Marokos tööstuse ja põllumajanduse tööstusharude arendamine, moderniseerimine jamitmekesistamine. Koostööleping oli osa laiemast ELi poliitikast Vahemere riikide suhtes, mille koondnimetus oli Globaalne Vahemere piirkonna poliitika, mis mõjus kogu Põhja-Aafrika ekspordile üldiselt siiski halvasti. Riikidega sõlmitud koostöölepingutes oli lisaks abile ka piirangud (enam ei olnud soodustusi tekstiilil ja puhastatud naftasaadustel ning määrati tariifikalender, mis lubas põllumajandussaaduseid ELi turule vaid nendel aastaegadel, kui liikmesriigid ise ei suuda nõudlust täita). See aga muutis uue koostöölepingu pigem kahjulikuks olenemata abist, mis sinna lisatud oli. 1981. ja 1986. aastatel koostöö lepingud pikendati väheste muudatustega uuesti mõlemal korral viieks aastaks. Järgmine suur samm oli 1987. aastal, kui Maroko esitas ELi taotluse ühendusega liitumiseks (Troitino 2013, 232). See oli oluline sündmus ELi laienemispoliitikas, kuna siinkohal pidi tegema EL negatiivse otsuse taotluse osas. Vahemere lõuna piirkond ei ole organisatsiooni laienemise osa geograafilise paiknemise tõttu (Ibid, 255). Maroko küll esitas selles osas argumendiks, et riik on kultuuriliselt liiduga ühendatud läbi Al-Andaluse (Moslemi riik, mis Keskajal paiknes nii Hispaanias kui ka Marokos), kuid sellegipoolest taotlus lükati tagasi (Ibid). Liitumistaotlusega aga näitas Maroko huvi liikuda lähema ELi integratsioonile.

Järgmine periood Maroko ja ELi suhetes algas 1995. aastal peale Barcelona protsessi, mis käivitas Euro-Vahemere piirkonna partnerluse. Programmi eesmärk oli luua ümber ELi "sõprade ring" Marokost kuni Venemaani, et tagada piirkonnas rahu ja stabiilsed suhted (Cameron 2004, 100). Selleks oli uus partnerluse programm kolme tasandiline: poliitiline ja julgeolek; majanduslik ja finantsiline; sotsiaalne ja kultuuriline (Ibid, 102). Vahemere piirkonna lõunapoolsetest riikidest on Maroko kindlasti üks silmapaistvamaid. Juba 1990ndatel oli Maroko märkimisväärne reformija (Youngs 2001, 48). Seda tehti küll aeglaselt ja tihti kõhklevalt, kuid siiski oli see silmapaistev teiste Araabia riikide seas. Seda protsessi

alustati kuningriigis väikeste parandustega inimõiguste osas, täiustati kui vabastati päris palju poliitvange ja seejärel muutus tegevus juba poliitilisteks reformideks (Ibid). 1996. aastal moodustati otse valimiste tulemusel kahekojaline parlament. Neid tegevusi viis läbi kuningas Hassan II. 1999. aastal, kui kuningas suri ning võimule sai tema poeg Mohammed VI, algas riigisihikindlamreformide protsess. Alates kuningas Mohammed'i võimule tulekust on rahvusvaheline ühiskond vaadanud Marokot kui positiivset näidet järkjärguliste demokraatlike reformide ellu viimisel (Kausch 2009, 166). ELil (nii ühenduse kui ka selle liikmesriikidega eraldi) on olnud oluline mõju Maroko reformi protsessile (Ibid). Barcelona protsessi raames sõlmis EL Marokoga assotsiatsioonilepingu, mis jõustus 2000. aastal ning hõlmas endas sotsiaalseid, majanduslikke ja poliitilisi reforme. 2004. aastal käivitas EL naabersuhteid reguleeriva poliitika ENP. Selle raames sõlmiti Marokoga tegevuskava, mis täpsustas ja süvendas koostööd riigi reformimise osas veelgi. Tegevuskava koosneb üheksast prioriteetsest valdkonnast, millest olulisemad on seadusandliku poole reform ja rahvusvaheliste inimõiguste standardite juurutamine ning lisaks veel terrorismivastane tegevus, kaubanduse liberaliseerimine, soodustava investeerimise keskkonna loomine, vaesuse vähendamine, haridus ja väljaõpe, migratsioon, transport ja energia (Kausch 2009, 166). Seega on ELi ja Maroko koostöö riigi uuendamisel laiahaardeline. Maroko tegevus reformide ellu viimisel on olnud tulemusrikas ning riigi motivatsioon on olnud võtme tähtsusega. Viimane ongi peamine, miks EL tundis, et tuleb Marokot koostöö osas nn tänada ning 2008. aastal otsustas EL Marokot premeerida andes riigilestatut *avancé* (Martin 2009, 239). Maroko oli esimene riik väljaspool Euroopa geograafilisi piire, mis on saanud eelistatud staatuse. Staatuse kajastab tahet tugevdada kahepoolset poliitilist dialoogi ning motiveerib riiki õigusraamistiku ühtlustamiseks liidu omaga (*acquis communautaire*). Põhiline Maroko jaoks (ja mida riik on enda soovina rõhutanud pikalt), mis staatusega kaasneb on läbirääkimised viisalihtsustussüsteemi ning põhja liku ja laiaulatusliku vabakaubanduspiirkonna üle (Kausch 2010, 4). Viimased saavutatakse vaid juhul, kui eelistatud staatusega kaasnevad reaalsed edusammud ning protsessi aluseks võetud ambitsioonikas teejuht järk-järguliselt toeks saab. Staatuse andmise kõrval toimuvad ENP raames kahepoolne koostöö Maroko uuendamisel edasi. 2007-2013 perioodi peamiseks eesmärkideks oli sotsiaalpoliitika arendamine, majanduslik moderniseerimine, institutsiooniline tugi, heavalitsemistava ja inimõiguste areng ja keskkonnakaitse tagamine. Lisakstoetab EL Marokot Spring programmi raames, mis avati 2011. aastal vastamaks Araabia kevade sündmustele. Programmi eesmärk

on Vahemere lõunapiirkonnas toetada riike keerulises sotsiaalmajanduslikus olukorras üleminekul demokraatiale. 2013. aasta oli ELi ja Maroko vahelistes suhetes märkimisväärne. ELi-Maroko liikuvuspartnerlus sõlmiti 2013. aasta juunis. Maroko on ka esimene lõunanaaber, kelle osas anti volitused, et võib alustada läbirääkimisi viisalihtsustuslepingu sõlmimiseks. Käivitati ka põhjaliku ja laiaulatusliku vabakaubandusala osas läbirääkimised. 2013-2017 perioodiks võeti vastu uus tegevuskava, mille keskmeks on järk-järguline tegevus Maroko õigusruumi vastavusse viimiseks ELi normide ja eeskirjadega. Maroko on suurim ELi toetuseid saav riik ENP partnerite hulgas ning kindlasti äärmiselt silmapaistev näide riigi liberaliseerimisel regioonis. Võrreldes teiste Araabia riikidega saab Maroko motivatsiooni ELi soovitude järgmisel eeskujuks tuua ning seetõttu teeb EL omalt pool palju, et riiki edusammude eest premeerida.

ELi ja Maroko suhe põhineb vastastikusel kohustusel edendada ühiseid väärtusi nagu õigusriik, hea valitsemistava, inimõiguste austamine ja edendamine, head suhted naabritega, majanduse arendamine ja säästev areng. Maroko esindab magistritöös ELi naaberriikide seas sektorit, mille alla kuuluvad riigid, mis erinevad ühendusest nii väärtuste kui ka kultuuri poolelt. Samas on kuningriik justkui liberaalne saar piirkonnas, olles kõige läänemeelsem riik teisel pool Vahemerd. Maroko puhul on tehtud valik, et liikumine toimub EL väärtuste poole. Seda on tehtud järk-järguliselt alates 90ndatest aastatest ning koostöö riigi liberaliseerimisel siiani käib. Edasi aga põhjendab peatükk riigi liigitamist kultuuri ja väärtuste osas erinevaks. Seejärel uurib kuidas esmalt kultuuri kaudu ja seejärel väärtuste abil on EL riigi suhtes pehmet võimu kasutanud ning millised on siinkohal edaspidised võimalused.

3.4.1. Erinev kultuur

Araabia riikidest on Maroko ELi tugevaim partner, kuid siiski kultuurilises mõttes on tegemist vastanduva riigiga. Aastakümneid sai riigis kuningas Hassan II valitsemise viisi kirjeldada diktatuurina, repressiooni ja vägivallaga (Kausch 2009, 1). Riik hakkas poliitiliselt avanema alles 90ndatel ning seda rahvusvahelise keskkonna muutuste ja lääneriikide surve tulemusel (Ibid). Peale Hassan II surma sai võimule tema poeg Mohammed VI, kes on võrreldes oma isaga uuendusmeelsem ning avatum lääne kultuurilistele mõjutustele. Käesolevas temaatikas on selge, et kultuuriliselt riik erineb EList tugevalt. Järgnevalt vaatab töö, millised on olulisemad aspektid, kus peamised erinevused tulenevad.

Kultuurilise kuuluvuse määravad geograafiline paiknemine, väärtushoiakud kui ka sotsiaalne ühtekuuluvustunne. Euroopa kultuuriruumi on keeruline küll üheselt määratleda, kuid sellel on siiski mingid kriteeriumid, mistõttu Marokot on selle alla äärmiselt keeruline liigitada. Peamine, mille alusel saab Maroko liigitada kultuuriliselt Euroopast erinevaks on riigi geograafiline asukoht. Maroko paikneb Põhja-Aafrikas ning on ajalooliselt kujunenud täiesti teises usulises kui ka sotsiaalses keskkonnas. Kui Euroopa kultuuriruumi üheks oluliseks arengu mõjutajaks võib nimetada kristlust, siis Maroko on olnud islamiusu mõjus. Usk on oluliste väärtushinnangute ja sotsiaalse ühiskonna kujunemisel olnud ajaloos väga olulisel kohal. Seega on tähtis punkt, mille aluselliigitada kultuuriliselt riike. Euroopa ja Maroko sotsiaalsed ühiskonnad erinevad ning need on kujunenud pika protsessi tulemusel. Kultuuri temaatikas tuleb rõhutada, et väärtuseid on lihtsam viia ühest ühiskonnast teise, kuid teise ühiskonna kultuuri on keeruline erineva taustaga riigis omaks võtta. Teisisõnu kultuur on miski, mis on iga riigi olemuse keskmeks ja sellest võõrutamine on vabatahtlikkuse alusel võimatu. Maroko on Araabia riik, mille kujunemist on tugevalt mõjutanud traditsioonid ja usk. Tänapäevani on poliitika seotud tavadega ning nende toetajateks on tugev eliit, mis on riigi valitsemise lähedal olnud kaua. Seetõttu on uuendused riigis toimunud järk-järguliselt ja pika perioodi jooksul. Palju väidetakse, et need arengud pole olnud piisavad nt ELiga suhetes eelistatud saatuse saavutamiseks. Sellegipoolest tuleb Maroko arenguid tunnustada, kuna riik pärineb absoluutselt erinevast kultuurilisest ruumist. Võrreldes näiteks Gruusiaga (mis oli palju kehvemal seisul kui ühendusega juba liitunud Ida-Euroopa riigid enne riigi reformimist) siis Maroko oli veelgi raskemal positsioonil reformide ellu viimiseks. Seda seetõttu, et kultuurilise protsessi käigus kujunenud tavad on riiki valitseva eliidi jaoks äärmiselt olulised.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et Maroko liigitamine erinevaks ELi kultuuriruumist on selge. Antud näitel pole kahtlust, et need kaks poolt esindavad erinevaid kultuuripiirkondi. Seda religioosset päritolu tõttu, kuna islam ning kristlus on olnud läbi ajaloo vastaspoolel. Lisaks on mõjutanud erinevate väärtushoiakute kujunemist geograafiline paiknemine (olles teineteisest eemal). Sellise vahemaa tõttu pole olnud võimalik ühesuguse sotsiaalse ümbruse tekkimine, kus oleksid saanud levida ühised usulised, esteetilised ja poliitilised väärtushinnangud.

3.4.2. Erinevad väärtused

EL seisab kindlameelselt demokraatia, inimõiguse ja õigusriigi eest. ENP keskseks on nimetatud väärtuste levitamine ning seda seetõttu, et luua enda ümber “sõprade ring”. Maroko on liikunud järk-järguliselt lähemale ühendusele olulistele väärtustele. Siinkohal tuleb rõhutada, et tänaseks saavutatud tulemused ei ole siiski niivõrd suured, kui lootused riigi liberaliseerimise osas on olnud. Samas tuleb tehtud edusamme tunnustada, kuna 90ndatel oli riik veel vägivaldse diktatuuri näide, siis täna võib riiki nimetada nn liberaalseks saareks naabrite seas (Kausch 2009, 1). Käesolev alapeatükk vaatab täpsemalt, milliseid edusamme on tehtud ELi kesksete väärtuste juurutamisel Maroko näitel.

EL ja Maroko on olnud pikka aega partnerid ning riik on olnud võrreldes teiste Araabia riikidega avatud ELi väärtustele ja mõjutusele. Väärtuste osas on EL ja Maroko erinevad, kuid tuleb rõhutada, et sellest erinevusest olenemata tehakse olulist koostööd liidu kesksete väärtuste juurutamise osas kuningriigis. Kahepoolsete suhete keskseks on demokraatia, õigusriigi, inimõiguste ja põhivabaduste arendamine. Marokot peetakse parimaks näiteks reformide ellu viimise osas Araabia riikide seas. Mitmeid olulisi reformimise meetmeid on viimase kümne aasta jooksul rakendatud ning need on viinud poliitilise liberalismi tasemele, mida regioonis varem nähtud ei ole (Ibid). Reformide eesmärgiks on Maroko liberaliseerimine ning riigi viimine lähemale demokraatialle. Võrreldes teiste riikidega regioonis on Maroko nagu liberaalne saar totalitaarsete naaberriikide vahel (Ibid, 2). Valmisolekust olenemata ei ole Maroko jõudnud demokraatialle kuigi lähedale, kuna riigi poliitiline eliit on tugevalt seotud riigis sajandeid valitsenud traditsioonidega (Kausch 2009, 2). Tegemist on riigiga, millel on totalitaarne ajalugu ning selle murdmine ühiskonnas on pikk protsess. Maroko puhul on edu taga uuendusmeelne valitseja, kelle huvi on liikuda lähemale lääneideedele ning seeläbi saavutada riigis parem majanduslik olukord. Õigusriigi printsiipide põhimõtete rakendamine on järgmine suund, mille osas Maroko ELi nõuannetest lähtub. Tänapäevaks on vastuvõetud reformi strateegia, kuidas riigis õigusriigi norme üle võtma hakatakse (Euroopa Komisjon 2015, 7). Prioriteediks on kohtusüsteemi sõltumatuse tagamine ning kriminaalmenetluse puuduste kõrvaldamine ja efektiivsuse tõstmine (Ibid). Koostöö õigusriigi tunnuste osas on algeline ning eesmärk on tagada riigis esmased tegevused üldtunnustatud õigusriigi taseme saavutamiseks. Inimõiguste osas on samuti Maroko regioonis eeskujuks. Vaadates tagasi, siis eelmise kuninga Hassan II ajal toimusid veel riigis

tõsised inimõiguste rikkumised. Kuningas küll paistis välismaailmale õiglase valitsejana, kuid peale tema surma tulid päevavalgele väga julmad teod. Näiteks juhul kui kedagi peeti kuninga režiimile ohuks, siis neid tabasid erinevad vägivaldsed inimõiguste vastased kuriteod (Opgenhaffen, Freeman 2005, 2). Alles peale võimu vahetust hakkasid toimuma riigis tõelised parandused inimõiguste osas (Ibid). Siiski on riik kaugel Euroopa standartidest inimõiguste osas. Pidevalt tehakse küll ELiga koostööd, et riik liiguks lähemale põhivabadustele ja soolisele võrdõiguslikkusele. Näiteks tehakse edusamme uute õigusaktide vastuvõtmiseks naistevastase vägivalla osas (Ibid).

Marokot peetakse küll regioonis väärtuste ülevõtmise osas tubliks näiteks, kuid siiski pole toimunud märkimisväärseid edusamme. Siinkohal on olnud riigil küll tugev motivatsioon, kuid siiski edasimineku on olnud minimaalne. Regioonis on Maroko suurim ELi toetuste saaja nende väärtuste edendamisel. Lisaks sellele on riiki tunnustatud ELi eelistatud staatuse andmisega. Sellest tulenevalt on olnud ootused muutuste osas suured, kuid neid suuri edusamme pole toimunud. Sellegipoolest on oluline tunnustada riigi avatust ELi väärtustele ning seda, et pidev töö toimub, et tulevikus need väärtused kajastuksid ka riigi regulatsioonides.

3.4.3. ELi poliitika tõhusus läbi kultuuri ja väärtuste

Maroko erineb EList nii kultuuri kui ka väärtuste poolelt. Kui ELi kultuuriruumile on keeruline panna kindlaid piire, siis erinevate tunnuste alusel on Maroko siiski neist piiridest väljas. Maroko küll tõi välja 1987. aastal liitumistaotluse esitamisel argumendi, et riik on kultuuriliselt liiduga ühendatud läbi Al-Andaluse (Moslemi riik, mis Keskajal paiknes nii Hispaanias kui ka Marokos), kuid seda ei peeta piisavaks, et riiki pidada kultuuriliselt sarnaseks (Troitino 2013, 232). Väärtuste osas on tehtud koostööd kaua ning riik on näidanud oma avatust ELi ideedele. Samas on tehtud vähe reaalseid edusamme. Pehme võimu temaatikas on kultuur ja väärtused olulised ressursid, mis tekitab küsimuse, kas sarnase aluse puudumisel on üldse võimalik siin suhetes ELil pehmet jõudu kasutada. Sellest tulenevalt on antud magistr töö eesmärk leida vastus küsimusele, kuidas mõjutavad erinev kultuuriline pärinemine ja erinevad väärtused ELi pehme võimu kasutamist Maroko näitel. Selleks vaatab käesolev alapeatükk ELi poliitikaid sarnaselt eelnevatele näidetele ning analüüsib, kuidas

need Maroko puhul toimivad. Esmalt käsitleb töö kultuurilisi võimalusi (kõrgkultuur, massikultuur ja identiteet) ning seejärel väärtuseid (poliitilised väärtused ja välispoliitika).

Minnes esmalt kultuuri juurde, siis ENP all ei keskendu EL Marokoga suhtlemisel kultuurile sarnaselt teiste kolme riigiga. Suhete fookuseson siiski majandus- ja finantsküsimused, kaubandus ning poliitilised teemad. Pehme võimu kõrgkultuuriline ressurss tuleneb kunstist, kirjandusest, haridusest, moest ja toidust. EL on kõigis neis valdkondades maailmas tuntud ja see mõjutab kaudselt suhtumist ELi suunal riigis. Peamine, millega EL oma mainet kujundab on demokraatia, inim- ja põhiõiguse arendamine ning õigusriigi loomine, millega ühendus riiki igapäevaselt toetab. Kõrgkultuuri all saab aga eraldi käsitleda hariduse poolt. Maroko sai kasu Erasmus Mundus programmist, mille alt tegi EL koostööd kõrgema hariduse valdkonnas ning Tempus programm, mis aitas uuendada riigis pakutava kõrghariduse tavadid. 2014. aastast on need kaks integreeritud ühte Erasmus + programmi, mille raames koostöö jätkub. Siin tuleb rõhutada kuningas Mohammed VI haridust. Kuningas viibis 25 aastalt mõned kuud Brüsselis praktikal, mille raames tutvus ELi õigusega Euroopa Komisjoni selle aegse presidendi Jacques Delors juures. 1993. aastal omandas kuningas doktorikraadi õigusteaduses Prantsusmaal Nice Sophia Antipolis ülikoolis. Seega võib järeldada, et Euroopas õppimine on taganud kuninga avatud hoiaku ELi suunas. Lisaks räägib kuningas inglise, prantsuse ja hispaania keelt. Keeli peetakse samuti pehme jõu ressursideks ning keeleõpingud näitavad samuti kuninga huvi EL suunal. Maroko on näide, kuidas hariduse kasutamine on pehme võimu osas kindlasti üks mõjusamaid vahendeid. Seega mida avatum on EL hariduse osas välistudengitele, seda tõhusamalt suudetakse liidu keskseid väärtuseid levitada. Massikultuuri kasutamine pehme jõu ressursina on antud näitel keeruline. Seda seetõttu, et meedia on riigi mõju all. Vähesed meediaallikad on vabad, kuid nende tegevust kaudselt kontrollitakse. Sellel on negatiivne mõju informatsiooni levitamisele riigis. Sellegipoolest teeb EL omalt pool kõik, et ühendust puudutava info kättesaadavus interneti teel oleks lihtne. Sarnaselt teistele kolmele näitele annab EL välja Marokoga seotud progressi raporteid. Siinkohal tuleb toonitada, et neid antakse välja prantsuse keeles (mitte nagu teiste näidete puhul inglise keeles), kuna see on riigis levinum. Identiteedi kasutamine antud suhetes on samuti keerulisem, kui näiteks Islandi ja Gruusia näidetel. Seda seetõttu, et riiki on keeruline Euroopa identiteediga seostada. Erinev kultuuriline pärimine mõjutab seda oluliselt. Eelnevast tulenevalt saab kokkuvõtvalt öelda, et mingil määral (näiteks hariduse osas) on võimalik pehmet jõudu Maroko näitel kasutada, kuid siiski erinevus on siinkohal

niivõrd tugev, et sellega tõelisi poliitilisi tulemusi saavutada on keeruline. Koostöö on antud suhetes siiski peamiselt suunatud majanduslike ja poliitiliste valdkondade poole.

Väärtuste poolelt on pehme jõu saavutamine paremal positsioonil, kui see oli kultuuri osas. Seda tänu ELi enda tõhusale poliitilisele tegevusele. Marokoga suhted on reguleeritud ENP raames. Antud poliitika keskmeks on väärtuste levitamine, mis on pehme jõu saavutamiseks väga mõjus poliitiline tegevus. Kuid selleks, et tegevus reaalsuses tulemusi tooks, on vajalikriigi valitsuse ja valitseja avatus (sh vastuvõtlikkus) ELi väärtustele. ELi poliitilise tegevuse tõhususe tagab see, et valitseja on ELi väärtuste suhtes positiivselt meelestatud. Riigis võimu lähedal asuv eliit aga pole sarnaselt meelestatud uuenduste suhtes. EL saab Marokoga suhetes kasutada oma atraktiivsust ning teha omalt poolt samme ühenduse maine kujundamiseks. Samas kui riigi eliit on ELi vastu meelestatud, siis pehme võimu kasutamine on raskendatud. Siiski kuninga toetus ELi väärtustele aitab ka eliiti mõjutada. Euroopas viibides tutvus Mohammed VI Euroopa väärtustega, mis viivad rahu ja majandusliku heaolu saavutamise poole. Väärtuste levitamise osas kasutab EL sama poliitikat, mis Gruusia näitel. Marokoga suhtluse aluseks on assotsiatsioonileping ning selle raames sõlmitakse lühi- ja keskmiseajalisi tegevuskavasid, mille abil liigutakse aegamööda edasi riigi toomisele lähemale ELi ideedele. Kuna riik on näidanud välja kindlameelsust uuenduste ellu viimisel, siis on EL premeerinud Marokot eelistatud seisundi andmisega. Sellega kaasnesid aga riigi jaoks olulised uued võimalused (nagu viisalihtsustusleping ningpõhjalik ja laiaulatuslik vabakaubandusala), kuid samas tõi kaasa ka kohustused (kokkulepitud arengute saavutamine on nüüd uute võimaluste eelduseks). Maroko jaoks oli eelistatud staatuskindlasti võit, kuna Araabia riikide seas on see ainulaadne juhtum. Lisaks on vabakaubandusala ja viisalihtsustusleping olnud Maroko jaoks kõige olulisem suund ning selle saavutamist on oodatud alates 1987. aastal esitatud liitumistaotlusest. Seega olenemata erinevatest väärtustest riigis on ELil siinkohal tänu ENP raamile võimalik väärtuseid levitada. Sellise tegevuse tulemusel luuakse alus pehme võimu kasutamiseks. Sarnased riigid (näiteks demokraatlikud riigid) hoiavad rahu ning on kindlad partnerid, kellele võib ühiste väärtuste tõttu kindel olla ka rahvusvahelistes suhetes eesmärkide saavutamisel. ELil on kasulik omada tugevat partnerit Araabia riikide seas. Välispoliitika on ELi tugevamaid pehme võimu ressursse. ELi naabruspoliitika ja Barcelona protsessi eesmärgid – demokraatia, stabiilsuse ja õitsengu levitamine Vahemere lõunapiirkonna riikidesse on välispoliitika instrument, millel on esmakordselt reaalne šans teostuda ning suunata piirkonnas asuvaid riike lähemale

stabiilsusele ja demokraatiale. Koostöö edendamise eesmärgil otsustas EL muuta oma naabruspoliitika nime, pakkudes nüüd piirkonnale uut „partnerlust demokraatia ja arengu nimel” (Viilup 2011, 1). Seda ei pakuta kõigile regioonis asuvatele riikidele vaid ainult neile, kes on demokraatia suunas märgatavalt edasi liikunud (Ibid). Maroko on siinkohal justkui etalon, mis on eeskujulikult sel suunal liikunud. ELi kindel välispoliitiline suund ja premeerimise süsteem on see, mis aitavad ühendusel piirkonnas oma mainet kujundada ning loovad liidule pehme võimu kasutamiseks alust. Välispoliitikat saab pidada riigi pehme võimu ressursiks vaid juhul kui see on seaduspärane ning omab moraalselt autoriteeti (Fels, Kremer, Kronenberg 2012, 44). Antud näitel teeb EL tööd regioonis, et moraalselt autoriteeti saavutada. Suhtes Marokoga on EL viinud läbi kõrvalekaldumatut poliitikat, millel on kindel siht. Seda tehakse ausalt, legitiimselt ning toetudes riigi vabatahtlikkusele. Seeläbi on EL saavutanud Marko juhtumi puhul moraalse autoriteedi ning ELi välipoliitika tulemusel on Maroko progress liberaliseerimisel olnud erakordne võrreldes teiste Araabia riikidega.

Erinevusest hoolimata on väärtuste osas ELil Maroko näitel tugev baas loodud pehme võimu ressursside osas. Kõrgkultuuri osas väljendub ELi pehme võim vähesel määral. Siin on kõige olulisem tegevus haridusevaldkonnas läbi Erasmus + programmi. Massikultuuri osas ei tee EL palju, et kasutada filmitööstust või popmuusikat pehme võimu saavutamiseks. Massikultuuri all kasutatakse pigem infoühiskonna võimalusi ELi toetava materjalide levitamisel. Väärtuse osas aga on tegevus progressiivsem. Tänu ELi heale mainele on Maroko vabatahtlikult otsustanud riiki reformida vastavalt ühenduse ettekirjutustele ja on vastuvõtlik ELi väärtustele. Lisaks sellele on tänu välispoliitilisele tegevusele saavutanud EL riigis moraalse autoriteedi. Paljuski mõjutab Maroko tegutsemist vastavalt tegevuskavadele ka ühenduse tunnustus edu korral ning majanduslikud toetused.

3.5. Järeldused

Käesoleva töö käigus on vaadatud ELi pehmet võimu naabruspoliitikas nelja riigi näitel. Riigid on valitud vastavalt nende tunnustele kultuuri ja väärtuste alusel. Töö raames on jaotatud ELi naaberriigid nelja sektorisse.⁹Sellise jaotuse tulemusel on viidud läbi analüüs, mis hindab ELi naabruspoliitika tõhusust. Selleks, et analüüsi aluseks oleval poliitilisi

⁹Täpsem jaotus Tabelil 3 lk 24.

tegevusi ja järeltõlge selgemalt välja tuua on alapeatükis need kujutatud Tabelil 4 ja Tabelil 5. Struktuuriliselt viib peatükk läbi võrdleva analüüsi ELi pehme võimu osas valitud riikide näitel – esmalt toetudes kultuurilistele mõõtmetele ning seejärel väärtustele. Lõpetuseks annab autor vastuse magistr töö uurimisküsimustele.

Tabel 4 ELi poliitiliste tegevuste näited, mille läbi luuakse pehmet võimu

Pehme jõu ressursid	Jaotus	ELi tegevus
Kultuur	kõrgkultuur	haridus – Erasmus +
	massikultuur	infomaterjalid (raportid, interneti allikad, raportid, brošüürid)
	identiteet	kuuluvustunne, ELi positiivne kuvand
Väärtused	poliitilised väärtused	väärtuste levitamine (demokraatia, inimõigused, õigusriik, vabadus)
	välispoliitika	moraalne autoriteet

Võrreldes nelja naaberriiki saab öelda, et EL kasutab kõigi suhtes pehmet jõudu, kuid sarnasemate riikide näidetel on selle mõjususe suurem. Vaadates esmalt kultuurilisi ressursse, siis selles osas on ELi pehme jõud tugevam selliste riikide näidetel nagu Island ja Gruusia, mis on sarnased ühendusele kultuuriliselt. Tõhusaim tegevus läbi kultuuri on naaberriikide kodanikele liidus pakutava hariduse (nii kõrghariduse, praktikate kui ka elukestva õppe) kättesaadavuse lihtsustamine. Seda seetõttu, et haridustee käigus on hõlbus mõjutada inimeste väärtushinnanguid ja suhtumist ELile oluliste teemade suhtes. ELis on maailma ühed tuntuimad ja suuremad ülikoolid, mis tõmbavad ligi just eliiti välisriikidest. Seega mida avatum olla oma hariduslikes programmides, seda suuremat kasu võib see ühendusele tuua. Haritumad inimesed saavad suurema tõenäosusega ametikohad, kus neil on võime mõjutada poliitilisi otsuseid. Gruusia ja Maroko näidetel on välja joonistunud see, et Euroopas (Gruusia näitel küll Ameerikas, kuid seal on saadud samad väärtushinnangud ning suhtumine, et tuleb liikuda lähemale Euroopale) haritud juhid suhtuvad vastuvõtlikumalt ELi juhistele reformide elluviimisel. Seega pehme võimu kontekstis on hariduse kasutamine mõjus tegevus ning seda samuti Islandi ja Türgi näidete osas. Haridus on ainuke käesolevas töös käsitletud poliitiline tegevus, mis mõjub positiivsena kõigi nelja valitud riigi suhtes olenemata nende riikide kultuurilisest pärimisest. Massimeedia kasutamine ei ole ühegi näite puhul ELi tugev

pehme võimu saavutamise vahend. Levitatakse küll ELi puudutavat informatsiooni ning selle kättesaadavus on tehtud kõigis riikides võimalikult lihtsaks, kuid siiski tõhusat tulemust see pehme jõu osas ei too. Islandi ja Gruusia näitel levivad materjalid ilma tõrgeteta ning siinkohal aitab ressurs pehme jõu loomisele kaasa. Trügi näitel aga on erineva kultuurilise pärinemise tõttu keerulisem kasutada infomaterjale selleks, et pehmet jõudu luua. Marokos aga infomaterjalide levitamise mõju pärsib see, et meedia on tänaseni riigi mõjusfääris. EL aga omalt poolt on lähenenud riigile läbimõeldult ning kõik ELi ja Marokoga suhteid tutvustavad materjalid on prantsuse keelsed. Teiste riikide näidetel on kättesaadavad materjalid inglise keelsed. Massimeedia osas on pehme võimu temaatikas parimaks näiteks Ameerika, mis oma kuulsaid tootemarke ja filmitööstust oskuslikult kasutab riigi positiivse kuvandi loomiseks. EL aga sellele poolele sarnaselt Ameerikale rõhku ei pane. Siinkohal on potentsiaalne pehme võim kasutamata jäetud. Seega, et oma pehmet jõudu regioonis veelgi suurendada, tuleks ühendusel pöörata suuremat tähelepanu massimeediat puudutavatele pehme võimu vahenditele. Läbimõeldud poliitiline tegevus aitaks veelgi suurendada ühenduse pehmet mõju. Kolmas kultuurist tulenev ressurss, mida käesolev töö on rõhutanud, on identiteet. Seda seetõttu, et ELi kuvand on ühenduse üks tugevamaid pehme võimu võimalusi ning selle abil meelitatakse riike liituma. Identiteeti võib teisisõnu nimetada kuuluvustundeks. Ühist identiteeti on lihtsam luua nende gruppide vahel, kes jagavad mitmeid sarnaseid kultuurilisi omadusi (Troitino 2013, lk 239). Sellest tulenevalt on identiteedi kasutamine tõhus Islandi ja Gruusia näidetel. Türgi ja Maroko näidetel sellel niivõrd suurt mõju ei ole. Türgi puhul seetõttu, et tegemist on väga natsionalistliku riigiga, millel on endal väga tugev identiteet. Maroko puhul aga kultuuriline erinevus ei võimalda seda. Seega vaadates kultuuri kui pehme jõu vahendit, siis see on tõhusam nende riikide suhtes, mis on kultuuriliselt sarnaseks liigitatud võrreldes erinevate kultuuriliste tunnustega riikidega.

ELi naabruspoliitika näitel on väärtustega seotud pehme jõu kasutamine paljuski tõhusam vahend, kui kultuuriga seotud tegevused. Seda seetõttu, et ühendus pöörab väärtuste kasutamisele oma poliitilistes tegevustes rohkem tähelepanu. Väärtuste levitamine on iga partnerlussuhte aluseks ning selle eesmärgiks on luua enda ümber rahumeelset ja stabiilset "sõprade ringi". Islandi näitel on väärtused ja kultuur kõige enam tasakaalustatud, kui võrdsed vahendid eesmärkide saavutamiseks. Teiste kolme riigi puhul on palju tugevam ELi naabruspoliitikas väärtustele keskendumine võrreldes kultuuriga. Seda seetõttu, et Island on samal järjel, mis enamuse ELi liikmesriike demokraatia, õigusriigi ja inimõiguste asutamise

osas ehk siis suhetes on pehmele jõule alus loodud. Türgit võib samuti pidada väärtuste osas ELi sarnaseks, kuigi näiteks riigi õigusruumis on veel mõned puudused ning ühiskond ei soosi Euroopa liberaalsete ideede levikut. Lisaks tekitab eelneva analüüsi tulemusel põhjendatud küsimus, kas riik on veel motiveeritud, et liitumiskõnelused jätkuksid. Sellest tulenevalt on aga pehme jõu kasutamine raskendatud, kuigi tegemist on väärtuste osas sarnase riigiga. Sellegipoolest on oluline rõhutada, et EL peab Türgit oma stabiilseks partneriks, kellele võib rahvusvahelisel tasandil kindel olla. Võrreldes kahe esimese riigiga siis Maroko ja Gruusia näidetel on tegemist kehvemas olukorras olevate riikidega. Nende puhul töötab EL eesmärgiga riikides samu väärtusi juurutada. Läbi seesuguse tegevuse muudetakse riigid enda sarnaseks ning EL kindlustab piirkonnas kindlad partnerid. ELil on naabrite seas tugev pehme võim ning sellise väärtusel põhineva integratsiooni poliitikaga muudetakse potentsiaalse pehme võimu ressursse veelgi suuremaks. Välispoliitika osas on EL kõigi nelja riigi näitel moraalne autoriteet, kuna järgib kindlameelselt rahvusvahelist õigust ning kõiki regulatsioone, mis on ELi ja naaberriikide suhtluse aluseks. Türki ja Maroko näidetel ei ole see autoriteet nii tugev kui Gruusia ja Islandi näitel. Seda seetõttu, et riikide välispoliitikad erinevad ELile. Türki näitel on õhus regionaalsed konfliktid, mis ei lase riigil edasi liikuda liitumisprotsessiga. See, et liitumiskõnelused nii kaua kestnud on, on otseselt seotud Türki välipoliitiliste otsustega. Maroko näitel samuti ei ole toimunud lootustele vastavaid arenguid riigi reformimisel ning seegi on seotud välispoliitilise aususega. Eelmise kuninga ajal paistis Maroko rahvusvahelisel tasandil välja rahvusvahelisi norme järgivana, kuid reaalsuses toimusid riigis inimõiguste rikkumised. Täna paistab samuti riik aus ning tundub olevat motiveeritud liikumises ELile lähemale, kuid siiski ei ole riigis ellu viidud selliseid arenguid, mida on oodatud. Eelneva tulemusel saab öelda, et Islandi näitel on tegemist riigiga, kellega suhetes võib EL toetuda pehmele jõule ning teised jõu kasutamise viisid pole vajalikud. Türki küll on jõudnud tasemele, kus ollakse ELiga väärtuse osas sarnane, kuid sellegipoolest pehme jõu kasutamine on raskendatud. Seda seetõttu, et riigi motivatsioon liitumise osas on kaheldav. Gruusia seevastu on vastuvõtlik ELi suunitlustele väärtuste levitamisel ning sellest tulenevalt on pehme jõu kasutamine lihtsustatum. Marokoga suhetes aga on erinevus siiski nii suur, et pehme jõu kasutamine üksi mõju ei saavuta, mistõttu majandusliku jõu kasutamine on oluline. Seega väärtuste osas ei joonistu selget mustrit, kus sarnasus mõjutab oluliselt pehme jõu kasutamist. Seda saab järeldada seetõttu, et Islandi näitel see toimib, kuid Türki puhul mitte. Gruusia näitel saab jällegi pehmet jõudu kasutada, kuigi riiki võib pidada väärtuste osas

siiski ELi erinevaks. Maroko puhul väärtuste levitamine lihtsustab ELi jaoks suhteid, kuid olulist mõjusust ilma majandusliku jõuta ei saavutata.

Kitsaskohad ELi poliitikastes on peamiselt seotud kultuuriga. Väärtuste osas on ühendus teinud palju, et luua pehmele võimule alust. Kultuuri osas aga tekib vajaka jäämist. Sellele poolele ei pöörata niivõrd suurt tähelepanu kui väärtuste levitamisele ja väärtuspõhisele välispoliitikale. Selleks, et oma pehmet võimu veelgi suurendada, tuleb ühendusel pöörata poliitilistes tegevustes suuremat tähelepanu kultuuriliste pehme võimu ressursside arendamisele. Läbimõeldud poliitiline tegevus kõrgkultuuri ja massikultuuri kasutamisel on tänases infoühiskonnas ääretult oluline vahend, millega oma mõjuvõimu regioonis oluliselt kasvatada.

Tabel 5 ELi poliitiliste tegevuste tõhusus

Ressursid	Island	Gruusia	Türgi	Maroko
Kultuur	haridust saab kasutada	haridust saab kasutada	haridust saab kasutada	haridust saab kasutada
	infomaterjalid levivad	infomaterjalid levivad	infomaterjalid levivad, kuid ei pruugi saavutada tugevat mõju	infomaterjalid levivad, aga vaid riigi valitsuse soovil
	identiteet ühine	identiteedil tugev mõju	identiteeti ei saa kasutada	identiteeti ei saa kasutada
Väärtused	poliitilised väärtused samad	poliitilisi väärtuseid levitatakse	paljuski väärtused samad, kuid esinevad mõningad puudused	poliitilisi väärtuseid levitatakse
	moraalne autoriteet	moraalne autoriteet	moraalne autoriteet, kuid välispoliitiliste puuduste tõttu ei ole liitumist toimunud	moraalne autoriteet

Esimesele uurimisküsimusele (kuidas kultuur ja väärtused mõjutavad ELi pehme võimu kasutamist erinevas sektoris olevate naaberriikide suhtes?) vastamiseks tuleb seda teha iga riigi osas eraldi. Islandi näitel väljendub ELi pehme võim kõige selgemalt. Tänu sarnasele pärinemisele kultuuri osas kui ka ühistele väärtustele on Island ELi kindel liitlane rahvusvahelisel tasandil. Sarnase pärinemise tõttu seistakse samade huvide eest ja kantakse sarnast nägemust rahvusvahelise ühiskonna toimimise osas. Suhtes Türgiga on pehme võimu

kasutamine küll võimalik, kuid seda mitte ilma majandusliku jõuta. Erinevuse tõttu on kultuuriliste ressursside kasutamine ebasoodne. Sarnaste väärtuste järgimine muudab kaks poolt rahvusvahelisel tasandil partneriteks, kes seisavad samade eesmärkide eest. Samas, erinevast kultuurist tingitult, on Türgi valitsusel ebakindel seisukoht ELiga liitumise osas, mis käesoleva näite puhul muudab pehme võimu kasutamise võimaluse nõrgaks. Kolmanda sektori puhul, mida esindab Gruusia, väljendub ELi pehme võimu võimalus Islandi järel samuti paremini. Tänu sellele, et riigi valitsus on lääneideede toetaja. Gruusia pärineb sarnasest kultuuriruumist nagu teisedki ELi idapoolsed liikmesriigid. Sarnasusest tulenevalt ollakse avatud EL integratsioonile ja ühendus saab toetuda kultuurilistele pehme jõu ressurssidele. Väärtuste osas on Gruusia teinud ELi eestvedamisel suuri arenguid riigi reformimisel ning pidevalt liigutakse ühendusele lähemale. Neljanda sektori all on Maroko, mis erineb ELile nii kultuurilise pärinemise kui ka väärtuste osas. See muudab pehme võimu kasutamise riigi näitel pigem ebatõenäoliseks. Kultuurilisi pehme võimu ressursse antud näite puhul on ELil keeruline kasutada (va haridus). Väärtuste pool antud juhul on tugevam. EL ja Maroko teevad tõhusat koostööd, et riiki ühendusele siin osas lähemale tuua. Seega, majandusliku mõjuga koos on võimalik ELil Maroko näitel väärtustele põhinevat pehmet jõudu kasutada.

Liikudes edasi teise uurimisküsimuse (kuidas ühised väärtused ja/või sarnane kultuuriline pärinamine loovad eelduse pehme jõu abil toetuse saavutamisele rahvusvahelisel tasandil?) vastamise juurde, siis saab Islandi näitel öelda, et ühised väärtused ja sarnane kultuuriline pärinamine kindlasti annavad eelduse, et pehme jõud oleks mõjusam. Samas EL tegeleb pidevalt oma poliitikates selle nimel, et teda ümbritsevad riigid kannaksid sarnaseid väärtuseid ning seeläbi luuakse tingimused, kus liidus on pehmet võimu lihtsam kasutada. Sellega toob EL oma naabreid endale järk-järgult lähemale ning kindlustab oma mõjuvõimu regioonis. Käesoleva töö juhtumiuuringute tulemusel aga tuleb välja see, et olulist eeldust siiski, nn ühepoolne sarnanemine (Türgi puhul väärtuste osas või Gruusia puhul kultuuri osas), ei too. Nii Türgi, Gruusia kui ka Maroko näidete puhul töötab EL pidevalt sarnaste väärtuste juurutamise nimel ning aitab naaberriikidel liberaalseid reforme ellu viia. Lisaks saab juhtumiuuringute tulemusel väita, et eeldatust suuremat rolli mõjususes omab pehme jõu subjektide meelsusel. Teisisõnu on oluline pehme jõu mõjususe saavutamisel valitsuste positiivne meelestatus. Näiteks Gruusias on võimul valitsus, mis on ELi ideedele avatud ning see aitab oluliselt kaasa pehme jõu efektiivsusele. Samas Türgi näitel on tegemist pigem

kahtleva valitsusega ning seetõttu on ka pehmet jõudu keeruline kasutada. Kuid selline avatus ELi ideele tuleneb sellest, et riikide valitsused usuvad, et tulevikus võiks siiski sarnaneda ELile. Kokkuvõtvalt sarnasus on oluline ning tulevikus on ELil regioonis veelgi suurem roll, kuna naabruspoliitikas on ühenduse prioriteet väärtuste levitamine, mis kasvatab oluliselt liidu pehmet jõudu.

KOKKUVÕTE

Pehme jõud on võimu saavutamise positiivsem pool – võime panna teisi tahtma samu tulemusi ning seda läbi kaasamise. See on oskus eesmärke saavutada eeskätt läbi atraktiivsuse, mitte sundimise. Tänapäevases rahvusvahelises ühiskonnas, kus võim on vähem materiaalne ja vähem jõuline arenenud demokraatiate vahel, on selline lähenemine võimu saavutamisel tõhusaim vahend. ELi nähakse siin temaatikas ühe parema näitena, kuna tegemist on rahu säilitamise ja rahvusvahelisel tasandil tunnustatud väärtuste levitamise eestvedajaga. Sellest tulenevalt on ka tehtud valik uurida ELi naabruspoliitikat.

Pehme võim tuleneb ressurssidest, mille saab jaotada kaheks – kultuur (kõrgkultuur, massikultuur, identiteet) ja väärtused (poliitilised väärtused ja välispoliitika). Selleks, et uurida ELi pehmet võimu naabruspoliitikas on loodud raamistik, mis jaotab ühenduse naaberriigid kultuuri ja väärtuste alusel nelja sektorisse. Naaberriigid jaotuvad järgmiselt: esiteks sarnase kultuurilise pärimise ja sarnaste väärtustega riigid; teiseks erineva kultuurilise pärimisega kuid sarnaste väärtustega riigid; kolmandaks sarnase kultuurilise pärimisega kuid erinevate väärtustega riigid; neljandaks erineva kultuurilise pärimisega kui ka erinevate väärtustega riigid. Seejärel valis magistr töö autor erinevaid sektoreid esindama järgmised riigid: Island (mis on sarnane nii kultuuri kui väärtuste osas); Türgi (mis on erinev kultuuri osas, kuid sarnane väärtuste osas); Gruusia (mis on sarnane kultuuri osas, kuid erinev väärtuste osas); Maroko (mis on erinev mõlemal juhul).

Magistr töö eesmärgiks on uurida, kuidas kultuur ja väärtused mõjutavad ELi pehme võimu kasutamist erinevas sektoris olevate naaberriikide suhtes ning kas sarnasus kultuuri ja/või väärtuste osas loovad eelise. Selleks töö empiiriline osa vaatas nelja naaberriiki eraldi ja analüüsis ELi poliitiliste tegevuste tõhusust nende riikide suhtes. Analüüsi tulemusel saab öelda, et sarnasus on oluline kriteerium, mis tagab pehme võimu tulemuslikkuse. EL saab pehmele jõule enam toetuda Islandi näitel. Seda tänu sarnasele kultuurile ja väärtustele. Suhtes Islandiga ei tule pöörduda tugevamate vahendite poole nagu majanduslik mõjutamine ja jõu kasutamine. Seda seetõttu, et sarnasus on taganud, et mõlemad pooled seisavad

rahvusvaheliselt samade eesmärkide eest. Türgi näitel aga pehme jõu kasutamine sama tõhus ei ole. Väärtuste osas küll sarnanetakse ning see sarnasus tagab stabiilsed partnersuhted. Aga erinevus kultuuri osas pärsib pehme jõu kasutamist. Lisaks tekitab see kõhklused, kas Türgi peaks liikuma hoopis Islamiriike juhtima mitte liituma ELiga. Vastupidiselt Türgile on Gruusia näitel jällegi pehme jõu kasutamine üllatavalt tõhus. Erinevus väärtuste osas ei mõjuta oluliselt pehme jõu kasutamist, kuna riik on võtnud eesmärgiks liikuda lähemale ELi väärtustele. Sellele on andnud olulise tõuke sarnasus kultuuri osas ja sellest tulenev avatus ELi suunas. Maroko osas aga pehme jõu kasutamine on keeruline. Riigile lähenemisel on oluline lisaks pehmetele vahenditele pöörduda ka majandusliku jõu poole selleks, et eesmärke saavutada. Seega magistr töö järelendus on järgmine: tõhusaim on pehme jõu kasutamine kõige sarnasemate riikidega suhtlemisel, seejärel suhetes nendega, kellega võib kultuurilist osa pidada sarnaseks, siis nendega, kellega on väärtuste osa sarnane ning kõige raskem on pehmele jõule toetuda nendega suhtlemisel, kellega on erinevus nii kultuuri kui ka väärtuse osas. Kokkuvõtvalt saab öelda, et ELil on võimalik pehmet jõudu naabritega suhtlemisel kasutada ning mida sarnasemaks suudetakse naabrid muuta, seda kindlamalt võib sellele võimu kasutamise poolele toetuda. Magistr töö leidis ka seda, et pehme jõu kasutamise oluline pool on ka subjekt riigi vastuvõtlikkus ning avatus. Teisisõnu mõjutab suuresti ELi pehme jõu mõjusust ka naaberriigi soov ühendusele sarnaneda. Viimane tekib magistr töö näidete tulemusel pigem nendel riikidel, kellega on sarnane kultuuriline pärimine.

Järelikult magistr töö püstitatud hüpotees leidis kinnitust. Intuiivselt arvas autor, et sarnasus on oluline kriteerium, mis määrab pehme jõu tulemuslikkuse. Sarnaselt mõtlevad riigid seisavad samade eesmärkide eest. Selline muster joonistus selgelt just kultuuriliselt sarnaste riikide suhtes. Väärtuse osas see välja ei joonistunud, kuna väärtuste osas erinevaks liigitatud riigid ELiga suhtlemisel on võtnud suunaks liidu kesksete väärtuste juurutamise. Seega kõik neli riiki hindavad sarnaseid väärtuseid. Islandi ja Türgi näidetel on väärtused riigis ELiga sarnased, aga ka Gruusia ja Maroko liiguvad pidevalt riike reformides demokraatia, õigusriigi, inimõiguseid ja põhivabadusi tagavate regulatsioonide rakendamise poole. Sellest tulenevalt on ELil võimalik pehme võimu abil regionaalses poliitikas oma eesmärke saavutada. Levitades olulisi väärtuseid muudetakse naabrid liidule aina sarnasemaks ning selle tulemusel kasvab pehme jõu ressurss. Kokkuvõtvalt sarnased riigid (ka vaid kultuuri või väärtuste osas) on stabiilsemad partnerid ning ELi poolt ellu viidavat naaberpoliitikat tuleb jätkata.

Selleks, et ELi pehme võim oleks veelgi tõhusam, tuleb ühendusel pöörata suuremat tähelepanu kultuurilistele pehme võimu ressurssidele. Väärtuste osas on ühendus teinud palju, et luua pehmele võimule alust. Kultuurile aga ei pöörata niivõrd suurt tähelepanu kui väärtuste levitamisele ja väärtuspõhisele välispoliitikale. Seega on ühendusel võimalik oma pehmet jõud kasvatada, kui hakata kultuuriga seotud võimalustele suuremat tähelepanu pöörama. Läbimõeldud poliitiline tegevus kõrgkultuuri ja massikultuuri kasutamisel on tänases infoühiskonnas ääretult oluline vahend, millega oma mõjuvõimu regioonis oluliselt kasvatada.

SUMMARY

SOFT POWER IN EUROPEAN UNION NEIGHBOURHOOD POLICY IN CASE OF ICELAND, TURKEY, GEORGIA AND MOROCCO

Anneliis Rätsep

In today's world, where power is less tangible and less forceful between democracies, it is best to use soft power. Soft power is the ability to get desired outcomes because others want what you want. It is the ability to achieve goals through attraction rather than coercion. European Union (EU) is one of the best examples of using soft power in its foreign policies. Union turns to its soft power resources more than other superpowers. But is this kind of power sustainable and does it work on all EU neighbours.

The aim of this work is to study EU's soft power in its neighbourhood policy. Goal is to find out if EU's soft power works on all its neighbours or only on those who have the same cultural traditions and stand for same values. Therefore work divides EU's neighbouring countries into four sectors by using soft power resources. This gives base to study in which areas EU soft power is most effective.

For this aim EU neighbours are divided according to soft power resources. Soft power resources come from one's cultural attractiveness and its political values. Using above mentioned resources the countries in current paper are divided similar or different from EU. The first sector covers countries that are similar to EU in culture and political values. In the second sector are countries that differ in culture but stand for same political values. Under the third sector are countries that come from the same cultural background but have different political values. The fourth sector includes countries that are different in all aspects. Given distribution creates the basis for this study in the example of the next four countries: Iceland (similar to EU by culture and political values); Turkey (differ from cultural side but stand for the same political values); Georgia (similar cultural background but have different political values); Morocco (different in both).

Analysis is carried out on the basis of culture and political values. Culture is the set of values and practices that create meaning for a society. In this paper it is distinguish between

high culture, popular culture and identity. Political values are analyzed by democracy, the rule of law, human rights and fundamental freedoms.

As a result, similarity is an important criterion that produces effective soft power. In case of Iceland EU can definitely rely on soft power thanks to similar culture and values. Both sides stand for the same international goals. In relations with Iceland EU has no need to use hard power resources. In case of Turkey EU's soft power isn't as effective. Similar values provide stability in relations but different cultural background still hinder the use of soft power. In addition cultural difference raises doubts if Turkey should join EU or should go ahead to lead Islamic countries. In the example of Georgia EU's soft power is surprisingly effective. Different values don't have a negative effect on EU's soft power. Thanks to similarity in cultural heritage Georgia is open to European influence in political reforms. In case of Morocco the use of soft power is complicated. EU has to use its economic power with soft power if it wants to achieve better relations with Morocco. Therefore EU's soft power is most effective in cases where neighbouring country has similar culture and values. It is also effective with countries that are listed in the third sector but not that efficient with countries in the second sector. In other words cultural similarity gives advantage to use soft power more than values in cases where similarities are one-sided. As a consequence, EU has to do everything to bring neighbouring countries closer to its culture and political values.

EU carries a good deal of soft power. With its neighbourhood policy EU increases its potential soft power and makes it even stronger for the future. Most of its soft power comes from political values. This is due to greater emphasis on values rather than culture. Therefore it's possible to grow EU's soft power even more if it pays more attention to culture.

KASUTATUD KIRJANDUS

Raamatud

- Asmus, R. D.** (2010) Väike Sõda, mis Raputas Maaailma. Eesti Ajalehed, Tallinn.
- Berenskoetter, F., Williams, M. J.** (2007) Power in World Politics. Routledge, London, New York
- Cameron, F.** (2004) The Future of Europe: Integration and Enlargement. Routledge, London, New York
- Chong, A.** (2007) Foreign Policy in Global Information Space: Actualizing Soft Power. Basingstoke, New York, Palgrave Macmillan
- Cooper, R.** (2003) The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-first Century. Atlantic Books, London
- Dunne, T., Kurki, M., Smith, S.** (2010) International relations theories: discipline and diversity. Oxford University Press, Oxford, New York
- Elgström, O., Smith, M.** (2006) The European Union's Roles in International Politics: Concepts and Analysis. Routledge, London, New York
- Eriksen, E. O., Joerges, C., Rödl F.** (2008) Law, Democracy and Solidarity in a Post-national Union: The Unsettled Order of Europe. Routledge, London, New York
- Fels, E., Kremer, J. F., Kronenberg, K.** (2012) Power in the 21st Century: International Security and International Political Economy in a Changing World. Springer, Berlin
- Hartmann, V., Heuser, B.** (2001) War, Peace and World Orders in European History, Routledge, London, New York
- Harvey, D.** (2005) A Brief History of Neoliberalism. Oxford University Press, Oxford, New York
- Held, D., Koenig-Archibugi, M.** (2004) American Power in the Twenty-First Century. Polity Press, Cambridge
- Hofstede, G. J., Pedersen, P. B., Hofstede, G.** (2004) Kultuuri Uurides: Ülesanded, Näited, Sünteetilised Kultuurid. Väike Vanker, Tartumaa
- Kahn, H. V.** (2014) Poliitikakultuur: raamat valijale ja valitavale. Tallinna Raamatutrükikoda, Tallinn
- Keohane, R. O., Nye J. S.** (2001) Power and Interdependence. Longman, New York
- Knio, K.** (2013) The European Union's Mediterranean Policy: Model or Muddle? Basingstoke, New York, Palgrave Macmillan
- Kounalakis, M., Simonyi, A. A.** (2011) The Hard Truth About Soft Power. Figueroa Press, Los Angeles
- Laidi, Z.** (2008) EU Foreign Policy in a Globalized World: Normative power and social preferences. Routledge, London, New York
- Lake, M** (2005) The EU and Turkey: A Glittering Prize or a Millstone? Federal Trust for Education and Research, London
- Lane, J. E., Ersson, S.** (2005) Culture and Politics: A Comparative Approach. Ashgate, Farnham, Burlington
- Langenhove, L. V.** (2011) Building Regions: The Regionalization of the World Order. Ashgate, Farnham, Burlington
- Leonard, M.** (2005) Uus Euroopa Sajand. Tänapäev, Tartu
- Machiavelli, N.** (2001) Valitseja. Vagabund, Tallinn
- Melissen, J.** (2005) The new public diplomacy: Soft Power in International Relations. Basingstoke, Palgrave Macmillan

- Nye J. S.** (2003) *The Paradox of American Power : Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford University Press, Oxford
- Nye J. S.** (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York
- Nye J. S., Welch D. A.** (2013) *Understanding Global Conflict and Cooperation: an Introduction to Theory and History*. Pearson, Boston
- Schoenbaum, T. J.** (2006) *International Relations: The Path Not Taken*. Cambridge University Press, New York
- Thorhallsson, B.** (2004) *Iceland and European Integration*. Routledge, London, New York
- Troitino, D. R.** (2013) *European Integration: Building Europe*. Nova Publishers, New York
- Valge, J., Sepp, K.** (2009) *Ülemaailmastumine ja Globaalprobleemid*. Koolibri, Tallinn
- Varrak, T.** (2001) *Poliitika- ja riigiteadus*. Külim, Tallinn
- Voskressenski, A. D.** (2003) *Russia and China: A Theory of Inter-State Relations*. RoutledgeCurzon, London
- Värk, R.** (2005) *Sissejuhatus rahvusvahelisse õigusesse*. Tartu Ülikooli kirjastus, Tartu
- Wallis, D.** (2004) *Forgotten Enlargement: Future EU Relations with Iceland, Norway and Switzerland*. Centre for Reform, London
- Wilga, M., Karolewski** (2014) *New Approaches to EU Foreign Policy*. Routledge, London, New York
- Youngs, R.** (2001) *The European Union and the Promotion of Democracy*. Oxford University Press, Oxford, New York

Artiklid

- Elling, I., Kaas, K., Liik, K.** (2008) Gruusia Teelahkmele: Valik Poliitikasoovitusi – *Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus 2008*
- Gallarotti, G. M.** (2011) *Soft Power: What It Is, Why It's Important, and the Conditions for Its Effective Use – Division II Faculty Publications, Paper 57*
- Kausch, K.** (2009) *The European Union and Political Reform in Morocco – Mediterranean Politics 14 (2)*
- Keohane, R. O., Nye J. S.** (1998) *Power and Interdependence in the Information Age – Foreign Affairs 77 (5)*
- Martin, I.** (2009) *EU-Morocco Relations: How Advanced is the “Advanced Status”? – Mediterranean Politics 14 (2)*
- Slaughter, A. M.** (2007) *Valued-based foreign policy – The New York Times 17.05.2007*
- Viilup, E.** (2011) *Araabia kevad ja Euroopa Liit – Diplomaatia 92*
- Wilson, E. J.** (2008) *Hard Power, Soft Power, Smart Power – ANNALS of the American Academy of Political and Social Sciences 616*

Veebiallikad

- Euroopa Komisjon** (1996) *The European Consensus on Development*. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/eu_consensus_en.pdf Kasutatud 22.01.2015
- Euroopa Komisjon** (1998) *Regular Report From the Commission on Turkey's Progress Towards Accession*. Kättesaadav: <http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/Docs/1998.pdf> Kasutatud 25.02.2015
- Euroopa Komisjon** (2000) *2000 Regular Report*. Kättesaadav: <http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/Docs/2000.pdf> Kasutatud 26.02.2015

- Euroopa Komisjon** (2005) Social Values, Science and Technology. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf Kasutatud: 30.03.2015
- Euroopa Komisjon** (2006) Turkey 2006 Progress Report. Kättesaadav: http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/Docs/tr_sec_1390_en.pdf Kasutatud 26.02.2014
- Euroopa Komisjon** (2007) Enlargement Strategy and Main Challenges 2007-2008. Kättesaadav: <http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/Docs/progress-reports-2007-strategy.pdf> Kasutatud 26.02.2015
- Euroopa Komisjon** (2013a) European Neighbourhood Policy: Working Towards a Stronger Partnership. Kättesaadav: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/docs/2013_enp_pack/2013_comm_conjoint_en.pdf Kasutatud 29.01.2015
- Euroopa Komisjon** (2013b) Iceland 2013 Raport. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/is_rapport_2013.pdf Kasutatud: 12.02.2015
- Euroopa Komisjon** (2014a) Neighbourhood at the Crossroads: Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2013. Kättesaadav: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2014/joint_communication_en.pdf Kasutatud 01.02.2015
- Euroopa Komisjon** (2014b) Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-15. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-strategy-paper_en.pdf Kasutatud: 12.02.2015
- Euroopa Komisjon** (2014c) Turkey 2014 Progress Report. Kättesaadav: http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/Docs/20141008-turkey-progress-report_en.pdf Kasutatud 26.02.2015
- Euroopa Komisjon** (2014d) Implementation of the European Neighbourhood Policy in Georgia Progress in 2013 and recommendations for action. Kättesaadav: http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/eu_georgia/progress_report_2013/progress_report_2013_georgia_en.pdf Kasutatud: 10.03.2013
- Euroopa Komisjon** (2015) Implementation of the European Neighbourhood Policy Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean Partners Report. Kättesaadav: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2015/enp-regional-report-southern-mediterranean_en.pdf Kasutatud 11.04.2015
- Füle, Š.** (2012) Turkey and the EU: common challenges, common future. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/fule/docs/articles/20121010_turkey_article.pdf Kasutatud: 27.02.2015
- Opgenhaffen, V., Freeman, M.** (2005) Transitional Justice in Morocco: A Progress Report. Kättesaadav: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Morocco-Progress-Report-2005-English.pdf> Kasutatud. 11.04.2015
- Peters, I., Bittner, J.** (2006) EU – US Risk Policy in the European Neighborhood: The cases of Moldova and Georgia. Kättesaadav: http://www.polsoz.fu-berlin.de/polwiss/forschung/international/atasp/publikationen/4_artikel_papiere/8/PetersBittnerFinal06_extra.PDF Kasutatud 8.03.2015
- Vuving, A. L.** (2009) How Soft Power Works. Kättesaadav: <http://www.apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf> Kasutatud 20.01.2015